

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 № 88-Н

Форма № П - 4.04

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
Навчально-науковий інститут бізнесу та сучасних технологій
Форма навчання денна
Кафедра фінансів та банківської справи

Допускається до захисту
Завідувач кафедри _____ О.В. Яріш
« _____ » _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
на тему:
ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ
(за матеріалами ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго»)

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітня програма «Фінанси і кредит»
освітнього ступеня магістра

Виконавець роботи Черкасова Аліна Андріївна

(підпис, дата)

Науковий керівник д.е.н., проф. Педченко Наталія Сергіївна

(підпис, дата)

Рецензент Федоров Сергій Олександрович

Полтава 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Основні засоби підприємства: сутність та класифікація	6
1.2. Визначення фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства та його складових.....	18
1.3 Сучасні методи оцінки ефективності відтворення основних засобів підприємства	32
Висновки за розділом 1.....	41
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПОКВПТГ «ПОЛТАВАТЕПЛОЕНЕРГО».....	43
2.1. Фінансово-господарська характеристика діяльності ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго»	43
2.2. Оцінка структури та динаміки основних засобів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго»	51
2.3. Оцінка ефективності відтворення основних засобів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго»	60
Висновки за розділом 2.....	67
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	69
3.1. Алгоритм реалізації управлінських рішень щодо удосконалення фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства	69
3.2. Амортизаційна політика як складова фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства	80
3.3. Оптимізація джерел фінансування відтворення основних засобів підприємства	90
Висновки за розділом 3.....	99
ВИСНОВКИ.....	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	103
ДОДАТКИ.....	111

ВСТУП

Основні засоби є однією з основних складових продуктивних сил суспільства – створюють матеріально-технічну базу підприємства, визначають його виробничу потужність та ресурсне забезпечення виробничої програми, рівень техніко-технологічної відповідності виробництва вимогам, які висуває ринкове середовище до якості й надійності продукції.

Підвищення ефективності відтворення основних засобів підприємств є одним з основних питань в умовах ринкових відносин. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства, конкурентоспроможність його продукції на ринку. Забезпечення певних темпів розвитку та підвищення ефективності виробництва можливе за умови інтенсифікації відтворення та ліпшого використання діючих основних фондів підприємств. Ці процеси, з одного боку, сприяють постійному підтримуванню належного технічного рівня кожного підприємства, а з іншого – дають змогу збільшувати обсяг виробництва продукції без додаткових інвестиційних ресурсів, знижувати собівартість виробів за рахунок скорочення питомої амортизації й витрат на обслуговування виробництва та його управління, підвищувати фондовіддачу та прибутковість.

Проблему фінансового механізму відтворення основних засобів досліджували ряд вчених, серед яких можна виділити: В. Г. Андрійчука, Н.М. Бондар, Т.П. Бондар, С. І. Василішина, А. Г. Загороднього, М. Я. Дем'яненка, Б.С. Кругляка, О.Б. Зайцева, А.І. Ковальова, Н. С. Педченко, П. Т. Саблука, Г.В. Скибу, та інші.

Однак, як свідчать дослідження, теорія і практика фінансового механізму відтворення основних засобів підприємств в Україні знаходиться на стадії свого становлення, тому невирішеними залишаються питання визначення сутності відтворення основних засобів підприємства та виявлення найбільш ефективного та точного підходу щодо її оцінки управління ними.

Метою дипломної роботи є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо фінансового механізму відтворення основних засобів.

Для розкриття вказаної мети в роботі було поставлено наступні завдання:

- розкрити сутність та класифікацію основних засобів підприємства;
- визначити складові фінансового механізму відтворення основних засобів;
- дослідити сучасні методи оцінки ефективності відтворення основних засобів підприємства;
- проаналізувати фінансово-господарську характеристику діяльності ПOKBПТГ «Полтаватеплоенерго»;
- оцінити структури та динаміки основних засобів ПOKBПТГ «Полтаватеплоенерго»;
- провести оцінку ефективності відтворення основних засобів ПOKBПТГ «Полтаватеплоенерго»;
- визначити алгоритм реалізації управлінських рішень щодо удосконалення фінансового механізму відтворення основних засобів;
- дослідити амортизаційну політику як складову фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства;
- провести оптимізацію джерел фінансування відтворення основних засобів підприємства.

Об'єктом дослідження виступає процес формування фінансового механізму відтворення основних засобів.

Предметом дипломної роботи є теоретичні засади і практичні аспекти фінансового механізму відтворення основних засобів ПOKBПТГ «Полтаватеплоенерго».

В дипломній роботі використано такі методи дослідження: теоретичного узагальнення і порівняння (розкриття природи поняття «основні засоби»), абстрактно-логічний метод (дослідження факторів впливу на відтворення основних засобів), аналізу і синтезу (дослідження сучасних методів оцінки

ефективності відтворення основних засобів підприємства), методи економічного аналізу (проведення оцінки структури та динаміки основних засобів, а також ефективності їх відтворення), методи узагальнення і реалізації результатів (при формуванні висновків та пропозицій).

Інформаційною базою виконання дипломної роботи виступають праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів з питань фінансового менеджменту, монографії, спеціальна економічна література з дослідження ефективності відтворення основних засобів підприємства, нормативно-законодавчі акти України, матеріали наукових конференцій, дані бухгалтерського обліку, фінансової та статистичної звітності підприємства, інформація з мережі Інтернет.

Результати дипломного дослідження апробовано на міжнародній студентській науковій конференції «Актуальні питання та перспективи проведення наукових досліджень» (м. Вінниця, 6 листопада 2020 року).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Основні засоби підприємства: сутність та класифікація

Оскільки діяльність кожного підприємства передбачає наявність засобів виробництва і відповідних матеріальних умов, вони є одним з найважливіших елементів продуктивних сил, головним елементом матеріально-технічної бази. Ефективність використання основних засобів залежить від організації, своєчасного одержання надійної і повної обліково-аналітичної інформації. У цьому зв'язку зростає роль та значення обліку, аудиту та аналізу як одних з найважливіших функцій управління. При цьому облік основних засобів в останній час дещо ускладнився, а ряд проблем негативно впливають на процес управління виробництвом, знижуючи ефективність використання основних засобів.

З виникненням бухгалтерського обліку, вчені почали застосовувати поняття «основні засоби» та «основні фонди». Прийнято вважати, що термінами «основні фонди» і «основні засоби» визначено одні й ті самі об'єкти, проте перший із термінів використовується в податковому законодавстві, а другий використовується в бухгалтерському обліку. До 2011 року в податковому законодавстві використовувалося поняття «основні фонди», яке було частково ліквідовано шляхом заміни на «основні засоби» в п'ятому розділі «податок на прибуток». Що ж до інших податків, то поняття «основні фонди» залишилось. Однак, в економічній теорії термін «основні фонди» почали використовувати задовго до появи в Україні податкового обліку. Таким чином, вважають, що одним з перших визначень терміну «основні фонди» є висловлювання А. Сміта про те, що «фондом є будь-яке накопичення продуктів землі і промислової праці. Фонд буде капіталом лише в тому випадку, якщо він приносить власнику дохід чи прибуток» [67]. Отже, А. Сміт визначав фонди як

матеріальну основу для утворення капіталу. Іншим є енциклопедичне визначення основних фондів, сформульоване за радянських часів, як «сукупності засобів соціального виробництва, що використовуються більше одного виробничого циклу і поступово переносять свою вартість на створюваний продукт». Стосовно сутності основних засобів сучасні зарубіжні економісти вважають їх засобами, які мають значний термін експлуатації, використовуються підприємством та придбаються не з метою їх наступного перепродажу. Тобто основна увага акцентується на довгому терміні використання, а також на тому, що основними засобами активи стають лише з моменту введення в експлуатацію. Крім того, цікавим, на наш погляд, є відсутність будь-яких посилок на те, що ці засоби зношуються і їх вартість втрачається поступово. Враховуючи вищесказане, ми вважаємо дане визначення дещо поверхневим і неповним. Отже, з аналізу поглядів вчених, бачимо що переважна частина науковців взяли за основу закріплене законодавством визначення, що наводиться в П(С)БО 7 «Основні засоби».

Згідно П(С)БО 7 «Основні засоби» – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або поставки товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [63].

У економічній практиці існують різні підходи до визначення поняття «основні засоби», деякі з них представлені в додатку А.

Аналіз наведених визначень поняття «основні засоби» дозволяє стверджувати, що більшість авторів при розкритті сутності цієї категорії акцентують увагу на таких ключових критеріях визнання основних засобів, як: матеріальність (наявність матеріально-речової форми); призначення (утримуються з метою використання їх в процесі виробництва, постачання

товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних чи соціально-культурних функцій); строк корисного використання (більше року або операційного циклу, якщо він більше року).

Інші автори, серед яких С.М. Гречко [20], Н.Д. Бабяк [7], звертають увагу на особливості визнання об'єкту основних засобів активом, тобто коли існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з використанням цього об'єкта в господарській діяльності.

Іншим важливим критерієм при визначенні поняття «основні засоби» Й.С. Завадський [31], Н.І. Верхоглядова, В.П. Шило, С.Б. Ільїна, В.І. Кисла [16], Н.Д. Бабяк [7] вважають амортизацію, тобто «поступове, в міру зношення, перенесення вартості основного засобу на продукцію, що виробляється підприємством». З їх точки зору, основні засоби – це засоби праці (матеріальні активи), які тривалий час (більше 365 днів або протягом декількох операційних циклів) приймають участь у виробничому процесі/господарській діяльності, зберігають свою натурально-речову форму і по частинах переносять свою вартість на виготовлений продукт (шляхом амортизаційних відрахувань). Н.С.Педченко та Л.А.Лугівська зазначають, «що саме амортизаційна політика створює підґрунтя для нарощування виробничих потужностей і розширеного відтворення» [57, с. 74]. Наведені науковці стверджують, що «державна за рахунок амортизації створює базис для оновлення основних засобів і розвитку підприємства в майбутньому» [57 с. 74]. Підтримуючи позицію вказаних авторів, слід зазначити, що амортизація є одним із суттєвих критеріїв ідентифікації об'єкта основних засобів.

Подібне визначення поняття «основні засоби» знайшло відображення і у Наказі Міністерства фінансів України «Про затвердження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі» від 12.10.2010 р. № 1202 [54].

Слід зауважити, що деякими авторами при визначенні сутності основних засобів звужується сфера їх використання. Так, наприклад, Й.С. Завадський [31], О.В. Коваленко, І.В. Громова [37] вважають, що сферою використання

основних засобів є лише «виробничі процеси». Але основні засоби використовуються як у процесі виробництва, так і під час постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам, здійснення адміністративних чи соціально-культурних функцій.

Отже, вважаємо, що дане визначення основних засобів є дуже вузьким, оскільки не враховує інші сфери їх використання.

Саме тому наступна група науковців [1; 16; 47; 56; 69], наголошує на необхідності конкретизації сфери використання основних засобів – у виробничій або невиробничій діяльності підприємства (під час виконання адміністративних та соціальних функцій). В той же час цими авторами (окрім О.Г. Агрес, Ю. В. Неміш [1; 52]) поняття «основні засоби» не пов'язується з амортизацією. Своє підтвердження такому трактуванню поняття «основні засоби» можна знайти і у діючих нормативно-правових актах України [64].

Основні засоби, як підвид та складова необоротних активів, відповідають всім законодавчо визначеним ознакам необоротних активів, проте від інших складових їх відрізняє матеріальна форма, стан, що характеризується придатністю до експлуатації, відсутністю біологічних перетворень. Вони не є заборгованістю, інвестиціями в інші підприємства, вартість основних засобів має бути вище законодавчо врегульованої вартісної межі.

З погляду економічної категорії, основні засоби – це частина постійного виробничого капіталу, яка виступає у формі засобів праці та поступово, протягом багатьох виробничих циклів, переносить свою вартість на виготовлений продукт.

Значення вивчення та дослідження такої економічної категорії як основні засоби зумовлюється наступним:

– основні засоби, які призначені для використання у виробничій сфері, складають матеріальну основу продуктивних сил, виробничий апарат та засоби праці, наявність та склад яких визначає економічний потенціал суспільства. «Економічні епохи відрізняються не тим, що виробляється, а тим, як виробляється, якими засобами праці» [19];

– основні засоби, які використовуються у невиробничій сфері створюють умови, сприяють підвищенню рівня науки та культури, покращанню здоров'я та соціальному розвитку суспільства;

– підвищення якісного складу основних засобів – це передумова підвищення продуктивності праці.

Слід зазначити, що більшість науковців при розкритті змісту поняття «основні засоби» обов'язковим критерієм визнання об'єкту основних засобів вважають строк їх корисного використання, який може бути понад одного року або операційного циклу, якщо він більше року. Погоджуємося з цією позицією, оскільки підприємство набуває основний засіб з метою його тривалої експлуатації під час господарської діяльності.

Розглянемо далі, як поняття «основні засоби» розкривається у нормативно-правових актах України та Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку (табл. 1.1).

Наведені визначення поняття «основні засоби» у нормативно-правових актах дають змогу дійти висновку про відсутність єдиного підходу до його розуміння.

Так, у Податковому кодексі України [62] та Державному класифікаторі України «Класифікація основних фондів» [22] до вищенаведених критеріїв визнання основних засобів додається ще додатковий критерій – критерій вартості.

Ч. 3 ст. 139 Господарського кодексу України [19] містить визначення лише «основних фондів», до яких віднесено «будинки, споруди, машини та устаткування, обладнання, інструмент, виробничий інвентар і приладдя, господарський інвентар та інше майно тривалого використання, що віднесено законодавством до основних фондів». Тобто у даному випадку законодавцем ототожнюються поняття «основні засоби» і «основні фонди». Проте погоджуємося з думкою К.О. Утенкової [71], яка зазначає, що термін «основні засоби» доцільно використовувати щодо майна та матеріальних цінностей, а термін «основні фонди» – відносно джерел утворення майна.

Таблиця 1.1 – Трактування сутності поняття «основні засоби» у нормативно-правових актах України

Автор, джерело	Визначення
Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» від 27.04.2000 р. № 92 [63]	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)
Податковий кодекс України [62]	Основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин, наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2500 грн., невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2500 грн. і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)
Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 (МСБО 16) «Основні засоби» [51]	Основні засоби – це матеріальні об'єкти, що їх: а) утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг для надання в оренду або для адміністративних цілей; б) використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного періоду
Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі» від 12.10.2010 р. № 1202 [54]	Основні засоби – матеріальні активи, які утримуються для використання їх у виробництві/діяльності або при постачанні товарів, виконанні робіт і наданні послуг для досягнення поставленої мети та/або задоволення потреб суб'єкта бухгалтерського обліку в державному секторі або здавання в оренду іншим особам і використовуються, за очікуванням, більше одного року
Постанова Національного банку України «Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банку України» від 20.12.2005 р. № 480 [64]	Основні засоби – матеріальні активи, які банк утримує з метою використання їх у процесі своєї діяльності, надання послуг, здавання в лізинг (оренду) іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)
Наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації «Про затвердження Державного класифікатора України «Класифікація основних фондів» від 19.08.1997 р. № 507 [22]	Основні фонди – це матеріальні цінності, експлуатаційний період і вартість яких відповідно перевищують один календарний рік та 15 неоподаткованих мінімумів доходів громадян
Господарський кодекс України [19]	Основними фондами виробничого і невиробничого призначення є будинки, споруди, машини та устаткування, обладнання, інструмент, виробничий інвентар і приладдя, господарський інвентар та інше майно тривалого використання, що віднесено законодавством до основних фондів

Необхідність введення поняття «основні засоби» в практику обліку викликана двома причинами:

- застосуванням в обліку методу подвійного запису, за допомогою якого господарські засоби знаходять у балансі двостороннє відображення (в активі балансу вони відображаються з боку матеріального їх складу і називаються основними засобами; в пасиві – з боку джерел їх формування, тобто частини статутного, додаткового й іншого капіталу);

- на відміну від основного капіталу основні засоби відображають не лише вартісну сутність засобів праці, але і їх споживче призначення (категорія основних засобів запозичала від категорії основних фондів вартісну сутність, а від засобів праці – споживчу сутність; тим самим таке з'єднання дає можливість господарській практиці забезпечити єдність вартісного обліку і споживчого аспекту руху і використання засобів праці).

Нами пропонується авторське визначення поняття «основні засоби», під якими слід розуміти матеріальні активи, які зберігають свою натуральну форму протягом всього корисного терміну експлуатації, що становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік), використовуються як під час здійснення господарської діяльності, так і під час виконання підприємством адміністративних чи соціально-культурних функцій та по частинах переносять свою вартість на результат власної діяльності – виготовлений продукт, надану послугу або товар.

Ураховуючи вищевикладену класифікацію основних засобів, вважаємо за доцільне згрупувати їх за різними класифікаційними ознаками (табл. 1.2).

За функціональним призначенням розрізняють виробничі і невиробничі основні засоби. Виробничі основні засоби – це основні засоби, які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або сприяють його здійсненню протягом тривалого часу. До таких об'єктів належать будівлі, споруди (цехи, майстерні), машини, обладнання, транспортні засоби, багаторічні насадження та інші основні засоби, що діють у сфері матеріального

виробництва. Невиробничі основні засоби – це основні засоби, які не беруть безпосередньої участі у виробничому процесі, а призначені для соціально-культурних потреб підприємства. До таких об'єктів належать будівлі та споруди (адмінбудівля у виробничому підприємстві), машини, обладнання та інші засоби, які використовуються в невинробничій сфері.

Таблиця 1.2 – Класифікація основних засобів [23]

Класифікаційна ознака	Групи основних засобів
за функціональним призначенням	Виробничі Невиробничі
за галузевою ознакою	Промисловості Сільського господарства Транспорту Торгівлі Будівельні Зв'язку тощо
за використанням	Діючі Недіючі Запасні
за належністю	Власні Орендовані
за речовим характером	Інвентарні Неінвентарні
за джерелами фінансування	Внесені до статутного фонду підприємства Придбані за власні кошти підприємства Придбані за рахунок позикових коштів Безоплатно отримані основні засоби Отримані внаслідок обміну на подібний або неподібний актив (бартерні операції)
за характером відображення зносу	Основні засоби, які амортизуються Основні засоби, які не амортизуються
за натурально-речовим складом	Земельні ділянки, будинки, споруди та передавальні пристрої Машини й пристрої Транспортні засоби Прилади, інвентар Багатолітні насадження Інші необоротні матеріальні активи
за характером участі	Активні Пасивні

Крім того, В.К. Кацевич за призначенням основні засоби поділяє на виробничі основні засоби основної діяльності, виробничі основні засоби інших галузей і невиробничі [36].

Однак попри відмінність за суттю, виробничі і невиробничі основні засоби мають багато спільного: подібні елементи – будівлі, споруди, машини, обладнання та ін., і виробничі, і невиробничі основні фонди довговічні, поступово зношуються, потребують ремонту (часткового відтворення) і повної заміни після вичерпання строку служби.

За галузевою ознакою основні засоби поділяють на засоби промисловості, сільського господарства, транспорту, торгівлі, зв'язку та ін. Кожна галузь діяльності має свою специфіку, яка впливає на вибір об'єктів основних засобів та їх використання в подальшому.

У літературі науковці виділяють поділ основних засобів за використанням (діючі, недіючі, запасні). До діючих основних засобів відносять усі об'єкти основних засобів, які функціонують на підприємстві на даний час.

Відповідно, до недіючих відносять ті об'єкти, які не використовуються на даний момент у діяльності підприємства (перебувають на консервації). Запасні основні засоби зберігаються на складах і призначені для заміни діючого устаткування повністю або частково, окремих деталей, якщо вони обліковуються як об'єкт основних засобів. Така класифікація потрібна для аналізу амортизації основних засобів та ухвалення управлінських рішень щодо недіючих основних засобів.

Крім того, за ознакою використання О. П. Кундря-Висоцька [43] поділяє основні засоби на ті, що перебувають в експлуатації (діючі), у реконструкції, у запасі (резерві) та на консервації.

У бухгалтерському обліку поділ основних засобів за ознакою належності на власні та орендовані має важливе значення.

Власні засоби формуються за рахунок внесків засновників чи акціонерів, власних прибутків, цільового фінансування і відображаються на балансі

підприємства. Орендовані основні засоби відображаються на балансі орендодавця і на позабалансових рахунках орендаря.

На увагу заслуговує погляд Ф. Ф. Бутинця (і його підтримує Ю. В. Радзивилук) стосовно необхідності класифікувати основні засоби за речовим характером на інвентарні, тобто ті, що мають матеріальну форму і мають свій інвентарний номер, та неінвентарні, тобто ті, які існують у формі грошових вкладень у земельні ділянки, лісові угіддя (крім будинків і споруд) [65].

Оскільки основні засоби, згідно з П(с)БО 7, є об'єктами амортизації, крім землі, їх доцільно класифікувати за характером відображення зносу. Тобто ті, що амортизуються і не амортизуються. Такої думки притримується В. І. Оспіщев [59].

За натурально-речовим складом основні засоби поділяють :

- на будинки. Під будинками розуміють будівлі, а саме: приміщення, пристосовані для постійного або тимчасового перебування в них людей, а також об'єкти власності, функціонально пов'язані з такими приміщеннями.
- споруди (об'єкти нерухомості, відмінні від будівель);
- машини і пристрої (механізм чи сукупність механізмів для виконання якої-небудь роботи);
- транспортні засоби (це засоби, пов'язані з переміщенням людей і вантажу, а також магістральні трубопроводи);
- прилади та інвентар. Інструменти, прилади та інвентар – це засіб (зазвичай ручний) для здійснення роботи;
- багаторічні насадження (сільськогосподарське угіддя, що використовується під штучно створені деревні, кущові або трав'янисті багаторічні насадження, призначені для отримання врожаю плодово-ягідної, технічної та лікарської продукції, а також для декоративного оформлення території);
- земельні ділянки (частина земної поверхні, що має фіксовані межі, характеризується певним місцезонаштуванням, природними властивостями,

фізичними параметрами, правовим і господарським станом та іншими характеристиками);

- передавальні пристрої (електромережі, трубопроводи, теплові і газові мережі, трансмісії);
- інші основні засоби (будь-який основний засіб, який не увійшов до попередніх груп).

За характером участі у виробничому процесі С. М. Кафка виділяє активні основні засоби, тобто ті, які безпосередньо впливають на предмет праці у процесі виробництва, і пасивні, які забезпечують умови для нормального перебігу процесу виробництва [35].

Для цілей бухгалтерського обліку, згідно з П(С)БО 7 і Плану рахунків бухгалтерського обліку України на основі Наказу Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.1999, основні засоби поділяють на основні засоби та інші необоротні матеріальні активи, які, у свою чергу, теж поділяють на групи.

Податковим кодексом України, для нарахування амортизації, основні засоби поділені на 16 груп. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» передбачає їхній поділ на вісім класів (табл. 1.3 та 1.4).

Таблиця 1.3 – Класифікація основних засобів згідно з П(с)БО 7 «Основні засоби» і МСБО 16 «Основні засоби»

Класифікація основних засобів згідно в П(С)БО 7 [63]	Класифікація основних засобів згідно з МСБО 16 [51]
1. Основні засоби: - земельні ділянки; - капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом; - будівлі, споруди та передавальні пристрої; - машини та обладнання; - транспортні засоби; - інструменти, прилади інвентар (меблі); - тварини. 2. Інші необоротні матеріальні активи - бібліотечні фонди; - малоцінні необоротні матеріальні активи; - тимчасові (нетитульні) споруди; - природні ресурси; - інвентарна тара; - предмети прокату; - інші необоротні матеріальні активи	- земля; - земля та будівлі; - машини та обладнання; - кораблі; - літаки; - автомобілі; - меблі та приладдя; - офісне обладнання.

Таблиця 1.4 – Класифікація груп основних засобів та інших необоротних активів і мінімально допустимих строків їх амортизації згідно ПКУ [62]

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
Група 1 – земельні ділянки	-
Група 2 – капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15
Група 3 – будівлі	20
Споруди	15
Передавальні пристрої	10
Група 4 – машини та обладнання	5
З них: Електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми, інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2500 грн.	2
Група 5 – транспортні засоби	5
Група 6 – інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
Група 7 – тварини	6
Група 8 – багаторічні насадження	10
Група 9 – інші основні засоби	12
Група 10 – бібліотечні фонди	-
Група 11 – малоцінні необоротні матеріальні активи	-
Група 12 – тимчасові споруди	5
Група 13 – природні ресурси	-
Група 14 – інвентарна тара	6
Група 15 – предмети прокату	5
Група 16 – довгострокові біологічні активи	7

Згідно з класифікацією, яка наведена в Податковому кодексі, для кожної окремої групи встановлено мінімально допустимі строки корисного використання об'єктів, які становлять від двох до 20 років. А це означає, що підприємство не може встановити строк використання окремих груп основних засобів менший, ніж це передбачено Податковим кодексом. По суті, класифікація, яка наведена в ПКУ, наближена до П(С)БО 7, і це наближення скоротило відмінності між податковим і бухгалтерським обліком.

Проте на думку Е. Югас: «Такий деталізований розподіл є досить громіздким та дещо утруднює бухгалтерський і податковий облік основних

засобів, а також способи нарахування амортизації по кожній групі основних засобів окремо» [77].

Проведені дослідження сутності поняття «основні засоби» дозволили встановити, що основними критеріями визнання основних засобів є: матеріальність (наявність матеріально-речової форми); призначення (утримуються з метою використання їх в процесі виробництва, постачання товарів, надання послуг або для здійснення адміністративних чи соціально-культурних функцій); строк корисного використання (більше року або операційного циклу, якщо він більше року); амортизаційність (здатність об'єкту в процесі експлуатації поступово переносити свою вартість на результат діяльності підприємства) тощо.

1.2 Визначення фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства та його складових

За ринкових умов господарювання проблема фінансового механізму відтворення основних засобів підприємств набуває особливої актуальності. Економічні перетворення в Україні спричинили погіршення якості основних засобів підприємств. Формування оптимальної структури джерел фінансування відтворення основних засобів є передумовою підвищення конкурентоспроможності підприємств.

Досліджуючи механізм відтворення основних засобів необхідно, насамперед, з'ясувати сутність даного поняття. Механізм – це система або спосіб, що визначає порядок певного виду діяльності механізм являє собою сукупність станів і процесів, з яких складається певне явище. Фінансовий механізм характеризують як сукупність організаційних структур, конкретних форм господарювання, методів управління та правових норм [13]. Слід відмітити, що визначення фінансового механізму безпосередньо пов'язане з

процесами відтворення: фінансовий механізм – це органічна складова економічної системи; функціональна сторона виробничих відносин; спосіб організації та управління виробництвом з притаманними йому формами, методами і засобами, які реалізують соціально-економічні та науково-технологічні принципи й відносини в інтересах задоволення потреб як кожного господарюючого суб'єкта, так і суспільства в цілому [75].

Звідси випливає, що механізм відтворення основних засобів є складовою загального фінансового механізму, та забезпечує функціональне відтворення капіталу як комплексної економічної категорії.

При цьому відтворення основних засобів має відбуватися не лише на етапі перетворення предметів праці (власне виробництва), а й на операційних етапах «входу» (ресурсного, у тому числі інформаційно-технологічного та організаційного забезпечення) та «виходу» (розподілу) виготовленої продукції.

Вчені вважають, що фінансовий механізм відтворювального процесу – це покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів, які акумулювали суб'єкти господарювання і держава [18]. Тому, на думку вчених Н.С.Педченко та В.Ю. Ігнатенко, «запроваджені Податковим кодексом податки та збори відкрили значні можливості для формування бюджетного потенціалу регіону, особливо це стосується податку на нерухоме майно, оскільки він, на відміну від основних податків (на додану вартість, прибуток, доходи фізичних осіб), які носять вірогідний характер, характеризується стабільністю і прогнозованістю податкових надходжень до бюджету» [61, с.137]. На їх думку, оподаткування нерухомого майна як джерела відтворення «зумовлено такими перевагами, як: стабільність місця розташування, обов'язковість державної реєстрації, наочний контроль» [61, с.137].

О. Шляга та Б. Масилук зазначають, що самофінансування, кредитування та державне фінансування є формами фінансового забезпечення, а склад та структура джерел є інструментами фінансового забезпечення, які впливають на фінансові результати діяльності підприємства [76].

На рисунку 1.1 зображено класифікацію чинників, що впливають на відтворення основних засобів підприємств.

Рисунок 1.1 – Чинники, які впливають на процес відтворення основних засобів на підприємствах [9]

Фінансове забезпечення відтворення основних засобів – це процес акумулювання основних засобів суб'єктами господарювання, його наступний перерозподіл та цільове використання для забезпечення рентабельної роботи підприємства та своєчасного та повного задоволення потреб суспільства. На думку О. Луценка, здійснювати фінансове забезпечення – це означає вирішувати завдання залучення зовнішнього капіталу, управління власним капіталом, використання капіталу у процесі виробництва (здійснення інвестицій та управління платіжним оборотом), а також повернення [46]. З даного визначення зрозуміло, що фінансове забезпечення діяльності підприємств зводиться до залучення позикового капіталу та оплати за його використання, а також в управлінні власним капіталом, не враховуючи вагомий момент, який має на увазі використання капіталу у визначеному обсязі на визначені цілі.

Важливою складовою ресурсного потенціалу підприємства є основні засоби, які визначають масштаби та напрями розвитку. Розвиток будь-якого виробництва, потребує постійного оновлення основних засобів. Проте внаслідок незадовільного фінансового стану підприємств, нееквівалентного росту цін на товари промислового походження різко зменшилось придбання засобів праці. Спостерігається інтенсивне старіння машин та обладнання, транспортних засобів, погіршується забезпеченість запасними частинами, ремонтними матеріалами, паливом і мастилами.

Проведені дослідження показують, що на підприємствах України відсутня система управління основними засобами, практично відсутня або носить фрагментарний характер. Зокрема, на деяких підприємствах існують лише окремі її елементи у вигляді аналізу досягнутого рівня використання основних засобів, обліку фактично рівня зносу, складання поточного плану оновлення технічних засобів. Водночас відсутні плани-графіки заміни зношених об'єктів, плани впровадження нових технологій, що дозволяють виробляти конкурентоспроможну продукцію, розробка обґрунтованої інвестиційної програми з вибором оптимальних форм та джерел відтворення основних засобів. Обґрунтування розміру та порядку здійснення амортизаційних відрахувань стосовно окремих об'єктів основних засобів у ряді випадків здійснюється неналежним чином унаслідок відсутності організаційної взаємодії між інженерно-технічним та фінансово-економічним менеджментом підприємств. Амортизаційна політика також потребує особливої уваги, оскільки в сучасних умовах саме амортизація виступає основним джерелом відтворення основних засобів. Однак бухгалтерський облік амортизації не відображає фактичного рівня фізичного та морального зносу основних засобів, інформація про який відсутня. Відповідно, залишкова вартість основних засобів, що відображається у звітності не відповідає її справедливій вартості на ринку.

Нами запропоновано фінансовий механізм відтворення основних засобів підприємства (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Структура фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства

Джерело: складено автором на основі [74]

Першою ланкою комплексної системи управління основними засобами, на нашу думку є прогнозування та планування, що здійснюється планово-економічним відділом, маркетинговим відділом, головним інженером та головним механіком. Служба маркетингу підприємства має проводити дослідження не лише у сфері прогнозування попиту на внутрішньому та світовому ринках, але і дослідження ринку інновацій (науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт) з метою виявлення прогресивних технологій та технічних засобів для її реалізації. На основі маркетингових досліджень складається довгострокова виробнича програма. Планово-економічний відділ спільно з головним інженером та механіком оцінює фактичний фізичний і моральний знос кожного об'єкта, визначають потребу в придбанні (будівництві) основних засобів із зазначенням пріоритетності надходження у разі обмежених фінансових ресурсів, а також складання інвестиційної програми підприємства.

Особливої уваги при цьому необхідно надавати відтворенню саме активної частини основних засобів, що здійснює більший вплив на кінцеві результати виробничої діяльності. На головного механіка покладається завдання своєчасно замінювати ті об'єкти основних засобів, використовувати які через їх фізичний та моральний знос недоцільно. Для визначення термінів заміни таких об'єктів необхідна співпраця з планово-економічним відділом, який на основі розрахунків визначає терміни заміни з урахуванням термінів економічно доцільного використання.

У наступному елементі – матеріально-технічне постачання – беруть участь головний інженер, фінансовий відділ, планово-економічний відділ та відділ логістики. На цьому етапі вирішуються такі завдання:

- вибір форми надходження/відновлення основних засобів: капітальний ремонт, придбання нових засобів, придбання засобів, які були у використанні, поліпшення, вдосконалення, реконструкція, модернізація, створення засобів господарським способом, оренда (лізинг);

- вибір джерел знаходження/відновлення основних засобів: внутрішні (амортизація, прибуток, внутрішні резерви), зовнішні (кошти державного та місцевих бюджетів, кредити, іноземні інвестиції, венчурні фонди тощо) та їх поєднання;

- інформаційне забезпечення оптимальних форм та джерел відтворення основних засобів;

- надходження (придбання) основних засобів підприємством (інвестування).

Завданням логістичної служби є інформаційний пошук оптимальних варіантів основних засобів на основі функціональних вимог, що висуваються виробництвом та придбання (надходження) даних засобів. При виборі оптимального варіанту технічного засобу фахівці мають використовувати функціонально-вартісний аналіз.

Суттєве значення у забезпеченні ефективного управління об'єктами основних засобів підприємства має діяльність фінансово-економічного підрозділу (бухгалтерської служби), що полягає в:

- об'єктивному відображенні функціонального призначення залучених та придбаних об'єктів основних засобів у обліково-класифікаційних реєстрах;
- організація раціональної облікової політики відносно основних засобів;
- здійснення раціональної амортизаційної політики;
- визначення терміну корисного використання об'єктів основних засобів;
- забезпечення обґрунтованого рівня капіталізації бізнесу, визначення його ринкової привабливості шляхом обліку та контролінгу об'єктивної (справедливої) вартості активів, у першу чергу – об'єктів основних засобів.

Наступним обов'язковим елементом відтворення основних засобів є раціоналізація використання наявних та нових основних засобів, що здійснюється під керівництвом завідувача виробництвом та за допомогою відділу логістики (постачання):

- здійснення комплектації основних засобів, забезпечення енергозасобів необхідними машинами для виконання операцій;

- складання графіку використання у напружені періоди;
- забезпечення необхідними оборотними засобами для здійснення робіт;
- раціоналізація режиму праці та відпочинку для персоналу та технічних засобів з метою запобігання передчасного спрацювання останніх;
- організація безперебійної роботи техніки, проведення поточних ремонтів основних засобів.

Однією з основних функцій є контроль. У структурі фінансового механізму відтворення основних засобів контроль є передостанньою ланкою. Зокрема, на цьому етапі здійснюється контроль за своєчасним вибуттям основних засобів, контроль за функціональним станом, а також правильними умовами зберігання засобів. Не менш важливим є проведення моніторингу змін, що відбуваються у бізнес-процесах підприємства, пов'язаних з відтворенням основних засобів з метою оцінки ефективності інвестиційної програми відтворення основних засобів.

На основі контролю визначається досягнутий рівень ефективності відтворення основних засобів, виявляються чинники, що негативно вплинули на оновлення, а також рівень забезпеченості основними засобами для розширення виробництва і на основі отриманих результатів розробляють корегуючі заходи та рекомендації, що дозволять підвищити ефективність системи управління відтворенням основних засобів.

Фінансовий механізм відтворення основних засобів на підприємствах має враховувати наступні принципи:

- принцип відповідності цілям, що перед ним поставлені. Головною ціллю механізму відтворення основних засобів є забезпечення безперервності функціонування виробничої системи, підвищення ефективності виробництва та розвиток підприємства;
- принцип відповідності елементів фінансового механізму один одному – відповідність основних засобів технологічному процесу, відповідність форм відтворення потребам та фінансовим можливостям підприємства, взаємна

відповідність структур, що здійснюють управління і тих елементів, якими управляють;

- принцип послідовності – перехід до наступного елементу фінансового механізму можлива за реалізації попередніх функцій;

- принцип розвитку – властивість зберігати свій стан, здатність реформуватися, оптимізація використання резервів, а також можливість змінюватися під впливом чинників внутрішнього та зовнішнього середовища.

Слід зазначити, що характеристики об'єкта основних засобів на всіх етапах відтворювального циклу слід розглядати у комплексі, оскільки наявність домінуючої ознаки, наприклад, значний ступінь зносу, може супроводжуватися періодами зростаючої динаміки генерування грошового потоку. Однак, поступове зменшення корисності об'єкту внаслідок її перенесення на предмети праці спричиняють життєвий цикл.

Кругообіг споживчої вартості не співпадає з кругообігом грошової вартості. Тому можливе виникнення наступних трьох ситуацій:

- 1) темпи кругообігу споживчої вартості перевищують темпи кругообігу грошової вартості основних засобів ($T_{\text{спож}} > T_{\text{варт}}$) спостерігається підвищений знос основних засобів і на кінець циклу споживчої вартості недостатньо накопичених коштів для простого відтворення основних засобів;

- 2) темпи кругообігу споживчої вартості дорівнюють темпам кругообігу грошової вартості основних засобів ($T_{\text{спож}} = T_{\text{варт}}$) – режим експлуатації відповідає розподілу грошової вартості і передбачає просте відтворення основних засобів без врахування науково-технічного прогресу;

- 3) темпи кругообігу споживчої вартості менші за темпи кругообігу грошової вартості основних засобів ($T_{\text{спож}} < T_{\text{варт}}$) дозволяє використовувати основний засіб понад нормативний термін експлуатації. За термін зменшення споживчої вартості можна здійснити розширене відтворення з урахуванням морального зносу основного засобу.

Нами проведена класифікація процесу відтворення за наступними ознаками (рис. 1.3):

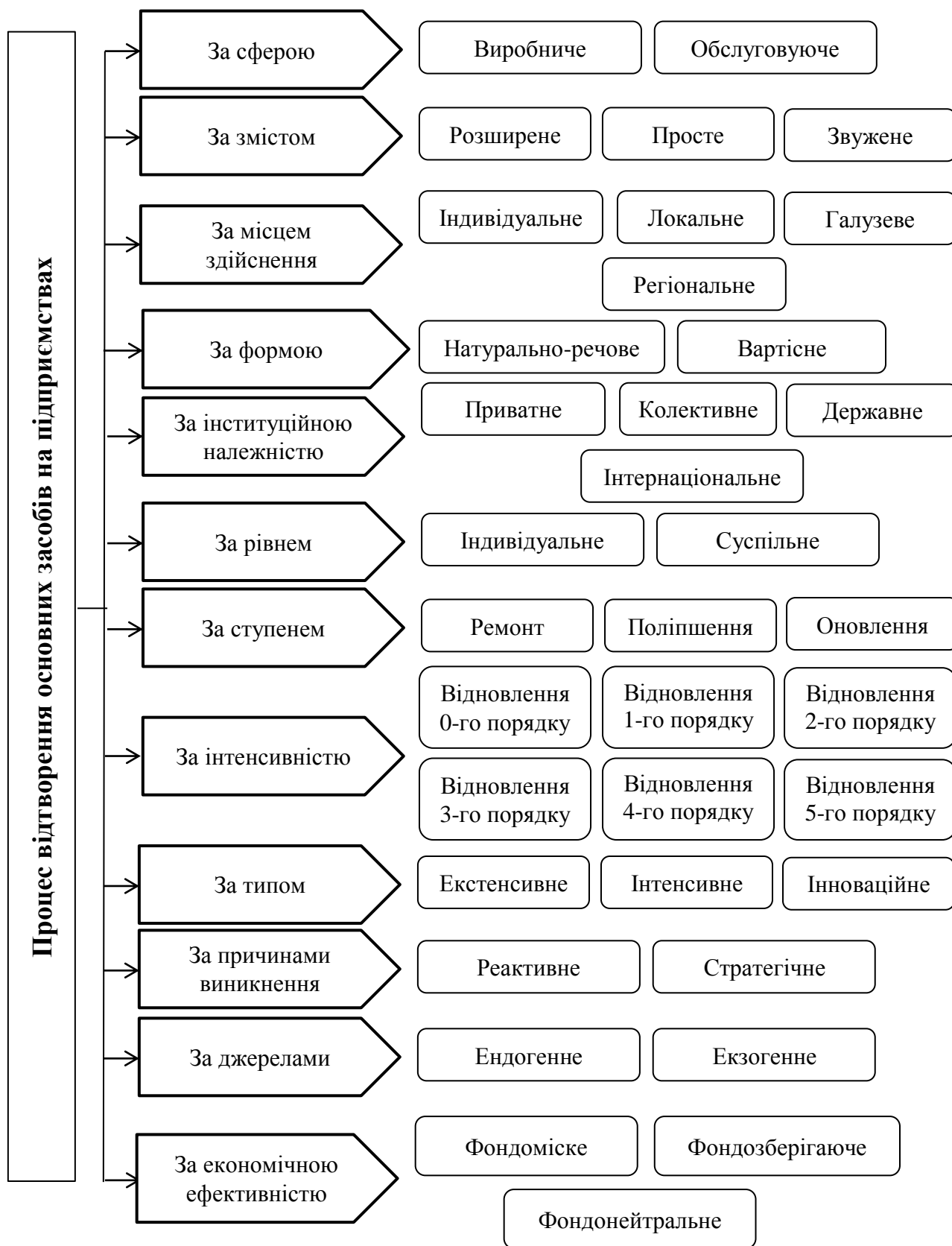

Рисунок 1.3 – Класифікація процесу відтворення основних засобів на підприємствах [74]

1. За сферою:

а) виробниче – відтворення основних засобів, задіяних у виробництві продукції рослинництва і тваринництва;

б) обслуговуюче – відтворення основних засобів, задіяних в обслуговуванні виробництва, допоміжних виробництвах.

2. За змістом:

а) розширене – тип відтворювального процесу, за якого збільшується сукупна ринкова вартість наявних у підприємства основних засобів за рахунок як кількісного збільшення потужностей, так і підвищення їх якісних параметрів (ресурсоощадності, продуктивності, безпеки експлуатації тощо);

б) просте – відтворення, що передбачає заміну зношених або застарілих основних засобів, оновлення натурально-речової форми технічних засобів без зміни продуктивності основного засобу;

в) звужене – надходження основних засобів у підприємстві відбувається нижчими темпами порівняно з вибуттям, кількість та вартість засобів має тенденцію до зменшення.

3. За місцем здійснення:

а) індивідуальне – відтворення окремого основного засобу підприємства;

б) локальне – відтворення на рівні окремого суб'єкта господарювання;

в) галузеве – заміна основного капіталу галузі господарства;

г) регіональне – відтворення міжгалузевих капіталів на регіональному рівні.

4. За формою:

а) натурально-речове – фізичне відтворення об'єкта основних засобів;

б) вартісне – повернення вартості об'єкта основних засобів у грошовому виразі.

5. За інституційною належністю:

а) приватне – відтворення основного капіталу, що є предметом приватної власності;

б) колективне – відтворення основного капіталу, що є власністю декількох суб'єктів господарювання – підприємців, акціонерів тощо;

в) державне – відтворення основного капіталу, що перебуває в управлінні державних органів;

г) інтернаціональне – відтворення інтернаціональних форм основного капіталу, що є власністю іноземних держав, приватних закордонних інвесторів, транснаціональних корпорацій.

6. За рівнем:

а) індивідуальне – процес постійного відновлення виробництва;

б) суспільне – відтворення природних ресурсів, продуктивних сил і виробничих відносин.

7. За ступенем:

а) ремонт – усунення поточних несправностей та відновлення робочого ресурсу основних засобів за рахунок заміни зношених деталей, вузлів, конструкцій тощо;

б) поліпшення – модернізація, модифікація, дообладнання, реконструкція, яке спрямоване на збільшення майбутніх економічних вигід, що первісно очікуються від його використання;

в) оновлення – надходження нових основних засобів на підприємство.

8. За інтенсивністю:

а) відтворення нульового порядку – відтворення вихідних функціональних властивостей, цільова зміна, що зберігає й оновлює існуючі функції основних засобів не змінюючи продуктивності основних засобів;

б) відтворення першого порядку – пристосування до кількісних вимог при незмінному загальному технічному рівні виробництва; перегруповання

основних засобів у разі зміни спеціалізації; відтворення, викликане простими організаційними змінами;

в) відтворення другого порядку – відтворення, що передбачає найпростішу якісну зміну, що перевищує межі адаптивних змін і сприяє підвищенню продуктивності основного засобу;

г) відтворення третього порядку – змінюються всі або більшість функціональних властивостей основних засобів, але на основі базового технічного рівня та технології;

д) відтворення четвертого порядку – якісна зміна функціональних властивостей основних засобів, змінюється технічний рівень виробництва галузі;

е) відтворення п'ятого порядку – докорінна зміна функціональних властивостей на основі фундаментальних досліджень, що змінює основний функціональний принцип функціонування основних засобів.

9. За типом:

а) екстенсивне – відтворення основних (необхідних) функціональних властивостей та створення додаткових, що суттєво не впливають на продуктивність засобу та виходять з існуючого рівня розвитку продуктивних сил;

б) інтенсивне – відтворення основних засобів за рахунок додаткових капітальних вкладень, що пов'язано з покращенням техніко-експлуатаційних характеристик та підвищенням продуктивності основних засобів;

в) інноваційне – введення принципово нових основних засобів з використанням раніше не відомих функціональних принципів на основі науково-дослідних робіт і розробок, що суттєво підвищують продуктивність засобів та знижують експлуатаційні витрати.

10. За причинами виникнення:

а) реактивне – відтворення, що забезпечує підтримання виробничого процесу підприємства на існуючому рівні або удосконалення з метою економії витрат і виникає як реакція підприємства на перетворення, що відбуваються на ринку та в зовнішньому оточенні;

б) стратегічне – відтворення, що має «випереджальний» характер, здійснюється з метою отримання вирішальних конкурентних переваг у перспективі.

11. За джерелами:

а) ендогенне – відтворення основних засобів за рахунок власних можливостей та фінансових ресурсів;

б) екзогенне – відтворення основних засобів за рахунок зовнішніх чинників та джерел.

12. За економічною ефективністю:

а) фондомістке – відтворення основних засобів, що характеризується збільшенням витрат основних засобів на одиницю продукції;

б) фондозберігаюче – відтворення основних засобів, що супроводжується економією виробничих основних засобів на одиницю продукції, підприємство отримує позитивний річний економічний ефект від провадження засобів;

в) фондонеїтральне – темпи відтворення основних засобів відповідають темпам збільшення вартості основних засобів.

Для розробки ефективного механізму відтворення основних засобів у необхідна інтегрована взаємодія мікро- (висококваліфіковані кадри, достатність фінансових ресурсів, досконалість амортизаційної політики тощо) та макрочинників (попит на продукцію, рівень розвитку національної економіки, держана підтримка, інвестиційний клімат, розвиток виробничої інфраструктури тощо). Однак не менш важливим аспектом є розробка методичних підходів до оцінки ефективності відтворення основних засобів на підприємствах.

1.3 Сучасні методи оцінки ефективності відтворення основних засобів підприємства

Діяльність будь-якого підприємства пов'язана з наявністю та використанням основних засобів, які мають характеризуватися відповідним складом та структурою для здійснення процесу виробництва. Для забезпечення конкурентоспроможності підприємства та отримання необхідної величини прибутку необхідно здійснювати постійний аналіз ефективності відтворення основних засобів та досліджувати фактори, які впливають на цей показник. Питання ефективності відтворення основних засобів є досить актуальним, оскільки від нього залежить життєдіяльність підприємства, тому важливо здійснювати ретельне дослідження даної проблеми та узагальнювати отримані результати.

На сьогодні аналіз управління відтворенням основних засобів на підприємствах показує недостатню ефективність використовуваних методів та форм управління. Зазвичай, головною причиною низької ефективності управління процесами відтворення основних засобів є невідповідність існуючих потреб підприємств їх реальним фінансовим можливостям.

Забезпечення необхідних темпів розвитку і підвищення ефективності виробництва можливе за умови інтенсифікації відтворення і поліпшення використання діючих основних фондів підприємств. В сучасних умовах господарювання політика відтворення основних фондів відіграє важливу роль, оскільки від її ефективності залежить кількісний і якісний стан основних засобів. Відтворення основних фондів може здійснюватися за рахунок власних коштів: статутного капіталу, амортизаційних відрахувань, чистого прибутку, інших власних коштів та запозичених коштів: банківських позик та коштів від реалізації цінних паперів. Відтворення основних виробничих засобів означає процес безперервного їх поновлення, у зв'язку з чим розрізняють просте та розширене відтворення. Просте відтворення основних засобів здійснюється в

тому самому обсязі, коли відбувається заміна окремих зношених частин основних засобів або заміна старого устаткування на аналогічне, тобто тоді, коли постійно відновлюється попередня виробнича потужність. В той час як розширене відтворення передбачає кількісне та якісне збільшення діючих основних засобів або придбання нових основних засобів, що забезпечують вищий рівень продуктивності устаткування [25].

Процес відтворення основних виробничих засобів має певні характерні ознаки:

- основні виробничі засоби поступово переносять свою вартість на вироблену продукцію;
- у процесі відтворення основних виробничих засобів одночасно відбувається рух їхньої споживної вартості;
- нарахуванням амортизаційних відрахувань здійснюється нагромадження в грошовій формі частково перенесеної вартості основних виробничих засобів на готову продукцію;
- основні виробничі засоби поновлюються в натуральній формі протягом тривалого часу, що дає можливість маневрувати коштами амортизаційного фонду [3].

У процесі господарської діяльності кругообіг основних виробничих засобів проходить три основні стадії.

На першій стадії відбувається продуктивне використання основних виробничих засобів та нарахування амортизаційних відрахувань. На цій стадії основні виробничі засоби в процесі експлуатації зношуються й нараховується сума зносу, яка є підставою для списання суми амортизаційних відрахувань на витрати після завершення процесу виробництва. На першій стадії кругообігу основних виробничих засобів втрачається споживна вартість засобів праці, їх вартість переноситься на вартість готової продукції.

На другій стадії відбувається перетворення частини основних виробничих засобів, які перебували в продуктивній формі, на грошові кошти через нарахування амортизаційних відрахувань.

На третій стадії в процесі виробництва відбувається поновлення споживчої вартості частини основних виробничих засобів, що здійснюється заміною зношених основних виробничих засобів на нові за рахунок нарахованого зносу основних засобів [26].

Важливо зазначити, що необхідність оновлення основних виробничих засобів за ринкових відносин визначається конкуренцією товаровиробників, оскільки саме конкурентне середовище спонукає підприємства здійснювати прискорене списання основних виробничих засобів з метою нагромадження фінансових ресурсів для наступного вкладання коштів у придбання більш прогресивного устаткування, впровадження нових технологій та іншого поліпшення основних виробничих засобів.

Важливим елементом процесу виробництва основних фондів є заміна основних фондів, що є зношеними фізично і морально-застарілими, тобто це процес відтворення основних фондів шляхом придбання подібного об'єкту за техніко-економічними параметрами. Визначення необхідного й економічно раціонального щорічного обсягу заміни засобів праці передбачає встановлення оптимальних термінів експлуатації відповідних їхніх видів та розрахунки такого щорічного обсягу заміни, що може забезпечити дотримання оптимальних термінів функціонування устаткування й інших видів основних фондів [32].

Для підтримки основних фондів у працездатному стані необхідно періодично проводити ремонт основних фондів – усунення тимчасового фізичного спрацювання конструктивних елементів у натуральній формі та забезпечення в такий спосіб постійної дієздатності протягом усього періоду їхньої експлуатації. За періодичністю і складністю необхідних профілактично-технічних операцій виділяють поточний ремонт, капітальний ремонт та відновний ремонт. У сучасних умовах господарювання суттєвого значення набуває економічна оцінка доцільності витрат на капітальний ремонт виробничого устаткування. Для економічної оцінки ефективності витрат на капітальний ремонт порівнюють два альтернативних варіанти: перший –

капітальний ремонт фізично-зношеної машини і збільшення терміну її експлуатації на один ремонтний цикл; другий – заміна машини, що вимагає капітального ремонту, на нову. Коефіцієнт ефективності витрат на капітальний ремонт, може мати позитивне, негативне чи нульове значення. При позитивному значенні коефіцієнта капітальний ремонт устаткування є економічно виправданим, при негативному – недоцільним, а при нульовому – порівнювані варіанти можна вважати рівноцінними [28].

Важливого значення для підвищення ефективності процесу виробництва основних фондів набуває модернізація діючого виробничого устаткування, тобто удосконалення основних фондів підприємства з метою попередження техніко-економічного старіння і підвищення техніко-експлуатаційних параметрів до рівня сучасних вимог. Основними формами модернізації є технічне переоснащення, реконструкція і розширення підприємств. Технічне переоснащення підприємства означає здійснення його технічного розвитку відповідно до плану, тобто проведення комплексу заходів, що передбачають підвищення до сучасних вимог технічного рівня окремих ділянок виробництва за рахунок упровадження нової техніки і технології, механізації й автоматизації виробничих процесів, модернізації і заміни фізично і технічно застарілого устаткування. Реконструкцією підприємства називають здійснюване за єдиним проектом повне чи часткове переоснащення виробництва, у разі необхідності можуть бути споруджені нові чи розширені допоміжні об'єкти. До реконструктивних робіт належать також будівництво нових виробничих об'єктів замість тих, подальша експлуатація яких визнана недоцільною [61].

Підвищення ефективності використання основних засобів на підприємстві можна досягти шляхом звільнення підприємства від зайвого обладнання, машин і інших основних засобів або здачі їх в оренду; своєчасного і якісного проведення планово-запобіжних і капітальних ремонтів; придбання високоякісних основних засобів; підвищення рівня кваліфікації обслуговуючого персоналу; своєчасного оновлення, особливо активної частини, основних засобів з метою недопущення надмірного морального і фізичного

знос; підвищення коефіцієнта змінності роботи підприємства, якщо в цьому є економічна доцільність; поліпшення якості підготовки сировини і матеріалів до процесу виробництва; підвищення рівня механізації і автоматизації виробництва; підвищення рівня концентрації, спеціалізації і комбінування виробництва; упровадження нової техніки і прогресивної технології; удосконалення організації виробництва і праці з метою скорочення втрат робочого часу і простою в роботі машин і обладнання. Шляхи поліпшення використання основних засобів залежать від конкретних умов, що склалися на підприємстві за певний період часу [39].

А. В. Єлькін пропонує здійснювати оцінювання ефективності використання основних засобів за певною послідовністю етапів [29]:

- аналіз стану забезпечення підприємства та його структурних підрозділів основними засобами;
- аналіз витрат на придбання та відтворення основних засобів;
- аналіз основних засобів за джерелами відтворення та оцінювання ефективності останніх;
- аналіз результатів використання основних засобів;
- факторний аналіз ефективності використання основних засобів;
- інтегральне оцінювання ефективності використання основних засобів;
- виявлення резервів підвищення ефективності використання основних засобів.

О. Алексєєва та Ю. Тисевич з метою підвищення ефективності використання основних засобів пропонують оцінювати їх за такою схемою [2]:

- горизонтальний і вертикальний аналіз складу та структури основних засобів;
- горизонтальний і вертикальний аналіз наявності та руху основних засобів;
- вертикальний аналіз вікового складу обладнання;
- горизонтальний аналіз забезпеченості підприємства обладнання;

- горизонтальний і вертикальний аналіз екстенсивного та інтенсивного використання основних засобів;
- факторний аналіз показників фондівіддачі.

На нашу думку, найбільш точним і повним підходом до оцінювання ефективності використання основних засобів є підхід А. Е. Ахмедова та групи авторів [5]. Вони пропонують такий підхід щодо етапів оцінювання ефективності використання основних засобів (рис. 1.4).

Рисунок 1.4 – Етапи оцінювання ефективності використання основних засобів

Джерело: розроблено автором на основі [5]

Г. Кайдалова та М. Ларка вважають, що ефективність використання основних засобів визначається за допомогою двох видів показників, а саме: узагальнюючих (фондовіддача, фондомісткість та рентабельність основних фондів); індивідуальних (коефіцієнт використання виробничої потужності, інтегрований коефіцієнт використання, коефіцієнт змінності роботи устаткування) [11].

В. Бондарчук пропонує поділити всі показники, що визначають ефективність використання основних засобів, на три групи, а саме [34]:

- узагальнюючі (фондомісткість, фондovіддача, фондоозброєність, рентабельність основних засобів);
- індивідуальні показники (коефіцієнти екстенсивного та інтенсивного використання, інтегральний показник використання, коефіцієнт змінності);
- показники технічного стану (коефіцієнти відновлення, приросту, придатності, вибуття, інтенсивності відтворення, зносу, термін оновлення основних засобів).

Узагальнивши думки вчених, ми пропонуємо у класифікації показників відтворення основних засобів нами виділити чотири групи: інтенсивності, забезпеченості та структури основних засобів, результативності та ефективності відтворення, оскільки процес оновлення тісно пов'язаний з процесами використання основних засобів (табл. 1.5-1.8). У розрізі кожної групи можна виділити також натуральні, вартісні та відносні показники.

Таблиця 1.5 – Група показників інтенсивності відтворення основних засобів

Показник	Формула
Коефіцієнт надходження	$K_{он} = \frac{OЗ_{над}}{OЗ_{к.р.}}$ <p>де $OЗ_{над}$ – вартість основних засобів, що надійшли протягом аналізованого періоду, грн.; $OЗ_{к.р.}$ – вартість основних засобів на кінець року, грн.</p>
Коефіцієнт вибуття	$K_{виб} = \frac{OЗ_{виб}}{OЗ_{п.п.}}$ <p>де $OЗ_{виб}$ – вартість основних засобів, що вибули протягом аналізованого періоду, грн.; $OЗ_{п.п.}$ – вартість основних засобів на початок року, грн.</p>
Коефіцієнт заміни	$K_{зам} = \frac{OЗ_{над}}{OЗ_{виб}}$ <p>де $OЗ_{над}$ – вартість основних засобів, що надійшли протягом аналізованого періоду, грн.; $OЗ_{виб}$ – вартість основних засобів, що вибули протягом аналізованого періоду, грн.</p>

Таблиця 1.6 – Група показників результативності відтворення основних засобів

Показник	Формула
Коефіцієнт фізичного зносу	$K_{\text{фіз.зн.}} = \frac{\text{Знос}}{\text{ОЗ}}$ <p>де Зн – сума зносу основних засобів, грн.; ОЗ – сума основних засобів підприємства, грн.;</p>
Коефіцієнт придатності	$K_{\text{прид}} = \frac{\text{ОЗ}_{\text{зал}}}{\text{ОЗ}_{\text{перв}}}$ <p>де ОЗ_{зал} – залишкова вартість основних засобів, грн.; ОЗ_{перв} – первісна вартість основних засобів, грн.;</p>
Абсолютна зміна вартості основних засобів	$\Delta \text{ОЗ} = \text{ОЗ}_{\text{к.р.}} - \text{ОЗ}_{\text{п.р.}}$ <p>де ОЗ_{к.р.} – первісна (залишкова) сума основних засобів на кінець року, грн.; ОЗ_{п.р.} – первісна (залишкова) сума основних засобів на початок року, грн.</p>
Темп зміни основних засобів, %	$T_{\text{зм}} = \frac{\text{ОЗ}_{\text{к.р.}}}{\text{ОЗ}_{\text{п.р.}}} \times 100\%$ <p>де ОЗ_{к.р.} – первісна (залишкова) сума основних засобів на кінець року, грн.; ОЗ_{п.р.} – первісна (залишкова) сума основних засобів на початок року, грн.</p>
Темп надходження, %	$T_{\text{надх}} = \frac{\text{ОЗ}_{\text{над}} - \text{ОЗ}_{\text{виб}}}{\text{ОЗ}_{\text{п.р.}}} \times 100\%$ <p>де ОЗ_{над} – сума основних засобів, що надійшли протягом року, грн.; ОЗ_{виб} – вартість основних засобів, що вибули протягом аналізованого періоду, грн.; ОЗ_{п.р.} – вартість основних засобів на початок року, грн.</p>
Коефіцієнт обороту основних засобів	$K_{\text{об}} = \frac{A}{\overline{\text{ОЗ}}}$ <p>де А – річна сума амортизації, грн.; $\overline{\text{ОЗ}}$ – середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.</p>
Тривалість обороту оборотних засобів, днів	$T_{\text{об}} = \frac{\overline{\text{ОЗ}}}{A}$ <p>де $\overline{\text{ОЗ}}$ – середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.; А – річна сума амортизації, грн.</p>
Термін простого оновлення	$T_{\text{он}} = \frac{100}{K_{\text{над}} - K_{\text{виб}}}$ <p>де К_{над} – коефіцієнт надходження; К_{виб} – коефіцієнт вибуття.</p>

Таблиця 1.7 – Група показників забезпеченості та структури основних засобів

Показник	Формула
Фондоозброєність	$\Phi_{\text{озб}} = \frac{\overline{\text{ОЗ}}}{\overline{\text{ЧП}}}$ <p>де $\overline{\text{ОЗ}}$ – середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.; $\overline{\text{ЧП}}$ – середньооблікова чисельність працівників на підприємстві, осіб.</p>
Забезпеченість основних засобів оборотними активами	$K_{\text{спів1}} = \frac{\overline{\text{ОА}}}{\overline{\text{ОЗ}}}$ <p>де $\overline{\text{ОА}}$ – середньорічна вартість оборотних активів підприємства, грн.; $\overline{\text{ОЗ}}$ – середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.</p>
Питома вага активної частини у структурі основних засобів	$\text{ПВ}_{\text{акт}} = \frac{\text{ОЗ}_{\text{акт}}}{\overline{\text{ОЗ}}}$ <p>де $\text{ОЗ}_{\text{акт}}$ – активна частина основних засобів, грн.; $\overline{\text{ОЗ}}$ – середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.</p>
Співвідношення активної та пасивної частини основних засобів підприємства	$K_{\text{спів2}} = \frac{\text{ОЗ}_{\text{акт}}}{\text{ОЗ}_{\text{пас}}}$ <p>де $\text{ОЗ}_{\text{акт}}$ – активна частина основних засобів, тис. грн.; $\text{ОЗ}_{\text{пас}}$ – пасивна частина основних засобів, тис. грн.</p>

Таблиця 1.8 – Група показників ефективності відтворення основних засобів

Показник	Формула
Фондовіддача	$\Phi_{\text{від}} = \frac{\text{ЧД}}{\overline{\text{ОЗ}}}$ <p>де ЧД – чистий дохід від реалізації продукції, грн.; $\overline{\text{ОЗ}}$ – середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.</p>
Фондомісткість	$\Phi_{\text{міст}} = \frac{\overline{\text{ОЗ}}}{\overline{\text{ВП}}}$ <p>де $\overline{\text{ОЗ}}$ – середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.; де ЧД – чистий дохід від реалізації продукції, грн.;</p>
Рентабельність використання основних засобів	$P_{\text{оз}} = \frac{\text{ЧП}}{\overline{\text{ОЗ}}} \times 100\%$ <p>де ЧП – чистий прибуток підприємства, грн.; $\overline{\text{ОЗ}}$ – середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.</p>

При оцінці ефективності використання основних засобів необхідно враховувати особливості господарської діяльності, форму власності та стратегічну ціль підприємства. Ефективне відтворення основних засобів на підприємствах у сучасних умовах вважається одним із суперечливих та трудомістких процесів. Тому важливим завданням для підприємств є пошук

шляхів прискорення відтворювальних процесів та можливості більш економічного та ефективного залучення інвестиційних ресурсів. Крім того, потребують подальшого ґрунтовного дослідження методи і методики оцінки ефективності відтворення основних фондів з метою підвищення точності розрахунків за всіма існуючими методиками та уточнення основних методологічних вимог щодо оцінки результатів відновлення основних засобів.

Висновки за розділом 1

Основні засоби підприємства як економічна категорія широко використовується у фінансовому аналізі. Їх багатогранність зумовила відсутність єдиного трактування серед науковців. Було встановлено, що основні засоби – матеріальні активи, які зберігають свою натуральну форму протягом всього корисного терміну експлуатації, що становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік), використовуються як під час здійснення господарської діяльності, так і під час виконання підприємством адміністративних чи соціально-культурних функцій та по частинах переносять свою вартість на результат власної діяльності – виготовлений продукт, надану послугу або товар.

Проведені дослідження показують, що на підприємствах України відсутня система управління основними засобами, практично відсутня або носить фрагментарний характер. Нами запропоновано фінансовий механізм відтворення основних засобів підприємства, що включає наступні елементи: прогнозування та планування; матеріально-технічне постачання; облік; організація; контроль; коригування заходів, виявлення «вузьких місць», розробка рекомендацій щодо підвищення результативності використання основних виробничих засобів підприємства.

Досліджуючи сучасні методи оцінки ефективності відтворення основних засобів підприємства ми узагальнили їх, і запропонували підхід щодо складається з 7 етапів: аналіз забезпечення підприємства та його структурних підрозділів основними засобами; аналіз складу та структури основних засобів підприємства; аналіз поточного стану основних засобів, оцінювання стадії їх життєвого циклу, аналіз руху основних засобів; аналіз амортизаційної політики; факторний аналіз ефективності використання основних засобів; аналіз впливу використання основних засобів на фінансовий стан підприємства; розробка пріоритетних напрямів підвищення використання основних засобів.

Узагальнивши думки вчених, щодо класифікації показників відтворення основних засобів нами виділити чотири групи: інтенсивності, забезпеченості та структури основних засобів, результативності та ефективності відтворення.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПОКВПТГ «ПОЛТАВАТЕПЛОЕНЕРГО»

2.1 Фінансово-господарська характеристика діяльності ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго»

Полтавське обласне комунальне виробниче підприємство теплового господарства «Полтаватеплоенерго» (далі ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго») – найбільше в області за потужністю і кількістю споживачів послуг підприємство, що забезпечує повний цикл теплопостачання (нерозривність процесу виробництва, передачі и розподілу теплової енергії) м. Полтава та 4-ох районних центрів області.

ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» засноване на майні спільної (комунальної) власності територіальних громад сіл, селищ і міст Полтавської області й перебуває в оперативному підпорядкуванні департаменту будівництва, містобудування і архітектури та житлово-комунального господарства Полтавської облдержадміністрації.

Сьогодні для транспортування теплової енергії підприємство експлуатує теплові мережі та мережі гарячого водопостачання загальною протяжністю 213,81 км (у 2-трубному вимірі).

На балансі ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» перебуває 90 котелень та теплогенераторних, встановленою потужністю 858,96 Гкал/год, котрі розташовані у містах Полтаві, Карлівці, Решетилівці, селищах міського типу Машівці та Котельві. На котельнях підприємства встановлено 349 котлоагрегатів різних марок потужністю від 0,08 Гкал/год до 100,0 Гкал/год кожен.

Також у тимчасовому користуванні з правом технічного обслуговування і експлуатації перебувають 3 теплогенераторні у м. Карлівка, на яких встановлено 10 котлів загальною потужністю 0,86 Гкал/год.

48 котелень надають послуги з теплопостачання лише в опалювальний період, а 42 працюють протягом року і, разом з опаленням, централізовано забезпечують споживачів гарячою водою.

Частина споживачів отримує гарячу воду централізовано від 28-ти ЦТП та 32-х теплообмінних установок, що розташовані безпосередньо в котельнях і теплогенераторних підприємствах, інші – від індивідуальних теплових пунктів (ІТП), розміщених на об'єктах теплоспоживання.

Максимальні розрахункові навантаження в зимовий та літній періоди складають відповідно 436,8 Гкал/год та 44,9 Гкал/год.

88 котелень та теплогенераторних працюють на природному газі, ще дві котельні – на твердому паливі (трісці та пелетах з деревини). Переважна більшість об'єктів підприємства розташовується в зоні щільної житлової забудови міст та селищ міського типу.

На сьогодні ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» здійснює ліцензовану господарську діяльність з виробництва, транспортування і постачання теплової енергії та надає послуги з централізованого опалення та постачання гарячої води майже 200 тисячам мешканців міста. Серед них понад 150 тисяча користуються послугою з централізованого постачання гарячої води. Загальна чисельність споживачів підприємства з числа бюджетних установ, релігійних організацій та інших категорій споживачів (крім населення) на початок 2019 року становила 1 463.

Обсяги виробництва і реалізації теплової енергії залежать від тривалості опалювального періоду та температури зовнішнього повітря. За рік підприємство виробляє від 0,8 до 1,0 млн. Гкал теплової енергії. Для потреб житлового фонду реалізується 84% виробленої теплової енергії, решта 16% – для об'єктів соціального призначення та інших споживачів. При цьому середньорічне споживання природного газу за останні п'ять років складає майже 114,5 млн. куб. м. У 2019 році спожито 112,3 млн. куб. м блакитного палива.

Сезонні коливання попиту на теплову енергію відрізняються у середньому в 14 разів – від 387 тис. Гкал/квартал у сезон опалення до 27 тис. Гкал/квартал у міжопалювальний період відповідно.

Основними видами діяльності підприємства є:

- забезпечення тепловою енергією на опалення і підігрів води житлового фонду, комунально-побутових та інших об'єктів;
- технічне забезпечення, функціонування й експлуатація котелень, теплових пунктів та теплових мереж, переданих у комунальну власність на баланс підприємства;
- проведення поточних та капітальних ремонтів обладнання теплового господарства, які знаходяться на балансі підприємства;
- видача технічних умов на теплопостачання об'єктів, на етапі їх проектування, і тих, що підлягають реконструкції або капремонту.

Динаміку основних показників ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» дослідимо в таблиці 2.1

Таблиця 2.1 – Динаміка основних фінансово-економічних показників підприємства ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Відхилення		Відхилення	
				(+, -) показника 2018 року порівняно з 2017 роком		(+, -) показника 2019 року порівняно з 2018 роком	
				абсолют-не	віднос-не	абсолют-не	віднос-не
А	1	2	3	4	5	6	7
1. Капітал станом на кінець року, тис. грн.:	607319	687584	703352	80265	13,2	15768	2,3
в т.ч. 1.1. власний капітал:	282975	234033	235713	-48942	-17,3	1680	0,7
1.1.1. власний оборотний капітал	13427	-51835	-58765	-65262	-486,1	-6930	13,4
1.1.2. нерозподілений прибуток (непокриті збитки)	40539	-11686	-9274	-52225	-128,8	2412	-20,6
1.2. позиковий капітал:	324344	453551	467639	129207	39,8	14088	3,1
1.2.1. короткостроковий позиковий капітал	304922	415353	458570	110431	36,2	43217	10,4
1.2.2. довгостроковий позиковий капітал	19422	38198	9069	18776	96,7	-29129	-76,3

Продовження табл. 2.1

А	1	2	3	4	5	6	7
2. Майно станом на кінець року, тис. грн.:	607319	687584	703352	80265	13,2	15768	2,3
2.1. необоротні активи	269548	285868	294478	16320	6,1	8610	3,0
2.2. оборотні активи:	337771	401716	408874	63945	18,9	7158	1,8
2.2.1. запаси	32543	26885	30634	-5658	-17,4	3749	13,9
2.2.2. дебіторська заборгованість	292395	362155	373668	69760	23,9	11513	3,2
2.2.3. грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	12833	12676	4572	-157	-1,2	-8104	-63,9
3. Економічні показники:							
3.1. чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	804641	886421	883719	81780	10,2	-2702	-0,3
3.2. собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	808641	923649	853747	115008	14,2	-69902	-7,6
3.3. фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	-10445	-51883	795	-41438	396,7	52678	-101,5
3.4. чистий прибуток, тис. грн.	-10445	-51883	795	-41438	396,7	52678	-101,5
3.5. рентабельність обороту, %	-1,3	-5,9	0,1	-4,6	350,9	5,9	-101,5
4. Фінансові коефіцієнти:							
4.1. автономії	0,466	0,340	0,335	-0,126	-27,0	-0,005	-1,5
4.2. маневрування	0,047	-0,221	-0,249	-0,269	-566,8	-0,028	12,6
4.3. фінансового ризику	1,146	1,938	1,984	0,792	69,1	0,046	2,4
4.4. абсолютної ліквідності	0,040	0,028	0,010	-0,012	-29,4	-0,018	-65,0
4.5. покриття	1,041	0,886	0,874	-0,156	-14,9	-0,011	-1,3

За результатами розрахунку аналітичних показників представлених в таблиці 2.1 можна зазначити наступне: капітал підприємства за 2017-2019 роки виявив динаміку до зростання, яка проявилась у збільшенні обсягів на 80265 тис. грн. або на 13,2% у 2018 році, а в 2019 році порівняно з 2018 роком – ще на 15768 тис. грн. або на 2,3% (рис. 2.1).

Зазначену зміну слід оцінити позитивно, так як вона свідчить про зростання можливості підприємства щодо фінансування діяльності. Зростання вартості капіталу в 2018 році відбулося головним чином за рахунок зростання

позикового капіталу підприємства, виключно за рахунок короткострокових джерел (поточних зобов'язань за товари, роботи, послуги) на 39,8%, або на 129207 тис. грн. В 2019 році вартість позикового капіталу зросла на 14088 тис. грн., або 3,1%.

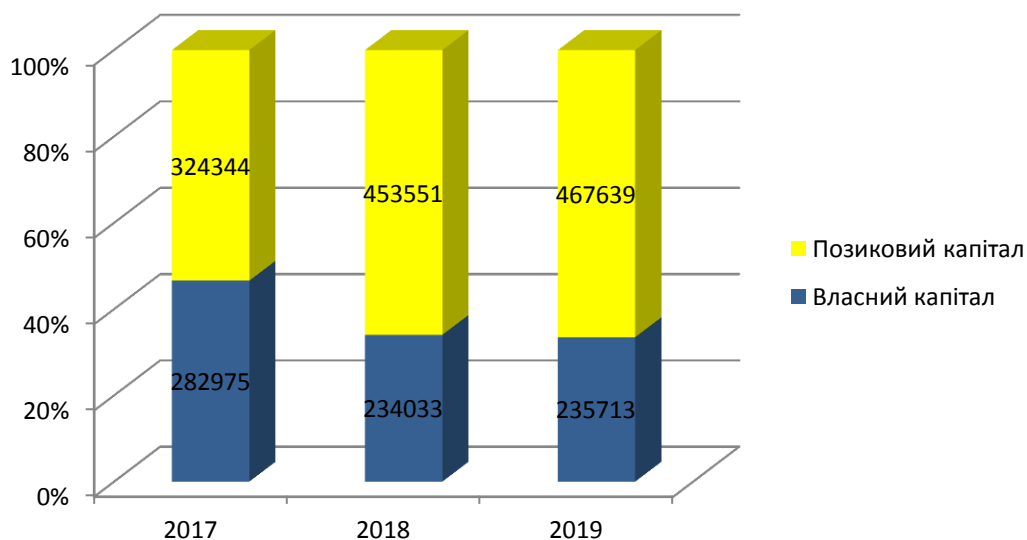

Рисунок 2.1 – Динаміка структури капіталу ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки, тис. грн.

Підприємство протягом звітного періоду не було забезпечене власним оборотним капіталом, який виступає одним з найважливіших джерел формування оборотних активів підприємства. На кінець 2017 року цей показник становив 13427 тис. грн. Проте в 2018 та в 2019 роках власний оборотний капітал на підприємстві був відсутній (-51835 та -58765 тис. грн. відповідно).

ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за досліджуваний період наростив обсяги майна (рис. 2.2). Приріст за 2018 рік порівняно з 2017 роком склав 80265 тис. грн. або 13,2% і на кінець року становив 687584 тис. грн. За 2019 рік порівняно 2018 роком вартість майна зросла ще на 15768 тис. грн., або 2,3% і на кінець року становила – 703352 тис. грн. Зростання показника в 2018 році склалася під впливом досить значного зростання обсягів оборотних активів підприємства – на 18,9%. В складі оборотних активів значно зросла дебіторська заборгованість – на 69760 тис. грн., або на 23,9%, а в 2019 році ще на 11513

тис. грн., або на 3,2%. Грошові кошти та їх еквіваленти протягом 2017-2019 років з В 2019 році грошові кошти та поточні фінансові інвестиції зменшувалися спочатку на 157 тис. грн., а потім ще на 8104 тис. грн.

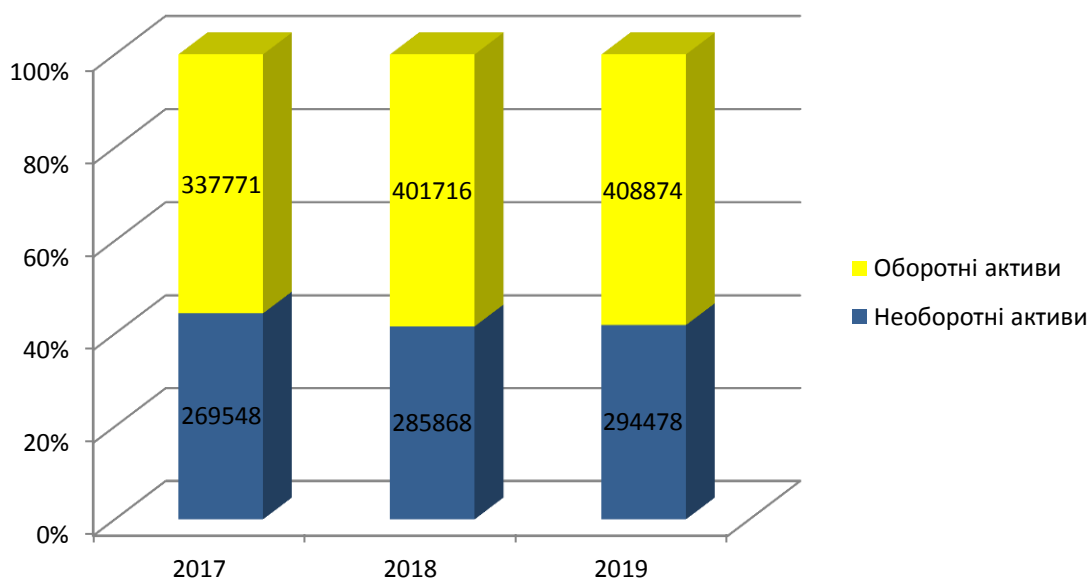

Рисунок 2.2 – Динаміка структури майна ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки, тис. грн.

Вартість запасів в 2018 році в порівнянні з 2017 роком зменшилася на 5658 тис. грн., або 17,9%, а в 2019 році зросла на 3749 тис. грн., або 13,9%.

Наступним кроком аналізу є оцінка змін економічних показників. Фінансові результати діяльності підприємства характеризують результативність його розвитку, їх відображають за допомогою певних показників. Основними з них є: дохід, чистий дохід, валовий прибуток, прибуток (збиток), чистий прибуток (збиток).

Так, чистий дохід підприємства від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в 2018 році порівняно з 2017 роком зріс на 81780 тис. грн. або на 10,2%, а в 2019 році порівняно з 2018 роком – зменшився на 2702 тис. грн. або на 0,3%. Відбулися аналогічні зміни з показником собівартості реалізованої продукції. В порівнянні з 2017 роком у 2018 році значення показника зросло на 115008 тис. грн., або 14,2%, а в 2019 році порівняно з 2018 роком – зменшилася на 69902 тис. грн., або 7,6% (рис. 2.3).

Протягом 2017-2018 років ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» мало значення показника собівартості вище, ніж чистого доходу, відповідно підприємство отримувало валові збитки.

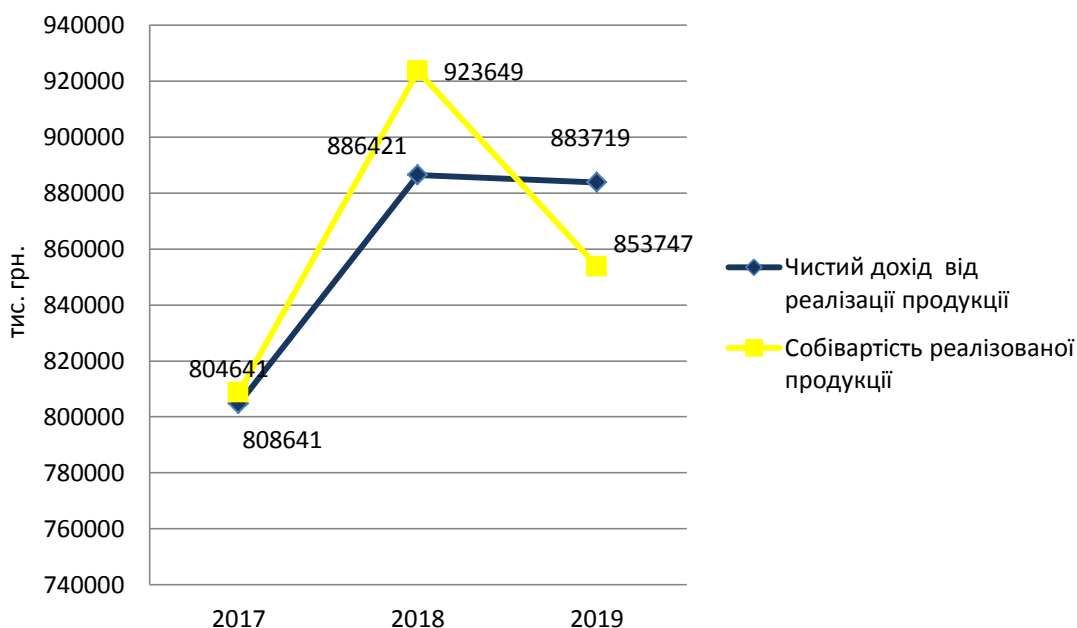

Рисунок 2.3 – Динаміка чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та собівартості реалізованої продукції ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки, тис. грн.

Протягом 2017-2018 років ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» отримало збитки до оподаткування в розмірі 10445 та 51883 тис. грн. відповідно. А в 2019 році значення фінансового результату було позитивне - 795 тис. грн. Відповідне значення становив і чистий фінансовий результат підприємства.

Ми не можемо говорити про абсолютну ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства, адже незважаючи на те, що в 2019 році підприємство отримало чистий прибуток, він є незначним 795 тис. грн.

Відповідні зміни відбулися й з показником рентабельності обороту ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» в 2017-2019 роках мав рентабельність (збитковість) обороту. На кінець 2017 року збитковість обороту становила 1,3%, а в 2018 році – зросла до 5,9%. В 2019 році підприємство мало чистий прибуток, а відповідно й рентабельність обороту – 0,1%.

Динаміка фінансових коефіцієнтів свідчить про наступне: за період 2017-2019 років рівень фінансової автономії ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» знизився з 46,6% у 2017 році, до 34% у 2018 році та 33,5% у 2019 році. Значення цього показника є низьким і свідчить про залежність підприємства від зовнішніх джерел. Що підтверджує значення коефіцієнта фінансового ризику в 2017 році – 1,146, в 2018 – 1,938 та в 2019 році – 1,984 (рис. 2.4).

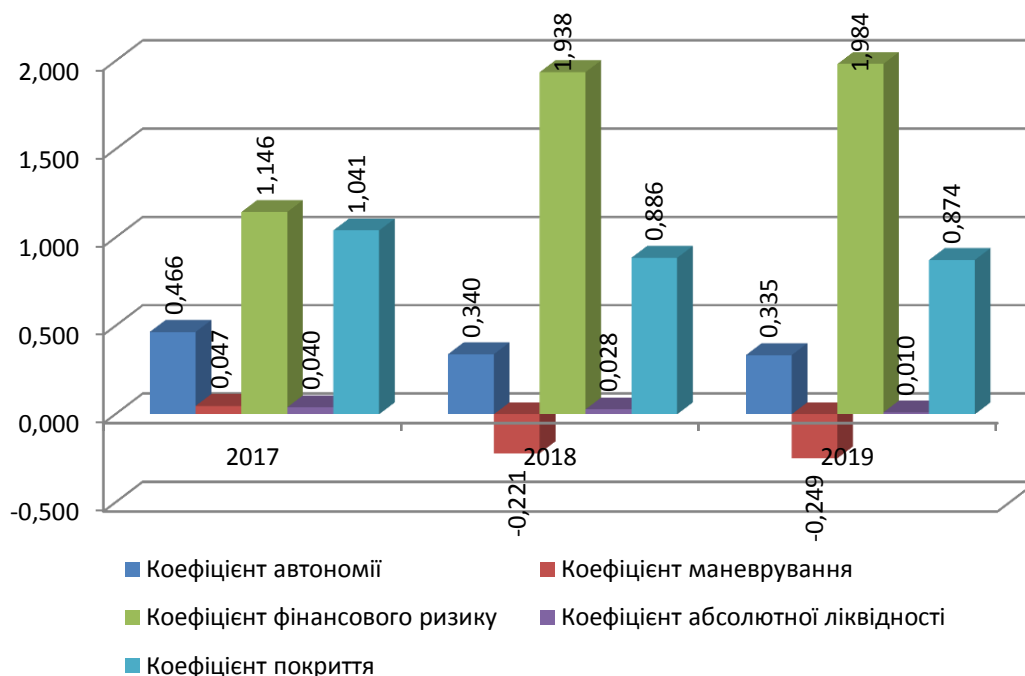

Рисунок 2.4 – Динаміка фінансових коефіцієнтів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки

Протягом 2018-2019 років відсутня маневреність власних коштів, адже на підприємстві відсутній власний оборотний капітал. В 2017 році значення цього показника становила 4,7%, що є занадто низьким.

За показником абсолютної ліквідності можемо засвідчити його зниження. В 2018 році проти 2017 року коефіцієнт абсолютної ліквідності зменшився на 0,01299, в 2019 році порівняно з 2018 роком зменшився на 0,018. Значення коефіцієнта протягом звітного періоду є нижчим за нормативне 0,2, що є негативним для діяльності підприємства.

Коефіцієнт покриття за 2018-2017 роки зменшився на 14,3% і на кінець року становив значення 1,041, а в 2019 році порівняно з 2018 знизився ще на 2%

і на кінець року становив – 0,874. Значення коефіцієнта є нижчим за нормативне протягом всього звітного періоду, а отже це свідчить про нездатність підприємства покривати свої поточні зобов'язання за рахунок поточних активів.

Отже, ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго» за досліджуваний період наростив свої можливості щодо фінансування діяльності, про що свідчить зростання вартості капіталу та майна підприємства. Показники ліквідності підприємства є нижчими за нормативні, а отже у підприємства є пряма загроза неплатоспроможності. Збитковість підприємства протягом 2017-2018 років суттєво впливає на фінансово-господарську діяльність підприємства, проте необхідно більше уваги приділити адміністративним та іншим операційним витратам підприємства.

2.2 Оцінка структури та динаміки основних засобів ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго»

Основні засоби – один з найважливіших факторів виробничої діяльності будь-якого підприємства. Їх стан та використання має важливе економічне значення, визначене роллю, яку виконують новостворені або модернізовані засоби праці в процесі виробництва матеріальних благ. Як фактор суспільного відтворення вони сприяють зміцненню матеріально-технічної бази і створюють умови для зростання і покращення суспільного виробництва. Рациональне використання основних засобів підприємства сприяє покращенню всіх техніко-економічних показників, у тому числі – збільшенню випуску продукції, зниженню її собівартості, трудомісткості виготовлення. Отримання результатів формування та використання основних засобів на підприємстві можливо здійснити тільки за допомогою аналізу. Порядок дій аналітика при аналізі

основних засобів підприємств сприяє досягненню ефективних результатів за скінченну кількість дій та дозволяє прийняти прогресивні управлінські рішення. Зробивши аналіз у послідовності – алгоритмі за граничних умов задачі – маємо ідеальне рішення нагальних проблем науково-практичного характеру стосовно формування та використання основних виробничих засобів на підприємстві.

Аналізу стану, структури та динаміки основних засобів проводиться в таких напрямках:

- структура основних засобів;
- наявність, стан, прогресивність та інтенсивність оновлення основних засобів;
- використання основних засобів, виробничих потужностей, площ і обладнання;
- аналіз рентабельності основних виробничих засобів;
- резерви збільшення випуску продукції та підвищення рівня інших показників за рахунок кращого використання засобів праці.

В таблиці 2.2 нами проведено аналіз складу і структури необоротних активів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки, а також питомої ваги основних засобів у їх складі.

З нижченаведеної таблиці слідує висновок, що протягом 2017-2019 років необоротні активи ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» мали тенденцію до зростання. Так, у 2018 році порівняно з 2017 їх вартість зросла на 16312 тис. грн., або 6,1%, а у 2019 році порівняно з 2018 роком – ще на 8618 тис. грн., або 3%. Відповідна динаміка викликана позитивною зміною головних складових нематеріальних активів, а саме: основних засобів.

Основні засоби у 2018 році порівняно з 2017 роком зросли на 20489 тис. грн., або 9,3%, а у 2019 році порівняно з 2018 роком – на 5640 тис. грн., або 2,3% (рис. 2.5).

Таблиця 2.2 – Аналіз складу і структури необоротних активів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки

Показник	2017 рік		2018 рік		2019 рік		Відхилення (+/-)				Темп змін, %	
							2018 р. від 2017 р.		2019 р. від 2018 р.			
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	в тис. грн.	в структу- рі, п.п.	в тис. грн.	в структу- рі, п.п.	2018 р. від 2017 р.	2019 р. від 2018 р.
Необоротні активи, всього	269548	100,0	285860	100,0	294478	100,0	16312	-	8618	-	6,1	3,0
В. Т.Ч. - нематеріальні активи	37551	13,9	40259	14,1	40580	13,8	2708	0,2	321	-0,3	7,2	0,8
- незавершені капітальні інвестиції	10600	3,9	3715	1,3	6495	2,2	-6885	-2,6	2780	0,9	-65,0	74,8
- основні засоби	219933	81,6	240422	84,1	246062	83,6	20489	2,5	5640	-0,5	9,3	2,3
- довгострокова дебіторська заборгованість	1464	0,5	1464	0,5	1341	0,5	0	0,0	-123	-0,1	0,0	-8,4

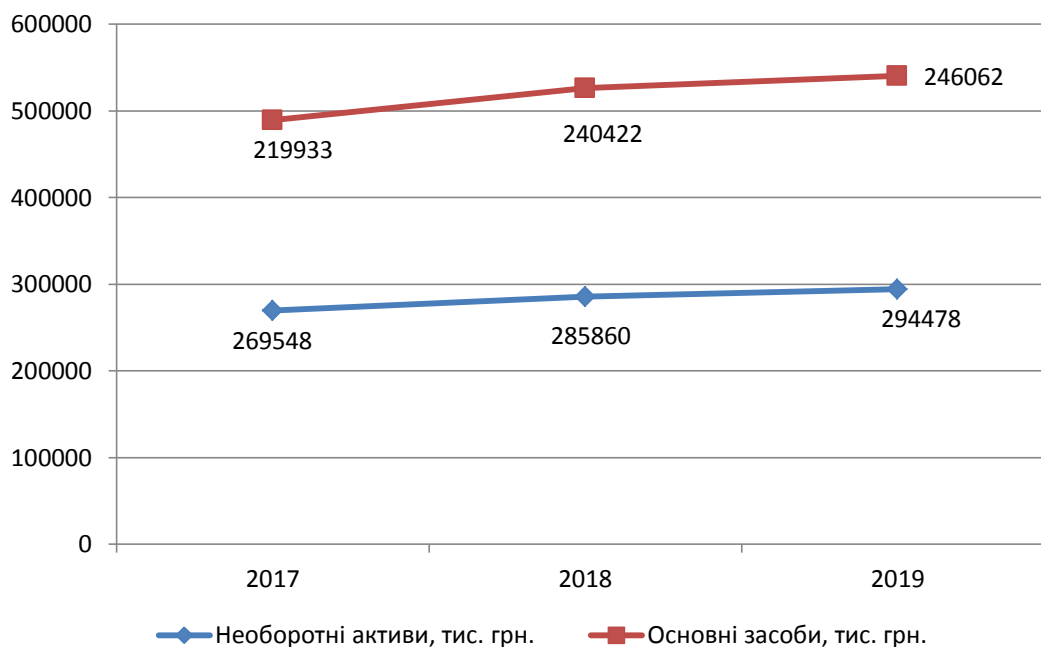

Рисунок 2.5 – Динаміка необоротних активів та основних засобів ПОВПТГ «Полтавотеплоенерго» за 2017-2019 роки, тис. грн.

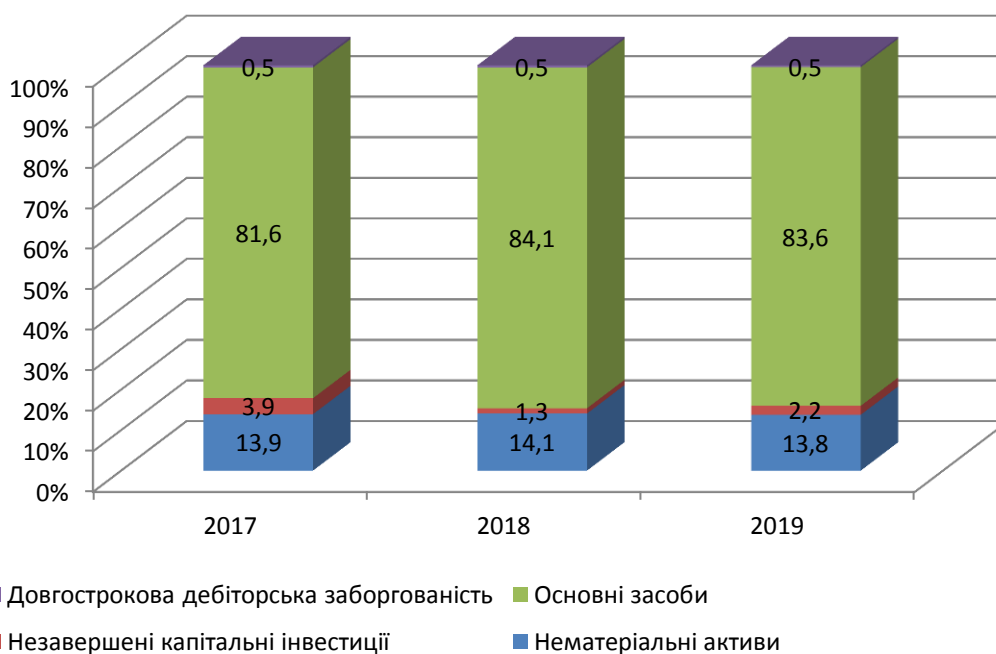

Рисунок 2.6 – Динаміка складу і структури необоротних активів ПОВПТГ «Полтавотеплоенерго» за 2017-2019 роки, %

Аналіз структури необоротних активів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки показав, що найбільша питома вага в їх складі припадає саме на основні засоби та нематеріальні активи. Основні засоби в 2017 році склали 81,6%, в 2018 році їх питома вага зросла на 2,5 п.п. до 84,1%, а в 2019 році знизилася на 0,5 п.п. до 83,6%. Нематеріальні активи мали схожу динаміку: в 2017 році склали 13,9%, в 2018 році їх питома вага зросла на 0,2 п.п. до 14,1%, а в 2019 році знизилася на 0,3 п.п. до 13,8% (рис. 2.6).

Більш детально аналіз складу та структури основних засобів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки нами представлено в таблиці 2.3., активної і пасивної їх часток у таблиці 2.4.

Як нами вже зазначалося, основні засоби підприємства протягом звітного періоду мали тенденцію до зростання у 2018 році на 20489 тис. грн., або 9,3%, а у 2019 році на 5640 тис. грн., або 2,3%. Зростання викликане зростанням, як активної частини основних засобів (а саме машини і обладнання), що є позитивним для діяльності підприємства, так і пасивної частини (будинки, споруди та передавальні пристрої). Отже, вартість машин і обладнання в 2018 році проти 2017 року зросла на 9110 тис. грн., або 13% (а їх питома вага збільшилася на 1,1 п.п.), а в 2019 році проти 2018 року – ще на 3159 тис. грн., або 4%. (а їх питома вага на 0,5 п.п.). Вартість будинків, споруд та передавальних пристроїв в 2018 році проти 2017 року зросла на 12746 тис. грн., або 9, а в 2019 році проти 2018 року – ще на 1823 тис. грн., або 1,2% (рис. 2.7).

Пасивна частина основних засобів складає основну їх частку (65%, 64,7% та 64% відповідно звітним рокам). Переважну частину пасивної частини основних засобів складають будинки, споруди та передавальні пристрої. Їх питома вага в 2017 році становила 64,6%, у 2018 році знизилася на 0,2 п.п. і становила на кінець року 64,4%, а на кінець 2019 року їх питома вага зменшилася ще на 0,7 п.п. і на кінець року становила 63,6% (рис. 2.8).

Зміни інших складових активної частини (транспортні засоби) та пасивної частини (інструменти, прилади, інвентар) були не значними.

Таблиця 2.3 – Аналіз складу і структури основних засобів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки

Показник	2017 рік		2018 рік		2019 рік		Відхилення (+/-)				Темп змін, %	
							2018 р. від 2017 р.		2019 р. від 2018 р.			
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	в тис. грн.	в структу-рі, п.п.	в тис. грн.	в структу-рі, п.п.	2018 р. від 2017 р.	2019 р. від 2018 р.
Будинки, споруди та передавальні пристрої	142006	64,6	154752	64,4	156575	63,6	12746	-0,2	1823	-0,7	9,0	1,2
Машини та обладнання	69990	31,8	79100	32,9	82259	33,4	9110	1,1	3159	0,5	13,0	4,0
Транспортні засоби	6917	3,1	5689	2,4	6275	2,6	-1228	-0,8	586	0,2	-17,8	10,3
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	1020	0,5	881	0,4	953	0,4	-139	-0,1	72	0,0	-13,6	8,2
Разом	219933	100,0	240422	100,0	246062	100,0	20489	-	5640	-	9,3	2,3

Таблиця 2.4 – Аналіз активної і пасивної частин основних засобів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки

Показник	2017 рік		2018 рік		2019 рік		Відхилення (+/-)				Темп змін, %	
							2018 р. від 2017 р.		2019 р. від 2018 р.			
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	в тис. грн.	в структу-рі, п.п.	в тис. грн.	в структу-рі, п.п.	2018 р. від 2017 р.	2019 р. від 2018 р.
Активна частина основних засобів	76907	35,0	84789	35,3	88534	36,0	7882	0,3	3745	0,7	10,2	4,4
Пасивна частина основних засобів	143026	65,0	155633	64,7	157528	64,0	12607	-0,3	1895	-0,7	8,8	1,2
Разом	219933	100,0	240422	100,0	246062	100,0	20489	-	5640	-	9,3	2,3

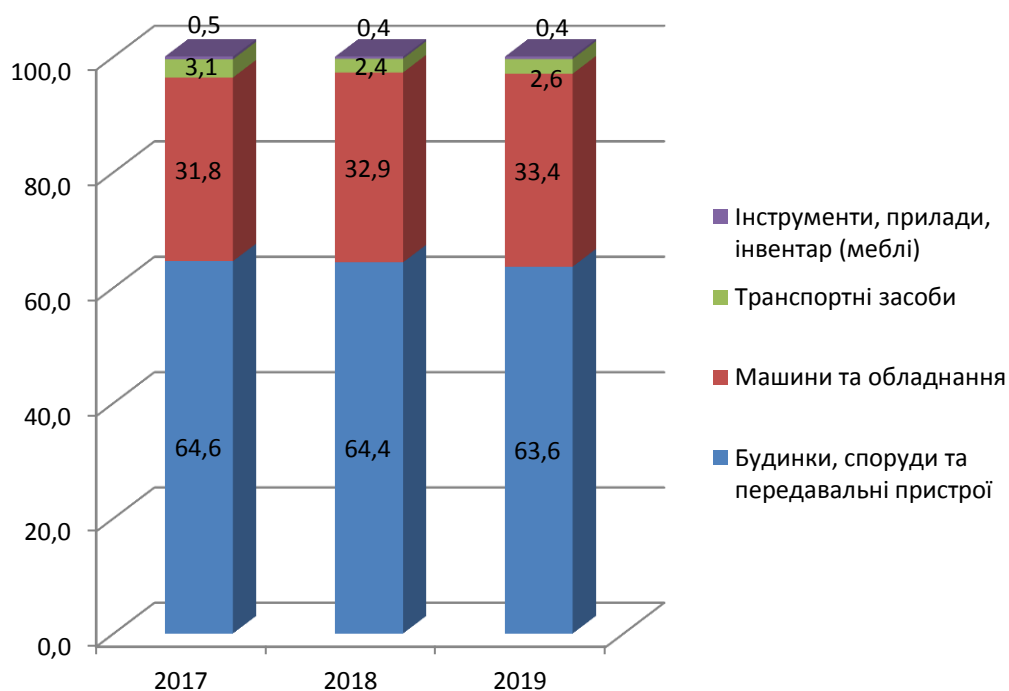

Рисунок 2.7 – Динаміка показників складу і структури основних засобів ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки, %

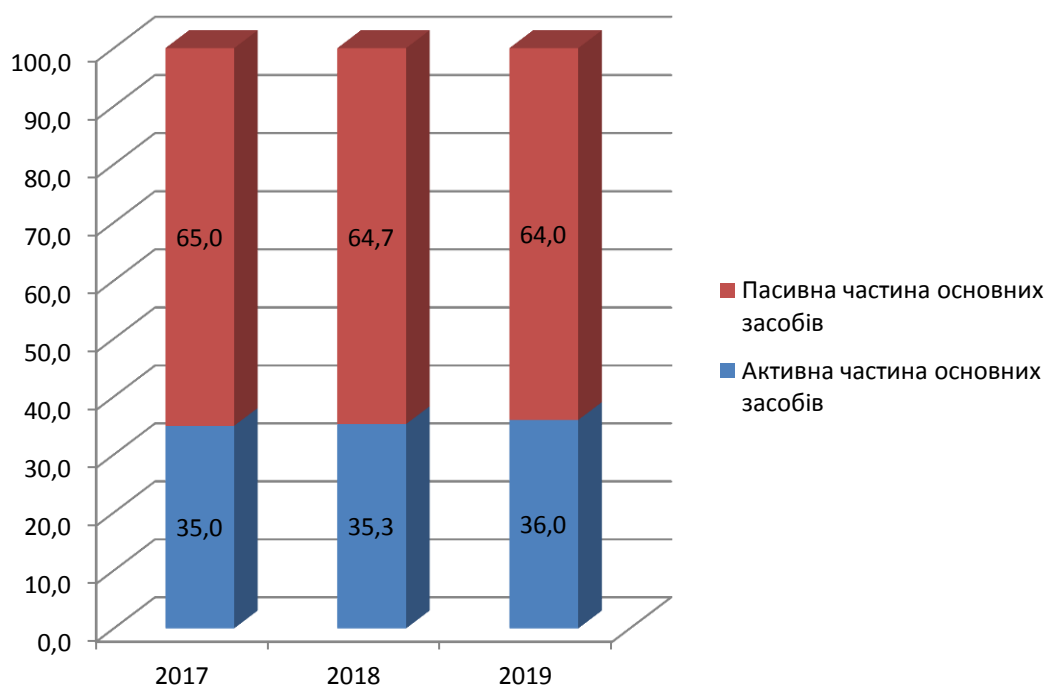

Рисунок 2.8 – Динаміка активної і пасивної частин основних засобів ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки,%

Для забезпечення відтворення основних засобів важливе значення має вивчення їхнього стану та використання.

Для оцінки технічного стану основних засобів визначаються коефіцієнти зносу та придатності (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Оцінка технічного стану основних засобів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення (+,-)		Темп росту, %	
				2018 р. від 2017 р.	2019 р. від 2018 р.	2018 р. до 2017 р.	2019 р. до 2018 р.
Первісна вартість основних засобів, тис. грн.	737436	775582	797948	38146	22366	5,2	2,9
Знос основних засобів, тис. грн.	517503	535160	551886	17657	16726	3,4	3,1
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн.	219933	240422	246062	20489	5640	9,3	2,3
Коефіцієнт зносу	0,702	0,690	0,692	-0,012	0,002	-1,7	0,2
Коефіцієнт придатності	0,298	0,310	0,308	0,012	-0,002	3,9	-0,5

Коефіцієнт зносу, який характеризує частку вартості основних засобів, що її списано на витрати виробництва у попередніх періодах, є економічним мірилом фізичного зносу (поступова втрата первісної споживчої вартості).

Як свідчать дані, наведені у таблиці 2.5 протягом 2017-2019 років можна відзначити достатньо незадовільний стан основних засобів. Так, знос основних засобів підприємства у 2017 році становив 70,2%, відповідно, придатними до використання були лише 29,8% виробничих засобів. Цей рівень зношеності не дозволяє підприємству в повній мірі виконувати намічені завдання. В 2018 році коефіцієнт зносу становив 69%, відповідно придатності – 31%, в 2019 році тенденція не змінилася – зношеність основних засобів становила 69,2%, а придатність – 30,8%.

Зношуваність основних засобів на кінець звітної періоду становила більше 3/4 вартості. І все це відбувається в умовах неперервного зростання первісної вартості основних засобів.

Моральний і фізичний знос основних засобів та доведення їх технічного стану відповідно до останніх досягнень науки і техніки протікають в процесі їх

неперервного оновлення – руху основних засобів. Оновлення основних засобів здійснюється у формі їх заміни більш досконалыми і ефективними, реконструкції і модернізації окремих груп і видів.

Рух основних засобів – це, по суті, з одного боку, введення нових, сучасних технічних засобів у будь-якій із перерахованих форм, а, з іншого боку, виведення застарілих засобів праці в результаті їх фізичного і морального зносу.

Відповідно для оцінки руху основних засобів застосовуються коефіцієнт оновлення і коефіцієнт вибуття, які характеризують інтенсивність введення і вибуття окремих видів і груп основних засобів та їх сукупність (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Оцінка руху основних засобів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення (+,-)		Темп росту, %	
				2018 р. від 2017 р.	2019 р. від 2018 р.	2018 р. до 2017 р.	2019 р. до 2018 р.
Первісна вартість основних засобів на кінець року, тис. грн.	737436	775582	797948	38146	22366	5,2	2,9
Первісна вартість основних засобів на початок року, тис. грн.	710600	737436	775582	26836	38146	3,8	5,2
Вартість введених основних засобів, тис.грн	26622	44083	26974	17461	-17109	65,6	-38,8
Вартість виведених основних засобів, тис.грн.	853	5651	4713	4798	-938	562,5	-16,6
Коефіцієнт оновлення	0,036	0,057	0,034	0,021	-0,023	57,4	-40,5
Коефіцієнт вибуття	0,001	0,008	0,006	0,006	-0,002	538,4	-20,7
Коефіцієнт приросту виробничих засобів	0,036	0,052	0,029	0,016	-0,023	43,7	-44,9
Коефіцієнт компенсації вибуття	0,032	0,128	0,175	0,096	0,047	300,1	36,3

Відповідно до таблиці 2.6, додаткове фінансування основних засобів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» відбувалося протягом всього досліджуваного періоду, але найбільше відбулось у 2018 році, коли вартість введених основних засобів становила 44083 тис. грн. Відповідно коефіцієнт оновлення в 2018 році

мав найвище значення 5,7%. У 2017 та 2019 роках оновлення основних засобів було на рівні 3,6 та 3,4%.

Коефіцієнт вибуття показує інтенсивність вибуття основних засобів, тобто ступінь вибуття тих основних засобів, які або морально застаріли, або зношені й непридатні для подальшого використання. Так як вартість виведених основних засобів протягом 2017-2019 років була незначною, то і значення коефіцієнта становило 0,1%, 0,8% та 0,6% відповідно.

Коли вартість введених у дію основних засобів перевищує вартість виведених основних засобів, є позитивною в діяльності підприємства. Проте, якщо аналізувати коефіцієнт компенсації вибуття, то його значення є меншим за 1, отже це свідчить що надходження не покриває вибуття, а, отже, відбувається зменшення основних засобів.

Як висновок, можемо засвідчити неефективне управління основними засобами ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго». Проте негативними моменти є незадовільний стан основних засобів, знос яких протягом 2017-2019 років становив близько 70%, тобто, придатними до використання залишалися близько 30% виробничих засобів. Також слід відзначити дуже повільне оновлення основних засобів.

2.3 Оцінка ефективності відтворення основних засобів ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго»

Підвищення ефективності використання основних засобів підприємств є одним з основних питань в умовах ринкових відносин. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства, конкурентоспроможність його продукції на ринку. Забезпечення певних темпів розвитку та підвищення ефективності виробництва можливе за умови інтенсифікації відтворення та ліпшого використання діючих основних фондів підприємств. Ці процеси, з

одного боку, сприяють постійному підтримуванню належного технічного рівня кожного підприємства, а з іншого – дають змогу збільшувати обсяг виробництва продукції без додаткових інвестиційних ресурсів, знижувати собівартість виробів за рахунок скорочення питомої амортизації й витрат на обслуговування виробництва та його управління, підвищувати фондовіддачу та прибутковість.

Для узагальнюючої характеристики ефективності використання основних фондів у першу чергу використовується показник фондовіддачі. Фондовіддача показує величину вартості виготовленої продукції, що припадає на 1 гривню вартості основних засобів (може визначатися за товарною, валовою або реалізованою продукцією). Зростання фондовіддачі є позитивною тенденцією в діяльності підприємства. Для підвищення фондовіддачі необхідно нарощувати обсяги виробництва продукції за рахунок більш інтенсивного використання основних засобів і знижувати середньорічну вартість цих засобів за рахунок ліквідації зношених, мало продуктивних і не використовуваних у виробництві [40].

Фондомісткість є показником, оберненим до фондовіддачі. Вона характеризує, яка частина середньорічної вартості основних фондів припадає на 1 грн. випущеної підприємством продукції.

Рентабельність основних фондів характеризує, яка частка прибутку підприємства припадає на 1 грн. середньорічної вартості основних фондів [10].

В таблиці 2.7 наведені розрахунки показників, що характеризують використання основних засобів підприємства за 2017-2019 роки.

Аналіз показників, що містяться у таблиці 2.7 дозволяє зробити такі висновки. Фондовіддача основних засобів підприємства в 2018 році порівняно з 2017 роком виросла на 3 грн., або на 81,1%, а в 2019 році порівняно з 2018 роком зменшився на 3,1 грн., або на 46,2%. Фондовіддача активної частини основних засобів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» в 2018 році порівняно з 2017 роком зменшилася на 0,5 грн., або на 4,4%, а в 2019 році порівняно з 2018 роком зменшилася на 10,2 грн., або на 7%.

Таблиця 2.7 – Аналіз використання основних засобів ПОКВПТГ
«Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення (+,-)		Темп росту, %	
				2018 р. від 2017 р.	2019 р. від 2018 р.	2018 р. до 2017 р.	2019 р. до 2018 р.
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	804641	886421	883719	81780	-2702	10,2	-0,3
2. Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	215753	131208	243242	-84545	112034	-39,2	85,4
2.1 активної частини основних засобів, тис. грн.	70153	80848	86662	10695	5814	15,2	7,2
3. Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-10445	-51883	795	-41438	52678	396,7	-101,5
4. Амортизація, тис. грн.	18992	20091	21045	1099	954	5,8	4,7
5. Середньооблікова чисельність працюючих, осіб	850	846	843	-4	-3	-0,5	-0,4
6. Фондовіддача основних засобів, грн.	3,7	6,8	3,6	3,0	-3,1	81,1	-46,2
6.1 активної частини основних засобів, грн.	11,5	11,0	10,2	-0,5	-0,8	-4,4	-7,0
7. Фондомісткість основних засобів, грн.	0,3	0,1	0,3	-0,1	0,1	-44,8	86,0
7.1 активної частини основних засобів, грн.	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
8. Рентабельність основних засобів, %	-4,8	-39,5	0,3	-34,7	39,9	716,8	-100,8
8.1. активної частини основних засобів, %	-14,9	-64,2	0,9	-49,3	65,1	331,0	-101,4
9. Амортизаціомісткість продукції, грн.	0,02	0,02	0,02	0,0	0,0	-4,0	5,1
10. Фондоозброєність, грн.	253,8	155,1	288,5	-98,7	133,5	-38,9	86,0
11. Технічна озброєність, грн.	82,5	95,6	102,8	13,0	7,2	15,8	7,6
12. Продуктивність праці одного працівника, грн.	947	1048	1048	101	1	10,7	0,0

Останнє пояснюється тим, що активна частина основних засобів зростала повільніше у порівнянні із загальним обсягом основних засобів. Відповідно зменшенню фондовіддачі знизилась фондомісткість, адже вона є оберненим показником.

Рентабельність всіх основних засобів, так і їх активної частини у 2019 році становила 0,1% та 0,3% відповідно. Протягом 2017-2018 років підприємство було збитковим, а отже показник був не рентабельним, а збитковим.

Показник амортизаціємiсткостi продукцiї ПOKBПТГ «Полтаватеплоенерго» протягом 2017-2019 рокiв мала стабiльне значення 0,02 грн., що спричинено незначними змiнами показникiв чистого доходу та амортизацiї.

Зростання фондоозброєності свiдчить про сприятливі тенденцiї використання основних засобiв. Однак як значний недолiк в дiяльностi підприємства слiд вiдмiтити низька рентабельнiсть основних засобiв та зниження фондoviддачi.

За даними таблицi 2.7 ми можемо розрахувати вiдносну перевитрату основних засобiв (+E) за рахунок зниження фондoviддачi та пiдвищення фондomiсткостi:

$$+E_{OЗ} = (\overline{OЗ}_1 - \overline{OЗ}_0) \times I_{чд} \quad (2.1)$$

де $\overline{OЗ}$ – середньорiчна вартiсть основних засобiв звiтного та базисного рокiв, тис. грн.

$I_{чд}$ – iндекс чистого доходу вiд реалiзацiї продукцiї (товарiв, робiт, послуг), тис. грн.

Пiдставляємо данi ПOKBПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2019 рiк::

$$+E_{OЗ} = (243242 - 131208) \times 0,99 = 110913,7 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, зниження фондівдачі у 2019 році порівняно з 2018 роком спричинило відносну перевитрату основного капіталу, вкладеного в основні засоби, на суму 110913,7 тис. грн.

Факторний аналіз, як один з визначальних напрямків аналізу, спрямований не тільки на оцінку впливу кожного фактора на зміну досліджуваного показника, а є одним із основних інструментів пошуку резервів виробництва.

При проведенні факторного аналізу показників використання основних засобів слід неодмінно звернути увагу, в яких випадках зазначені показники є результативними, а в яких – факторіальними.

Для проведення факторного аналізу доцільно використати прийом абсолютних різниць, якщо факторна система є мультиплікативною або кратною моделлю, і прийом ланцюгової підстановки, якщо модель змішана.

Послідовність проведення факторного аналізу за методом абсолютних різниць така: спочатку визначається відхилення досліджуваного показника у звітному періоді у порівнянні з попереднім (або планом) – в цілому, а потім оцінюється вплив кожного фактора на це відхилення. В кінці проводиться балансова перевірка : сума впливів кожного фактора повинна дорівнювати загальному відхиленню результативного показника.

Найбільш узагальненим показником використання основних засобів є фондівдача.

Фондовіддача розраховується за формулою 2.2:

$$\Phi_{\text{від}} = \frac{\text{ЧД}}{\text{ОЗ}} \quad (2.2)$$

де ЧД – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства, грн.;

$\overline{03}$ – середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.

Знаходимо скоригований показник ($\Phi_{\text{відск}}$) за допомогою формули 2.3:

$$\Phi_{\text{відск}} = \frac{\text{ЧД}_0}{\overline{03}_1} \quad (2.3)$$

Знаходимо зміну фондовіддачі за рахунок впливу факторів (формули 2.4 – 2.5):

$$\Delta\Phi_{\text{відчд}} = \Phi_{\text{відск}} - \Phi_{\text{від}_1} \quad (2.4)$$

$$\Delta\Phi_{\text{від}\overline{03}} = \Phi_{\text{від}_1} - \Phi_{\text{від}_0} \quad (2.5)$$

Таблиця 2.8 – Показники впливу факторів на рівень фондовіддачі ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Зміни, (+,-)	
				2018 р. порівняно з 2017 р.	2019 р. порівняно з 2018 р.
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	804641	886421	883719	81780	-2702
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	215753	131208	243242	-84545	112034
Фондовіддача, грн.	3,7	6,8	3,6	3,0	-3,1
Скорегований показник				6,1	3,6
Зміни рівня фондовіддачі за рахунок:					
зміни чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), грн.				2,4	-3,1
зміни середньорічної вартості основних засобів, грн.				0,6	0,0

Відповідно до проведених розрахунків у таблиці 2.8, рівень фондовіддачі ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго» станом на кінець 2018 року порівняно з 2017 роком змінювався за рахунок зміни як чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), так і середньорічної вартості основних засобів.

За рахунок зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 81780 тис. грн. рівень фондовіддачі підприємства зменшився

на 2,4 грн. А зниження середньорічної вартості основних засобів підприємства на 84545 тис. грн. призвело до збільшення рівня фондовіддачі на 0,6 грн. В загальному підсумку фондовіддача ПOKBПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2018 рік порівняно з 2017 збільшився на 3 грн. За рахунок зменшення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в 2019 році порівняно з 2018 роком на 2702 тис. грн. рівень фондовіддачі підприємства зменшився на 3,1 грн. Середньорічна вартість основних засобів підприємства не мала впливу на рівень фондовіддачі підприємства. В загальному підсумку фондовіддача ПOKBПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2019 рік порівняно з 2018 знизилася на 3,1 грн. (рис. 2.9).

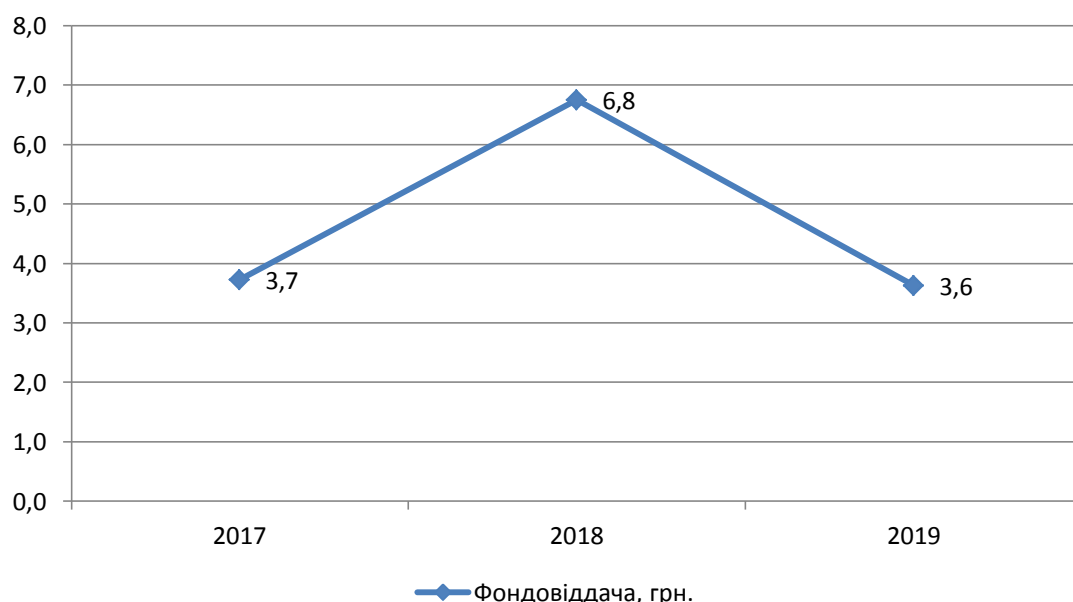

Рисунок 2.9 – Динаміка фондовіддачі ПOKBПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки, грн.

Аналіз впливу факторів на фондовіддачу ПOKBПТГ «Полтаватеплоенерго» надає підстави для висновку про наявність безпосередньої залежності даного показника від чистого доходу підприємства та від середньорічної вартості основних засобів.

Висновки за розділом 2

Проведений аналіз фінансово-господарської діяльності ПОВВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки дозволив зробити висновки, що капітал та майно підприємства мали тенденцію до зростання. Зміни вартості капіталу відбулися за рахунок зростання позикового капіталу, саме: короткострокового позикового капіталу. Зростання вартості майна склалася під впливом зростання обсягів, як необоротних так і оборотних активів підприємства. Чистий дохід та собівартість реалізованої продукції підприємства протягом 2019 року знизилися. Підприємство в 2017-2018 роках було збитковим і лише в 2019 році отримало незначний прибуток. Тож ми не можемо говорити про абсолютну ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства.

Аналіз структури необоротних активів ПОВВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки показав, що найбільша питома вага в їх складі припадає саме на основні засоби. Їх питома вага в 2017 році складала 81,6%, в 2018 році зросла на 2,5 п.п. до 84,1%, а в 2019 році знизилася на 0,5 п.п. до 83,6%. Зростання основних викликане зростанням, як активної частини основних засобів (а саме машини і обладнання), що є позитивним для діяльності підприємства так і пасивної частини (будинки, споруди та передавальні пристрої).

Аналіз показників технічного стану основних засобів показав, що зношуваність основних засобів на кінець 2019 року становила більше 3/4 вартості. І все це відбувається в умовах неперервного зростання первісної вартості основних засобів.

Аналіз показників руху основних засобів засвідчив дуже низький рівень оновлення, в 2018 році мав найвище значення 5,7%. У 2017 та 2019 роках оновлення основних засобів було на рівні 3,6 та 3,4%.

Дослідження впливу факторів на рівень фондівдачі ПОВВПТГ

«Полтаватеплоенерго» протягом 2017-2019 років показало, що фондівддача змінювалася, як за рахунок зміни як чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), так і середньорічної вартості основних засобів. Проте більший вплив спричинив саме перший фактор – чистий дохід.

Саме тому, для підвищення ефективності використання основних засобів ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго» можна досягти шляхом звільнення підприємства від зайвого обладнання, машин і інших основних засобів; своєчасного і якісного проведення планово-запобіжних і капітальних ремонтів; своєчасного оновлення, особливо активної частини та інших мір.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Алгоритм реалізації управлінських рішень щодо удосконалення фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства

В сучасних умовах економічної нестабільності важливу роль відіграє побудова ефективної системи управління підприємствами теплового господарства, а насамперед розробки механізму управління основними засобами, які є базовою складовою всього майна підприємства. Слід зазначити, що для ефективного функціонування механізму потрібно дотримання певних умов. Для кожної господарської системи ці умови різні, але здебільшого вони включають установлення твердих гарантій захисту прав при проведенні політичних, економічних і законодавчих реформ комунальної власності, гарантію виконання зобов'язань по контрактах, законів, що гарантують відповідальність юридичних та фізичних осіб [8].

Стратегією управління основними засобами на підприємствах теплового господарства є забезпечення максимально ефективного використання при мінімальних затратах на їх утримання та обслуговування.

Механізм управління становить елементи, які впливають на управлінські відносини або інформацію як предмет управлінської діяльності.

Механізм управління складається з таких частин:

- цільова частина – сукупність усіх цілей, на реалізацію яких спрямована управлінська діяльність;
- функціональна частина – види управлінської діяльності необхідні для виконання основних функцій організації;
- методологічна частина – ті методи, які використовуються при виконанні всіх видів управлінської діяльності;

– технологічна частина – технологія підготовки прийняття і виконання управлінських рішень;

– цільова частина – сукупність усіх цілей, на реалізацію яких спрямована управлінська діяльність.

Управлінський механізм основних засобів є динамічною складовою системи управління виробництвом, що забезпечує у встановлені терміни надання планових обсягів послуг, раціональному використанні матеріальних і трудових ресурсів, виробничого потенціалу.

Для кращої результативності управлінського механізму на підприємствах теплового господарства потрібно також враховувати принципи на яких він базується:

1. Відповідність (підпорядкованість) стратегічним цілям економічного розвитку підприємства. Механізм забезпечення ефективності використання основних засобів повинен створювати необхідні матеріальні та фінансові умови для реалізації цілей і завдань економічного розвитку підприємства в цілому.

2. Перспективність. Механізм забезпечення ефективності використання основних виробничих засобів повинен передбачити умови для розширення підприємства та підвищення ефективності його діяльності в майбутніх періодах на основі оптимізації співвідношення між вирішенням поточних та перспективних завдань розвитку.

3. Обґрунтованість управлінських рішень за характером відтворення основних засобів підприємства. Обґрунтування потреб в основних засобах слід проводити на основі кваліфікованого аналізу стану і використання основних виробничих фондів, вивчення резервів підвищення ефективності їхнього використання.

4. Ефективність. Формування відтворювальних процесів на підприємстві повинно базуватися на умові досягнення економічного або соціального ефекту, що має кінцевий економічний вимір.

5. Принцип безперервності і надійності виявляється у створенні таких організаційно-господарських та технічних умов, за яких досягається стійкість і

безперервність заданого режиму виробничого процесу. Вирішення цього завдання забезпечується: надійністю та злагодженістю функціонування як самої управляючої системи та її органів, так і об'єкта, яким управляють.

6. Принцип плановірності, пропорційності та динамізму означає, що система управління має бути націлена на вирішення не тільки поточних, а й довгострокових завдань розвитку підприємства, може нести матеріальну, юридичну, адміністративну відповідальність за якість прийнятого рішення і повноту його реалізації.

Дотримання вимог цих принципів потребує безперервного збору, обробки та аналізу різної інформації: науково-технічної, економічної, правової та ін. Це, у свою чергу, передбачає використання новітньої комп'ютерної техніки та математичних методів як важливої передумови нормального функціонування механізму управління економікою на всіх її рівнях, і передусім на підприємствах.

Таким чином, механізм управління основними засобами є сукупністю взаємопов'язаних методів та засобів. Особливість у формуванні організаційної структури підсистеми полягає у конкретизації цілей, функцій і завдань по об'єктах управління, деталізації складу норм і нормативів споживання, системі планових і оцінюваних показників ефективності використання основних засобів. Комплексний, системний підхід передбачає всебічний аналіз і вивчення результатів заходів на стадії формування, використання, оновлення й вибуття основних засобів. Практичне застосування управлінського механізму забезпечить високу якість оперативно-виробничої діяльності, науковий рівень і гнучкість планування, процес заготівлі високоякісної сировини, ритмічність виробництва та випуск конкурентоспроможної продукції.

Нами запропонований алгоритм управління основними засобами на підприємствах, з врахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на конкурентоспроможність підприємства, забезпечення повноцінного процесу виробництва, оцінка стану дієвості управлінської системи та визначення напрямків її удосконалення (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Алгоритм реалізації управлінських рішень щодо відтворення основних засобів підприємств теплового господарства

Джерело: розроблено автором на основі [74]

Вивчені дослідження дозволяють сформулювати основні складові управлінського алгоритму розробленого для підприємств теплового господарства, який враховує особливості їхнього функціонування.

Слід розглянути 4 етапи управління на яких основні засоби формуються, використовуються, оновлюються та вибувають. Першочерговим завданням при розробці схеми потрібно визначити цільові орієнтири та установки управління: узгодження роботи всіх цехів і ділянок, забезпечення ритмічності виробництва, пропорційність завантаження обладнання, скорочення тривалості виробничого циклу, формування якісної сировинної бази, зниження собівартості продукції, забезпечення поставок на якість, в установлені терміни, з ефективним використання виробничих ресурсів.

I етап. На цьому етапі проводиться управління процесом формування основних засобів, визначаються джерела, тобто складові за допомогою яких основні засоби надходять на підприємства, дане питання регулюється Господарським кодексом України.

Розглянемо їх докладніше.

Придбання необхідних основних засобів – найпоширеніший спосіб отримання об'єктів основних засобів. Придбані за плату основні засоби, зараховуються на баланс за первісною вартістю, яка, відповідно до п. 8 П(С)БО 7 «Основні засоби», складається з таких витрат:

- суми, сплаченої постачальникам та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків);
- реєстраційних зборів, державного мита та інших аналогічних платежів; ввізного мита (для імпортованих основних засобів);
- непрямих податків, що сплачуються при придбанні основні засоби (якщо вони не компенсуються суб'єкту підприємницької діяльності);
- затрат на страхування ризиків доставки основних засобів; затрат на транспортування, установку, налагодження, монтаж основних засобів;

– інших витрат, безпосередньо пов'язаних із доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою.

Будівництво здійснюють господарським або підрядним способом. Підрядний спосіб будівництва більш прогресивний, ніж господарський, бо його виконують спеціалізовані будівельні організації, які мають свої кадри будівельників, будівельні машини і механізми, практичний досвід роботи тощо.

Проте підприємства великий обсяг будівельних робіт виконують господарським способом.

Первісна вартість основних засобів, які надходять на підприємство в результаті будівництва включає:

- вартість робіт (послуг), виконаних (наданих) сторонніми спеціалізованими підприємствами;
- вартість устаткування, що вимагає монтажу;
- прямі матеріальні витрати;
- прямі витрати на оплату праці;
- накладні витрати, зв'язані з будівництвом об'єкта;
- інші витрати, безпосередньо зв'язані з будівництвом об'єкта (одержання дозволу і відведення будівельного майданчика; розшукові роботи на площадці; проектні роботи; оплата професійних послуг, наприклад, архітекторів, геодезистів і т.п.).

II етап. На цьому етапі потрібно проводити управління використання основних засобів, яке має важливе значення для розвитку діяльності підприємства, оскільки збільшується економічний потенціал і виробничі можливості галузі, підвищується технічний рівень виробництва та збільшуються темпи зростання продуктивності праці, поліпшення якості промислової продукції та інших показників.

Збільшення екстенсивного завантаження в межах календарного фонду часу включає такі складові, як скорочення простоїв машин та обладнання, підвищення коефіцієнту змінності роботи виробничого обладнання, зниження

кількості недіючого і прискорення виведення з експлуатації непотрібного і зайвого обладнання.

Підвищення інтенсивного навантаження (продуктивності в одиницю часу) розглядає такі складові, як впровадження нових високоефективних технологій, інтенсифікація виробничих процесів, застосування прогресивних форм і методів організації виробництва, освоєння в стислі терміни експлуатаційних показників введених в дію нових об'єктів нової техніки.

Автоматизація та механізація виробництва – головний напрям науково-технічного прогресу, вищий ступінь механізації виробництва, при якому ручна праця замінюється машинною як на основних, так і на допоміжних взаємопов'язаних операціях, на роботах по створенню певного виробу або виконанню закінченого виробничого процесу. Комплексна механізація створює умови для повної автоматизації виробництва.

Внутрішній контроль ефективності використання основних засобів, правильність вибору методів нарахування амортизації та напрямки використання акумульованих коштів забезпечують раціональне управління ризиками та надають можливість вичерпного інформативного забезпечення розрахунку оптимальних напрямків стратегічного розвитку підприємства.

III етап. Третім етапом проведення управління основними засобами на підприємствах слід відмітити процес оновлення, який являється наслідком інтенсивного відтворення та використання діючих основних засобів підприємства. Ці процеси сприяють постійному підтримуванню належного технічного рівня кожного підприємства та дають змогу збільшувати обсяг виробництва продукції без додаткових інвестиційних ресурсів, знижувати собівартість виробів за рахунок скорочення питомої амортизації й витрат на обслуговування виробництва та його управління, підвищувати фондівіддачу і прибутковість.

На даному етапі слід проводити управління на відповідних позиціях:

– модернізація – управління вдосконалення конструкції, що забезпечує підвищення продуктивності об'єкта, який модернізується, сприяє розширенню

його технологічних можливостей до рівня сучасних технічних і технологічних вимог, досягненню економії ресурсів, поліпшенню умов праці. Це порівняно незначні зміни в конструкції робочих механізмів, машин, установок та іншого обладнання, а також матеріалів та методів обробки;

- реконструкція – управління комплексом заходів щодо збільшення виробничих потужностей, підвищення продуктивності праці, технічного рівня виробництва з метою збільшення випуску продукції, зниження її собівартості з як найменшими затратами матеріальних і грошових ресурсів на одиницю введеної потужності;

- розширення відбувається шляхом відновлення основних засобів в кожному наступному циклі у зростаючому масштабі щодо кількості та якості виготовленого продукту;

- технічне переозброєння діючих основних засобів відноситься комплекс заходів по підвищенню техніко-економічного рівня окремих виробництв, цехів та ділянок на основі впровадження передової техніки та технології, механізації і автоматизації виробництва, модернізації та заміни застарілого і фізично зношеного устаткування новим, більш продуктивним, а також по удосконаленню загальнозаводського господарства та допоміжних служб..

Фінансування оновлення основних засобів є важливою ланкою процесу управління, і воно зводиться до п'яти варіантів:

- перший з них ґрунтується на тому, що весь обсяг оновлення цих активів фінансується за рахунок власних коштів;

- другий і третій з них заснований на змішаному фінансуванні оновлення основних засобів за рахунок власного й довгострокового позикового капіталу;

- четвертій варіант передбачає оновлення їх винятково за рахунок кредитування;

- п'ятий варіант полягає оновленні основних засобів за рахунок фінансового чи оперативного лізингу.

Управління основними засобами на підприємстві є організаційно-плановою системою, складовими якої є взаємопов'язані елементи в

управлінському процесі (цілі, мета, функції та методи, що забезпечують цілеспрямовану діяльність). Основою формування механізму є управління основними виробничими засобами на всіх стадіях виробництва продукції, зокрема, ресурсного забезпечення, виробництва та збут продукції. Елементи досліджуваного механізму в їх синергійному поєднанні забезпечують необхідні умови для ефективного функціонування підприємств. Використання інноваційних інструментів забезпечуватиме оперативність та високу дієвість управлінського механізму.

IV етап. Четвертій етап управління основними засобами – це етап на якому основні засоби вибувають із підприємства, об'єкт припиняється визнаватися активом, а тому не очікуються майбутні економічні вигоди від його використання або продажу. Слід розрізняти такі напрями вибуття:

- фізичний та моральний знос. Фінансовий результат від ліквідації об'єктів основних засобів внаслідок фізичного або морального зносу визначається як різниця між доходом від вибуття (за вирахуванням непрямих податків) та залишковою вартістю об'єкта й витратами, пов'язаними з його ліквідацією;

- продаж (реалізація) іншій юридичній та фізичній особі відбувається за умови, коли основні засоби для підприємства не несуть матеріальної цінності, а в результаті продажу їх м'ясопереробне підприємство тримає додатковий дохід;

- дарування, безоплатна передача (за договором дарування один бік безоплатно передає чи зобов'язується передати річ у власність або майнове право), операції по дарування основних засобів позначаються на обліку у звичайному порядку, як та інші операції з їх вибуття; безоплатна передача належить до операцій з продажу основних засобів, адже відбувається перехід права власності (щоправда, без компенсації), тому необхідно зменшити балансову вартість, (сума продажу в цьому випадку, як і для безоплатної передачі товарів (робіт, послуг), визначатиметься залежно від того, хто є отримувачем таких основних засобів;

- вилучення замовником основних засобів означає для підприємства вибуття, не впливає на суму власного капіталу, а лише показує, що цей капітал належить підприємству, але не закріплений за конкретною особою (акціонером), в подальшому основні засоби повинні бути або перепродані, або анульовані;

- обмін, нестачі, крадіжки (втрати від нестачі основних засобів, виявленої інвентаризацією, або їх крадіжка визначаються та відображаються в обліку залежно від того, встановлені винні особи, чи ні);

- внесок до статутного капіталу іншого підприємства. Коли юридична особа вносить основні засоби до статутного фонду іншої юридичної особи й отримує натомість корпоративні права, емітовані такою юридичною особою, тоді ця операція, вважається прямою фінансовою інвестицією. Відповідно засновник виступає тут у ролі інвестора. При такій передачі право власності на основні засоби переходить від інвестора до емітента за компенсацію у вигляді отриманих корпоративних прав. Вартість внеску до статутного фонду визначається за домовленістю між засновником та емітентом. При цьому встановлюється справедлива (договірна) вартість об'єктів основних фондів, що передаються;

- передача в рахунок сплати заборгованості, один з способів, яким основний засіб може опанувати підприємство – підписання договору міни, за договором міни кожна зі сторін зобов'язується передати у власність з іншого боку один товар за інший;

- ліквідація при аваріях, стихійних лихах, в таких випадках вибуття об'єкти вилучають зі складу діючих основних засобів підприємства, документом на списування основних засобів є акт про ліквідацію основних засобів, (у ньому зазначають причини вибуття, технічний стан, первинну вартість, суму зносу (амортизації), затрати на ліквідацію, найменування і вартість можливих для використання залишків від ліквідації, вартість капітальних ремонтів за час експлуатації, результати ліквідації;

– невідповідності критеріям визнання активом, а саме не існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з використанням цього об'єкта, а також його вартість не може бути достовірно визначена.

Таким чином, використання механізму передбачає спільні дії структурних підрозділів, задіяних процесах, пов'язаних з управлінням фінансовим забезпеченням відтворення основних засобів підприємств теплового господарства на всіх його етапах, комплексний моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища, а також цілеспрямовану реалізацію заходів щодо покращання фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємств.

Потребують обґрунтування питання визначення та оцінки ризиків. Подальше дослідження ризиків, пов'язаних з фінансовим забезпеченням відтворення основних засобів підприємств теплового господарства, має стати підґрунтям для визначення більш доцільних джерел фінансування основних засобів.

Отже, для підвищення рівня ефективності господарювання підприємств теплового господарства та інтенсивного ведення виробництва необхідно забезпечити безперервне відтворення і нагромадження основних виробничих засобів до рівня їх перспективної потреби, зокрема за рахунок збільшення в них капіталовкладень. Запропонований алгоритм управління основними засобами потребує адаптації до умов та особливостей підприємств.

Економічні зміни сьогодення створюють об'єктивні умови для визначення методів та підходів управління основними засобами. Правильна постановка проблеми дає змогу підприємству сформулювати управлінські завдання, прийняти управлінські рішення, розробити заходи розвитку конкурентних переваг та адаптувати підприємство до нестабільних умов господарювання. На нашу думку, описані вище підходи та методи відіграють важливу роль в управлінні основними засобами.

3.2 Амортизаційна політика як складова фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства

Зміна економічних умов відтворення основних засобів в українській економіці зробила актуальною задачу дослідження ринкової системи амортизації в аспекті зміни фінансово-економічного змісту формування та подальшої реалізації амортизаційної політики підприємства. Амортизаційна політика є однією із головних частин загальної політики управління виробничими витратами на підприємствах теплового господарства, яка полягає в інтенсивності оновлення основних засобів з поступовою експлуатацією їх у процесі виробничої діяльності. За твердженням Н.С.Педченко та Л.А.Лугівської «ефективність амортизаційної політики суб'єктів господарювання залежить від того, наскільки точно визначено терміни експлуатації активів, що вводяться в дію, а також від вибору методу нарахування амортизації» [57, с. 79]. Науковцями підкреслюється важливість взяття до уваги існуючого взаємозв'язу «обраних методів амортизації та доходів від реалізації продукції, насамперед у промисловості» [57, с. 79].

На сьогоднішній день на багатьох підприємствах використовується зношений виробничий потенціал, який функціонує тільки за допомогою величезних витрат на ремонт. Так, амортизаційна політика не є єдиною причиною такого положення, але її роль у такому становищі досить велика.

Ситуація, що склалася в економіці, свідчить про те, що разом з традиційними заходами регулювання інвестиційної діяльності за допомогою податкової і кредитної політики важливішою стає амортизаційна політика. В умовах нестачі інвестиційних ресурсів, своєчасне оновлення основних засобів залежить від ефективності формування і використання амортизаційного фонду. Тому вдосконалення механізму амортизації буде сприяти переходу до інтенсивних форм відтворення основного капіталу.

Амортизаційна політика підприємства представляє собою складову частину загальної політики управління операційними необоротними активами,

яка полягає в індивідуалізації рівня інтенсивності їх оновлення у відповідності із специфікою їх експлуатації в процесі операційної діяльності [21].

В процесі формування амортизаційної політики підприємства враховуються наступні основні фактори:

а) обсяг задіяних основних засобів та нематеріальних активів. Вплив амортизаційної політики на кінцеві фінансові результати його діяльності збільшується пропорційно росту обсягу власних основних засобів та нематеріальних активів;

б) методи оцінки основних засобів та нематеріальних активів, що використовуються. Здійснювана індексація основних засобів несе періодичний характер і не в повному обсязі відображає збільшення цін на них. В цих умовах амортизаційні відрахування не відображають повний фактичний знос цих активів та втрачають своє реноваційне значення. Заниження розміру реального зносу призводить до формування надлишкової фіктивної суми прибутку та вилученню у підприємства додаткових засобів у вигляді сплаченого податку на прибуток;

в) реальний строк використання амортизованих активів. Встановлений в процесі розробки норм амортизації середній строк використання основних засобів повинен конкретизуватися на кожному підприємстві з урахуванням особливостей їх використання в операційній діяльності. Це відноситься і до нематеріальних активів, що використовуються, корисний строк служби яких підприємство встановлює самостійно(але не більше 10 років);

г) дозволені законодавством методи амортизації. Визначає п'ять методів, які дозволяють використовувати при нарахуванні амортизації: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний, виробничий. Крім того, дозволено використовувати метод амортизації, передбачений податковим законодавством;

д) склад та структура основних засобів, що використовуються. Методи амортизації диференціюються в розрізі активної та пасивної частин основних засобів;

е) темпи інфляції. В умовах високої інфляції постійно знижується база нарахування амортизації, а відповідно і розміри амортизаційних відрахувань. Крім того, інфляція справляє негативний вплив на реальну вартість накопичених засобів амортизаційного фонду;

ж) інвестиційна активність підприємства. Вибір методів амортизації в значній мірі визначається рівнем поточної потреби в інвестиційних ресурсах, готовністю підприємства до реалізації окремих інвестиційних проектів [33].

Врахування цих факторів дозволяє підприємству вибрати відповідні методи амортизації окремих груп операційних необоротних активів, які в найбільшій мірі відображають специфіку їх використання в операційному процесі. Амортизаційна політика підприємства у значній мірі відображає амортизаційну політику держави на різних етапах її економічного розвитку. Вона базується на встановлених державою принципах, методах і нормах амортизаційних відрахувань. Разом з тим, кожне підприємство має змогу індивідуалізувати свою амортизаційну політику, враховуючи конкретні умови, що визначають її параметри.

Комплексний вплив амортизації на діяльність підприємства та його амортизаційну політику можна дослідити за даними рисунку 3.2.

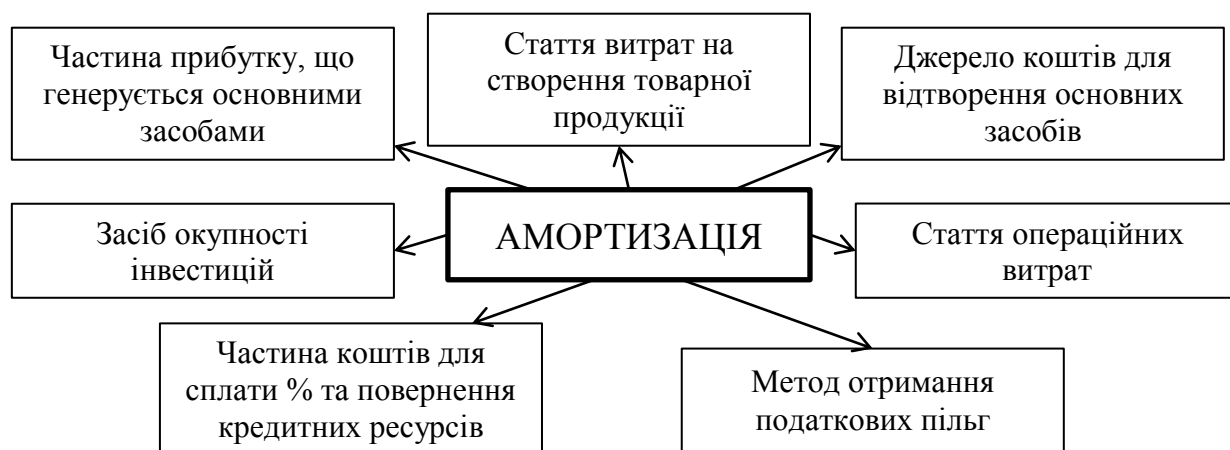

Рисунок 3.2 – Роль амортизації у діяльності підприємства

Джерело: складено автором на основі [62; 63]

З рисунку 3.2 видно, що роль амортизації у діяльності підприємства можна звести до наступного :

- як стаття умовно-змінних та умовно-постійних витрат амортизація входить до складу вартості готової та реалізованої продукції;
- відповідно до концепції зносу та інвестиційної концепції, амортизація є джерелом коштів для фінансування процесів оновлення основних засобів;
- у випадку, якщо основні засоби були придбані за кредитні ресурси, амортизація, відповідно до її відшкодувальної функції, є частиною коштів для сплати відсотків та повернення кредитів;
- відповідно до податкової концепції, амортизація є методом і інструментом для отримання пільг у сплаті податку на прибуток підприємства;
- як частина грошового потоку, що генерується у процесі операційної діяльності підприємства, амортизація є частиною грошового потоку, а значить, засобом окупності інвестицій у основні засоби;
- у складі грошового потоку, відповідно до регулюючої та накопичувальної функції, амортизація є частиною прибутку, що генерується основними засоби протягом терміну їх корисного використання.

П(С)БО 7 «Основні засоби» встановлені такі методи амортизації: прямолінійний; зменшення залишкової вартості (відсотковий); прискореного зменшення залишкової вартості; кумулятивний; виробничий.

Прямолінійний метод – це метод, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на термін корисного використання об'єкта основних засобів. Прямолінійний метод використовують для об'єктів, знос яких рівномірний і не залежить від обсягу виробництва, це: виробничі цехи, адміністративні будівлі та інші споруди, передавальні пристрої та інші об'єкти. Характеризуючи метод прямолінійного списання, не можна не відзначити його переваги у простоті розрахунків та рівномірності розподілу сум амортизації між обліковими періодами.

Його використання особливо доцільно, коли ступінь експлуатації об'єкта основних засобів у кожному звітному періоді залишається незмінною. Він

передбачає практично рівномірний спад економічної корисності об'єкту із року в рік. Але ж недоліком такого методу є те, що при його використанні не враховується моральний знос, а також не робиться реальна оцінка виробничої потужності основних засобів у різні роки експлуатації. Практика показує, що знос машин збільшується у перші роки їх експлуатації, потім величина зносу стабілізується, а у останні роки експлуатації знос машин знову зростає. Щодо морального зносу машин, то він також нерівномірний. Застосування даного методу не завжди забезпечує повне перенесення вартості основних засобів на знов створений продукт, в результаті чого створюється недоамортизація основних засобів, що є прямим збитком підприємства.

Метод зменшення залишкової вартості (відсотковий), за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість. Метод зменшення залишкової вартості більш придатний для обладнання, продуктивність праці якого в період його експлуатації зменшується. Але в практиці цей метод майже не застосовується.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості – це метод, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється виходячи зі терміну корисного використання об'єкта і подвоюється. Прискорений метод амортизації відрізняється від прямолінійного (вираженого у відсотках) тільки тим, що нараховується на залишкову вартість об'єкта основних засобів. Цей метод більш ефективний у використанні за умови, якщо витрати на його

підтримку в робочому стані в процесі експлуатації зростають, і продуктивність обладнання у перші роки експлуатації значно вища, ніж у наступні.

Кумулятивний метод – це метод, за яким річна сума визначається як добуток вартості, що амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт (K_k) розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця очікуваного терміну корисного використання об'єкта основних засобів на суму числа років його корисного використання за формулою 3.1:

$$K_k = \frac{\text{Кількість років, що залишилися до кінця терміну корисного використання ОЗ}}{\text{Сума числа років корисного використання об'єкта}} \quad (3.1)$$

Значення знаменника у формулі визначається таким чином, якщо, наприклад, термін служби об'єкта корисного використання дорівнює чотирьом рокам, то сума років корисного використання $(4 + 3 + 2 + 1) = 10$. При цьому методі відбувається зменшення амортизації, що нараховується, до кінця терміну експлуатації об'єкта, тобто чим менше залишається років експлуатації об'єкта, тим менший коефіцієнт і сума амортизації.

Виробничий метод, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації ($ВС_A$) обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції, який підприємство очікує виробити (виконати) із використанням об'єкта основних засобів за формулою 3.2:

$$ВС_A = \frac{\text{Вартість, яка амортизується}}{\text{Загальний обсяг продукції, який підприємство очікує отримати із використанням об'єкта ОЗ}} \quad (3.2)$$

Методи нарахування амортизації об'єктів основних фондів, що застосовуються в бухгалтерському обліку наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Методи нарахування амортизації об'єктів основних засобів

Назва методу	Суть методу	Формула для обчислення
Прямолінійний	Річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів	$A = \frac{C_a}{T}$ <p>Де, А – річна сума амортизаційних відрахувань; Са – амортизовувана вартість об'єкта ОЗ; Т – термін корисного використання об'єкта ОЗ (років).</p>
Зменшення залишкової вартості	Річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість	$A = C_3 \times \left(1 - \left(\frac{C_l}{C_n}\right)^{\frac{1}{T}}\right)$ <p>Де Сз – залишкова або первісна вартість об'єкта ОЗ на дату початку нарахування амортизації; Сл – ліквідаційна вартість об'єкта ОЗ; Сп – первісна вартість об'єкта ОЗ; т – термін корисного використання об'єкта ОЗ.</p>
Прискореного зменшення залишкової вартості	Річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється, виходячи із строку корисного використання об'єкта, і подвоюється	$A = \frac{2 \times C_3}{T}$ <p>де Сз – залишкова вартість об'єкта ОЗ або первісна вартість на дату початку нарахування амортизації; Т – термін корисного використання об'єкта ОЗ (років).</p>
Кумулятивний	Річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання	$A = (C_n - C_l) \times \left(\frac{K_3}{P_k}\right)$ <p>Де Сп – первісна вартість об'єкта ОЗ; Сл – ліквідаційна вартість об'єкта ОЗ; Кз – кількість років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта ОЗ; Рк – сума числа років корисного використання об'єкта ОЗ.</p>
Виробничий	Місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції, який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів	$A = \frac{P_m \times (C_n - C_l)}{P_3}$ <p>де Пм – фактичний місячний обсяг продукції (робіт, послуг); Сп – первісна вартість об'єкта ОЗ; Сл – ліквідаційна вартість об'єкта ОЗ; Пз – передбачуваний обсяг виробництва з використанням амортизованого обладнання.</p>

Розглянемо особливості нарахування амортизації основних засобів різними методами на прикладі ПОВПТГ «Полтавотеплоенерго».

ПОВПТГ «Полтавотеплоенерго» придбало виробниче обладнання:

- 1) первісна вартість – 370000 грн.;
- 2) очікуваний строк корисного використання обладнання – 5 років;
- 3) ліквідаційна вартість обладнання – 37000 грн.

При прямолінійному методі нарахування амортизації, амортизаційні відрахування ПОВПТГ «Полтавотеплоенерго» дорівнюють:

$$A = \frac{370000 - 37000}{5} = 66000 \text{ грн.}$$

Таблиця 3.2 – Нархування амортизації виробничого обладнання ПОВПТГ «Полтавотеплоенерго» прямолінійним методом

Рік	Первісна вартість, грн.	Амортизаційні відрахування, грн.	Залишкова вартість, грн.
1	370000	66600	303400
2	303400	66600	236800
3	236800	66600	170200
4	170200	66600	103600
5	103600	66600	37000

За методом зменшення залишкової вартості, норма амортизаційних відрахувань ПОВПТГ «Полтавотеплоенерго» дорівнює:

$$H_A = 1 - \sqrt[5]{\frac{37000}{370000}} = 0,36904$$

Таблиця 3.3 – Нархування амортизації виробничого обладнання ПОВПТГ «Полтавотеплоенерго» методом зменшення залишкової вартості

Рік	Первісна вартість, грн.	Амортизаційні відрахування, грн.	Залишкова вартість, грн.
1	1	370000	136545
2	2	233455	86154
3	3	147301	54360
4	4	92941	34299
5	5	58642	21641

За методом прискореного зменшення залишкової вартості, норма амортизаційних відрахувань ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» дорівнює:

$$H_A = \frac{100\%}{5} \times 2 = 40\%$$

Таблиця 3.4 – Нарахування амортизації виробничого обладнання ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» методом прискореного зменшення залишкової вартості

Рік	Первісна вартість, грн.	Амортизаційні відрахування, грн.	Залишкова вартість, грн.
1	370000	148000	222000
2	222000	88800	133200
3	133200	53280	79920
4	79920	31968	47952
5	47952	10952	37000

За кумулятивним методом кумулятивне число та кумулятивні коефіцієнти ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» дорівнюють:

$$КЧ = 1 + 2 + 3 + 4 + 5 = 15$$

$$КК_1 = \frac{5}{15} = 0,33; \quad КК_2 = \frac{4}{15} = 0,27; \quad КК_3 = \frac{3}{15} = 0,2; \quad КК_4 = \frac{2}{15} = 0,13;$$

$$КК_5 = \frac{1}{15} = 0,07$$

Таблиця 3.5 – Нарахування амортизації виробничого обладнання ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» кумулятивним методом

Рік	Первісна вартість, грн.	Амортизаційні відрахування, грн.	Залишкова вартість, грн.
1	370000	111000	259000
2	259000	88800	170200
3	170200	66600	103600
4	103600	44400	59200
5	59200	22200	37000

Проведемо аналіз результатів по застосуванню існуючих методів амортизації, для цього результати всіх розглянутих методів зведемо в єдину таблицю 3.65.

Таблиця 3.6 – Порівняльна таблиця по застосуванню існуючих методів нарахування амортизації основних засобів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго»

Рік	Прямолінійний метод		Метод зменшення залишкової вартості		Метод прискореного зменшення залишкової вартості		Кумулятивний метод	
	сума, грн.	питома вага, %	сума, грн.	питома вага, %	сума, грн.	питома вага, %	сума, грн.	питома вага, %
1	66600	18,0	136545	36,9	148000	40,0	111000	30,0
2	133200	36,0	222699	60,2	236800	64,0	199800	54,0
3	199800	54,0	277059	74,9	290080	78,4	266400	72,0
4	266400	72,0	311358	84,2	322048	87,0	310800	84,0
5	333000	90,0	332999	90,0	333000	90,0	333000	90,0

Аналіз порівняльної таблиці по застосуванню існуючих методів нарахування амортизації основних засобів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» показав, що між методами зменшення залишкової вартості та прискореного зменшення залишкової вартості немає суттєвої відмінності, за практичними результатами, але у перші роки експлуатації завжди найбільшу суму амортизації підприємство отримає при використанні метода прискореного зменшення залишкової вартості.

Слід відмітити, що ідеології інноваційного розвитку найбільше відповідає метод прискореної амортизації. Прискорене формування амортизаційного фонду розширює можливості для інновацій. Однак, прискорена амортизація ефективна для рентабельних підприємств. Її не можна нав'язувати підприємствам збитковим, бо у них відбудеться штучне збільшення збитків. Прискорена амортизація – це передусім стимул оновлення виробництва, водночас для збиткових вона перетворюється в гальмо інвестицій та інновацій. Підприємство завжди має право вибору щодо методу амортизації в залежності від того, яку розрахункову суму амортизації необхідно списати на собівартість продукції. Проте ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» доцільно обирати інші методи амортизації.

3.3. Оптимізація джерел фінансування відтворення основних засобів підприємства

Фінансовий механізм відтворення основних засобів частково збігається із загальним механізмом інвестиційного процесу, а саме в тій його частині, яка належить до реального інвестування, тобто капітальних інвестицій. При фінансуванні відтворення основних засобів варто виділити основні блоки – складові цього процесу, а також вказати послідовність дій, що забезпечують оптимізацію відтворення основних засобів. При цьому слід відмітити, що цей процес не є одноразовим, а потребує постійного здійснення з метою забезпечення реалізації стратегічних цілей підприємства.

Оптимізація джерел відтворення основних засобів підприємств теплового господарства включає блок оптимізації системи використання власних коштів, блок оптимізації системи використання залучених ресурсів та блок оптимізації системи використання позикових коштів, опосередковані взаємозв'язками з інформаційно-управлінською системою (рис. 3.3).

Фінансування відтворення основних засобів підприємств представляє собою спосіб мобілізації різних джерел фінансування та комплексного використання різних методів фінансування відтворення основних засобів. Досягнення балансу між використанням внутрішніх (власних ресурсів) та зовнішніх (залучених) джерел фінансування відтворювального процесу дозволяє підприємству більш гнучко провадити реалізацію обраної стратегії розвитку, використовуючи більш прогресивні та екологічно обґрунтовані основні засоби.

Аналіз економічної літератури свідчить, що більшість авторів виділяють три методи оптимізації структури капіталу [41]:

- оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності;
- оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації її вартості;

– оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків. Він пов'язаний з процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових активів підприємства: необоротних активів, оборотних активів (з розбиттям їх на постійну і змінну частини).

Рисунок 3.3 – Оптимізація джерел відтворення основних засобів підприємств [74]

Постійна частина оборотних активів – це незмінна їх частина, яка не залежить від змін обсягу діяльності і не пов'язана з формуванням запасів сезонного зберігання, довгострокового забезпечення і розглядається як незнижуваний мінімум оборотних активів, необхідний підприємству для здійснення поточної операційної діяльності.

Змінна частина оборотних активів – варіююча частина оборотних активів, яка пов'язана із збільшенням обсягу випуску продукції відповідно до сезону, необхідністю формування товарних запасів сезонного зберігання, довгострокового завезення і цільового призначення.

Велика частка позикових коштів ускладнює фінансову діяльність ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго», зменшує ліквідність його балансу, підвищує фінансовий ризик. Тому доцільним буде визначення оптимальної структури капіталу підприємства саме за критерієм мінімізації ризиків.

Підприємства можуть використовувати три різні підходи до фінансування різних груп активів підприємства (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Підходи до фінансування активів підприємства за рахунок капіталу [44]

Активи підприємства	Консервативний підхід	Агресивний підхід	Помірний (компромісний) підхід
Необоротні активи	ВК + ДЗК	ВК + ДЗК	ВК + ДЗК
Постійна частина оборотних активів		КЗК	
Змінна частина оборотних активів			КЗК
Умовні позначення: ВК – власний капітал; ДЗК – довгостроковий залучений капітал; КЗК – короткостроковий залучений капітал			

Консервативний підхід, який передбачає використання власного капіталу і довгострокових зобов'язань для формування необоротних активів, постійної частини та половини змінної частини оборотних активів.

Агресивний підхід, що спрямований на використання власного капіталу та довгострокових зобов'язань для фінансування необоротних активів та лише половини постійної частини оборотних активів. Змінна частина та половина постійної частини оборотних активів формуються за рахунок короткострокового позикового капіталу.

Помірний (компромісний) підхід, який полягає у фінансуванні необоротних активів та постійної частини оборотних активів за рахунок власного капіталу та довгострокових зобов'язань. Змінна частина оборотних активів фінансується за рахунок короткострокових зобов'язань.

В залежності від свого ставлення до фінансових ризиків менеджери або власники підприємства обирають один із зазначених підходів до фінансування різних груп активів.

Оскільки ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» має високу частку позикового капіталу, то за оптимальний, з точки зору мінімізації ризиків, можна було б взяти помірний (компромісний) підхід щодо фінансування активів підприємства, за яким змінна частина оборотних активів фінансується за рахунок короткострокового позикового капіталу, а постійна частина оборотних коштів і необоротні активи, у тому числі і основні засоби та їх оновлення, – за рахунок власного й довгострокового.

Визначимо оптимальну структуру капіталу ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків, яка впливатиме на джерела фінансування основних засобів. Вихідна інформація для обчислень наведена у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 – Вихідна інформація для визначення структури капіталу з метою мінімізації рівня фінансового ризику та оптимізації джерел фінансування основних засобів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки

Показник	2017 рік		2018 рік		2019 рік	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %
Необоротні активи	269548	44,4	285868	41,6	294478	41,9
Оборотні активи, в т.ч.:	337771	55,6	401716	58,4	408874	58,1
– постійна частина	32849	5,4	0	0,0	0	0,0
– змінна частина	304922	50,2	401716	58,4	408874	58,1
Активи всього	607319	100,0	687584	100,0	703352	100,0

Враховуючи інформацію, наведену в таблиці 3.8, розрахуємо розмір власного та позикового капіталу ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки при використанні різних підходів до фінансування окремих груп активів. При цьому слід мати на увазі, що постійна частина оборотних активів, як правило, цілком фінансується за рахунок власного капіталу і довгострокових позикових коштів.

Змінну частину оборотних активів зазвичай фінансують за рахунок короткострокового позикового капіталу, при консервативному підході – частково й за рахунок власного капіталу (табл. 3.9).

Таблиця 3.9 – Динаміка капіталу ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки за мінімізацією рівня фінансового ризику та оптимізації джерел фінансування основного капіталу

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Загальна сума активів, тис. грн.	607319	687584	703352
Необоротні активи, тис. грн.	269548	285868	294478
Постійна частина оборотних активів, тис. грн.	32849	0	0
Власний капітал + довгостроковий позиковий капітал, тис. грн.	302397	272231	244782
Короткостроковий позиковий капітал, тис. грн.	304922	415353	458570
Частка власного капіталу, %	49,8	39,6	34,8
Частка позикового капіталу, %	50,2	60,4	65,2

Основні засоби ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» за помірною підходу до фінансування на 80 % повинні фінансуватися за рахунок власного капіталу та 20 % – за рахунок довгострокового позикового капіталу.

Для визначення нормативного значення коефіцієнтів фінансової автономії, фінансової залежності і фінансового левериджу необхідно керуватися фактично сформованою структурою активів і загальноприйнятих підходів до їх фінансування (табл. 3.10) [52].

Таблиця 3.10 – Підходи до фінансування активів ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» станом на кінець 2019 року

Показник	Питома вага кінець 2019 року, %	Підходи до фінансування		
		агресивний	помірний	консервативний
Необоротні активи	41,9	60% – ВК 40% – ДЗК	80% – ВК 20% – ДЗК	90% – ВК 10% – ДЗК
Постійна частина оборотних активів	0,0	50% – ВК 50% – ДЗК	75% – ВК 25% – ДЗК	100% – ВК
Змінна частина оборотних активів	58,1	100% – КЗК	100% – КЗК	50% – ВК 50% – КЗК
де ДЗК – довгостроковий залучений (позиковий) капітал, ВК – власний капітал, КЗК – короткостроковий залучений (позиковий) капітал				

Визначимо нормативну величину коефіцієнтів концентрації власного (K_{BK}), концентрації залученого (позикового) капіталу ($K_{ЗК}$) і фінансового левириджу ($K_{фл}$) ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» станом на кінець 2019 року

а) при агресивній фінансовій політиці:

$$K_{BK} = 41,9 \times 0,6 + 0 \times 0,5 + 58,1 \times 0 = 25,14$$

$$K_{ЗК} = 41,9 \times 0,4 + 0 \times 0,5 + 58,1 \times 1 = 74,86$$

$$K_{фл} = \frac{74,86}{25,14} = 2,98$$

б) при помірній фінансовій політиці:

$$K_{BK} = 41,9 \times 0,8 + 0 \times 0,75 + 58,1 \times 0 = 33,52$$

$$K_{ЗК} = 41,9 \times 0,2 + 0 \times 0,25 + 58,1 \times 1 = 66,48$$

$$K_{фл} = \frac{66,48}{33,52} = 1,98$$

в) при консервативній фінансовій політиці:

$$K_{BK} = 41,9 \times 0,9 + 0 \times 1 + 58,1 \times 0,5 = 66,76$$

$$K_{ЗК} = 41,9 \times 0,1 + 0 \times 0 + 58,1 \times 0,5 = 33,24$$

$$K_{фл} = \frac{33,24}{66,76} = 0,5$$

За результатами розрахунків, отримано наступні нормативні величини коефіцієнтів концентрації власного та залученого капіталу та отримано структуру капіталу підприємства, яка буде сприяти мінімізації рівня фінансового ризику ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго» за даних умов фінансування (табл. 3.11).

Таблиця 3.11 – Нормативні коефіцієнти концентрації власного та залученого капіталу ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго» станом на кінець 2019 року за різними підходами фінансування активів

Показник	Підходи до фінансування		
	агресивний	помірний	консервативний
Коефіцієнт концентрації власного капіталу	25,14	33,52	66,76
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	74,86	66,48	33,24
Коефіцієнт фінансового левериджу	2,98	1,98	0,5

Фактичні значення коефіцієнта фінансової залежності ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго» протягом 2017-2019 років дорівнювали 1,146, 1,938 та 1,984. Це є свідченням ризикового типу фінансування різних груп активів і наслідком збиткової діяльності підприємства. Тому ступінь фінансового ризику перевищував нормативний рівень при сформованій структурі активів підприємства.

Найбільш оптимальним для ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго» є консервативний підхід до фінансування активів, адже, зменшення позикового капіталу сприятиме зменшенню витрат і збільшенню прибутку.

Отже, оптимальною структурою капіталу можна вважати таке співвідношення між власним і позиковим капіталом, яке забезпечить оптимальне поєднання ризику і дохідності для підприємства, максимізує ринкову вартість підприємства, забезпечує високий рівень платоспроможності та фінансової стійкості. Головною умовою формування фінансових ресурсів підприємств за рахунок позикових коштів є залучення капіталу за найменшою вартістю та мінімально допустимим ризиком з метою досягнення максимального прибутку.

Точної формули, за допомогою якої можна було б визначити оптимальну структуру капіталу, не існує, однак будь-яке рішення повинне враховувати величину податкових платежів, діловий ризик, якість активів, доступність фінансування. Рішення про вибір структури капіталу не можна приймати ізольовано. Воно є частиною стратегії фінансування, в якій враховуються: ринкова позиція підприємства, майбутні інвестиційні можливості, очікувані грошові потоки, дивідендна політика та потреба у фінансуванні.

Висновки за розділом 3

Отже, комплексний, системний підхід передбачає всебічний аналіз і вивчення результатів заходів на стадії формування, використання, оновлення й вибуття основних засобів ПОВПТГ «Полтавотеплоенерго». Запропонований алгоритм управління основними засобами на підприємствах, з врахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на конкурентоспроможність підприємства, забезпечення повноцінного процесу виробництва, оцінка стану дієвості управлінської системи та визначення напрямків її удосконалення. Алгоритм реалізації управлінських рішень щодо удосконалення фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства складається з 4 етапів управління, на яких основні засоби формуються, використовуються, оновлюються та вибувають.

Дослідження методів нарахування амортизації та порівняння їх на прикладі ПОВПТГ «Полтавотеплоенерго» показало, що між методами зменшення залишкової вартості та прискореного зменшення залишкової вартості немає суттєвої відмінності, за практичними результатами, але у перші роки експлуатації завжди найбільшу суму амортизації підприємство отримає при використанні метода прискореного зменшення залишкової вартості. Проте

ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» доцільно обирати інші методи амортизації, адже в 2019 році розмір чистого прибутку був несуттєвим, а протягом 2017-2018 років воно було збитковим.

Серед трьох методів оптимізації структури капіталу: за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності; за критерієм мінімізації її вартості; за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків ми обрали третій варіант адже ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» має дуже велику питому позикового капіталу, що призводить до ризику фінансової залежності.

Визначено, що для ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» найбільш оптимальним є консервативний підхід до фінансування активів, адже, зменшення позикового капіталу сприятиме зменшенню витрат і збільшенню прибутку. Рішення про вибір оптимальної структури капіталу має бути частиною стратегії фінансування і враховувати величину податкових платежів, діловий ризик, якість активів, доступність фінансування.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі обґрунтовано теоретичні підходи й розроблені практичні рекомендації щодо фінансового механізму відтворення основних засобів. Отримані результати дають змогу сформулювати наступні висновки:

1. На підґрунті узагальнення теоретичної платформи встановлено, що сучасній економічній літературі є багато визначень поняття «основні засоби», багато з яких є суперечливими. На нашу думку, найбільш повним визначенням основних засобів підприємства є «...матеріальні активи, які зберігають свою натуральну форму протягом всього корисного терміну експлуатації, що становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік), використовуються як під час здійснення господарської діяльності, так і під час виконання підприємством адміністративних чи соціально-культурних функцій та по частинах переносять свою вартість на результат власної діяльності – виготовлений продукт, надану послугу або товар».

2. Встановлено, що на підприємствах України відсутня система управління основними засобами, практично відсутня або носить фрагментарний характер. Зокрема, на деяких підприємствах існують лише окремі її елементи у вигляді аналізу досягнутого рівня використання основних засобів, обліку фактично рівня зносу, складання поточного плану оновлення технічних засобів. Тож нами запропоновано фінансовий механізм відтворення основних засобів підприємства, що включає наступні елементи: прогнозування та планування; матеріально-технічне постачання; облік; організація; контроль; коригування заходів, виявлення «вузьких місць», розробка рекомендацій щодо підвищення результативності використання основних виробничих засобів підприємства.

3. Визначено, що сучасні методи дослідження ефективності відтворення основних засобів підприємства є необхідним для оцінки структури та динаміки основних засобів та ефективності їх використання. Основними групами

показників є: інтенсивності, забезпеченості та структури основних засобів, результативності та ефективності відтворення, оскільки процес оновлення тісно пов'язаний з процесами використання основних засобів.

4. За результатами проведеного аналізу показників фінансово-господарської діяльності ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2016-2018 роки нами виявлено, зростання вартості майна та капіталу підприємства, що є позитивною тенденцією. Підприємство нестабільно веде господарську діяльність, адже протягом 2017-2018 років отримувало збиток. Фінансові коефіцієнти підприємства (автономії, маневрування) показали негативну динаміку що є свідченням залежності ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго» від зовнішніх джерел фінансування і зниження їх мобільності активів.

5. Виявлено, що у структурі необоротних активів ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго» за 2017-2019 роки найбільша питома вага припадає саме на основні засоби, які протягом звітного періоду мали тенденцію до зростання. Ця зміна викликана зростанням, як активної частини основних засобів (а саме машини і обладнання), що є позитивним для діяльності підприємства, так і пасивної частини (будинки, споруди та передавальні пристрої).

Протягом 2017-2019 років можна відзначити достатньо незадовільний стан основних засобів, адже зношуваність основних засобів на кінець звітного періоду становила більше 3/4 вартості. Також слід відмітити дуже низький рівень оновлення основних засобів (на рівні 4%), що говорить про те, що надходження не покриває вибуття основних засобів.

6. Аналіз показників ефективності використання основних засобів показав, що фондівдача всіх основних засобів та їх активної частини мала тенденцію до зниження. Відповідно було проведено факторний аналіз, щоб встановити за рахунок яких саме факторів відбулися ці зміни. Дослідження впливу факторів на рівень фондівдачі ПОВПТГ «Полтаватеплоенерго» протягом 2017-2019 років показало, що фондівдача змінювалася, як за

рахунок зміни як чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), так і середньорічної вартості основних засобів. Проте більший вплив спричинив саме перший фактор – чистий дохід.

7. Доведено, що стратегією управління основними засобами на підприємствах теплового господарства є забезпечення максимально ефективного використання при мінімальних затратах на їх утримання та обслуговування. Саме тому, нами запропонований алгоритм управління основними засобами на підприємствах, з врахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на конкурентоспроможність підприємства, забезпечення повноцінного процесу виробництва, оцінка стану дієвості управлінської системи та визначення напрямків її удосконалення, який включає 4 етапи: формування, використання, оновлення та вибуття.

8. В процесі дослідження амортизаційної політики, нами було обраховано 4 методи нарахування амортизації: прямолінійний; зменшення залишкової вартості (відсотковий); прискореного зменшення залишкової вартості та кумулятивний. Підприємство завжди має право вибору щодо методу амортизації в залежності від того, яку розрахункову суму амортизації необхідно списати на собівартість продукції. Проте ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» ми рекомендували обрати будь-який з методів нарахування амортизації окрім прискореного зменшення залишкової вартості. Адже досліджуване підприємство протягом двох звітних років було збитковим.

9. Встановлено, що оптимізація джерел відтворення основних засобів підприємств теплового господарства включає блок оптимізації системи використання власних коштів, блок оптимізації системи використання залучених ресурсів та блок оптимізації системи використання позикових коштів, опосередковані взаємозв'язками з інформаційно-управлінською системою. З метою визначення оптимальної структури джерел фінансування активів підприємства, нами були обраховані наступні коефіцієнти: фінансової автономії, фінансової залежності і фінансового левериджу. Найбільш

оптимальним для ПОКВПТГ «Полтаватеплоенерго» є консервативний підхід до фінансування активів, адже, зменшення позикового капіталу сприятиме зменшенню витрат і збільшенню прибутку. Головною умовою формування фінансових ресурсів підприємств за рахунок позикових коштів є залучення капіталу за найменшою вартістю та мінімально допустимим ризиком з метою досягнення максимального прибутку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агрес О.Г. Економічна ефективність використання основних засобів сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / О.Г. Агрес ; Львівський нац. аграр. ун-т. – Львів, 2013. – 20 с.
2. Алексеева О. А. Практическая реализация основных направлений повышения эффективности использования основных производственных фондов промышленного предприятия / О.А. Алексеева, Ю.И. Тысевич // KANT. – 2012. – № 2 (5). – С. 13-16.
3. Астапова Г.В. Неоінституціональні підходи щодо відтворення основних фондів підприємств / Г.В. Астапова, С.Т. Пілецька // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2011. – № 1. – С. 113-119.
4. Атамас Й. П. Ефективність основних фондів сільськогосподарських підприємств / Й. П. Атамас // Аграрний вісник Причорномор'я. – 2013. – №65. – С. 211-214.
1. Ахмедов А. Э. Совершенствование методики анализа эффективности использования основных фондов предприятия / А. Э. Ахмедов, М. А. Шаталов, О. И. Безяева, Ю. В. Лободенко // Территория науки. – 2014. – № 1. – С. 68-74.
2. Бабаєв Ю. А. Теорія бухгалтерського обліку / Ю. А. Бабаєв, П.Г. Вашків. – Київ. : Вища школа, 2007. – 692 с.
3. Бабяк Н. Д. Амортизаційна політика підприємства на сучасному етапі реформування економіки України / Н. Д. Бабяк // Теорія і практика перебудови економіки. – 2009. – №10. – С. 61-64.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека : монографія / О. І. Барановський, Інститут економічного прогнозування. – Київ. : Фенікс, 2009. – 338 с.

5. Бержанір І. А. Теоретичні аспекти фінансового захисту основних фондів підприємства / І. А. Бержанір // Економічний простір. – Вип. 79. – С. 190-197.
6. Бондар Н.М. Економіка підприємства : Навч. Посіб. / Бондар Н.М. – Київ. : Видавництво А.С.К., 2004. – 400 с.
7. Бондарчук В. В. Підходи до аналізу стану та ефективності використання об'єктів нерухомого майна / В.В. Бондарчук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». – 2013. – Вип. 24. – С. 262-265.
8. Бондарчук В.В. Засоби виробництва: економічні поняття та їх місце в системі бухгалтерського обліку / В.В. Бондарчук // Вісник ЖДТУ. Серія: економічні науки. – 2010. – № 3 (53). – С. 34–39.
9. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / Под ред. А. Б. Борисова. – Москва: Книжный мир, 2002. – 819 с.
10. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підруч. / Ф.Ф.Бутинець, А.М.Герасимович, Н.М.Малюга. – Житомир : ПП «Рута», 2009. – 912 с.
11. Бухгалтерський облік в Україні. Від теорії до практики / За ред. А.М. Коваленко. – Дніпропетровськ : Баланс-Клуб, 2006. – 1024 с.
12. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика : [навч.-практ. посіб.] / Н.І. Верхоглядова, В.П. Шило, С.Б. Ільїна [та ін.]. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 536 с.
13. Голошевич І. Методи амортизації: саме час переглянути / І. Голошевич. // Бухгалтерія. – 2009. – № 4 (835). – С. 54-59.
14. Голуб І. І. Економічна сутність відтворення основних фондів підприємств / І. І. Голуб // Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – 2016. – №57. – С. 129-140.
15. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № № 18-22. – Ст. 144.

16. Гречко С.М. Особливості визнання основних засобів в цілях бухгалтерського обліку та оподаткування / С.М. Гречко // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2011. – № 3(21). – Ч.2. – С. 23-31.
17. Данилюк М.О. Фінансовий менеджмент/ М.О. Данилюк. [Навчальний посібник]. Київ: ЦНЛ, 2004. – 410 с
18. Державний класифікатор України ДК 013-97 «Класифікація основних фондів» від 19.08.1997 № 507 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN678.html. (дата звернення 8.10.2020).
19. Домбровська Н. Р. Економічна сутність основних засобів та їх класифікація / Н. Р. Домбровська // Економічні науки. – 2012. – Вип. 9 (1). – С. 340-349.
20. Домбровська Н.Р. До питання нарахування амортизації основних засобів / Н.Р. Домбровська // Облік і фінанси АПК. – 2010. – № 4. – С. 45-48.
21. Економіка підприємства: навч. посібн. / А.В. Шегда, Т.М. Литвиненко, М.П. Нахаба та ін. / за ред. А.В. Шегди. – Вид. 2-ге, [стер.]. – Київ.: Вид-во «Знання-Прес», 2002. – 335 с.
22. Економіка підприємства: підручник / за ред. акад. С.Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге [перероб. і доп.]. – Київ.: Вид-во КНЕУ, 2001. – 528с.
23. Економіка підприємства: підручник / М.Г. Грецин, В.М. Колот, О.Г. Мендрул та ін. / за заг. та наук. ред. Г.О. Швиданенко. – Вид. 4-те [перероб. і доп.]. – Київ.: Вид-во КНЕУ, 2009. – 816 с.
24. Економічний аналіз підприємства: Навч. Посібник для студ ВНЗ / Кругляк Б.С., Бондар Т.П., Зайцева О.Б., Ковальов А.І., Скиба Г.В. – Хмельницький: Хмельницький державний університет, 2004. – 420 с.
25. Єлькін А. В. Ефективність використання основних виробничих фондів на підприємствах : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Єлькін Артем Віталійович ; Класич. приват. ун-т. - Запоріжжя, 2017. - 20 с.

26. Жадан Т. А. Економічна сутність основних засобів підприємства: обліковий аспект [Електронний ресурс] / Т. А. Жадан, Н. В. Лозова // Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наук. Видання. – 2015. – Вип. 8. – С. 1112-1116.
27. Завадський Й.С. Економічний словник / Й.С. Завадський, Т.В. Осовська, О.О. Юшкевич. – Київ. : Кондор, 2006. – 356 с.
28. Ільчук В.П. Інноваційно-інвестиційні системи залізничного транспорту: становлення та розвиток: монографія / В.П. Ільчук; за ред. д.е.н., проф. Є.М. Сича. – Київ.: Логос, 2004. – 381 с.
29. Іщенко Н.А. Особливості формування амортизаційної політики підприємства/ Н.А. Іщенко// Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 44-48.
30. Кайдалова Г. О. Дослідження ефективності використання основних фондів підприємств / Г. О. Кайдалова, М.І. Ларка // Вісник НТУ «ХП». – 2013. – № 67 (1040). С. 103-109.
31. Кафка С. М. Основні засоби: класифікація для цілей обліку / С. М. Кафка // Вісник ЖДТУ. – 2013. – Вип. 1 (63). – С. 87-92.
32. Кацевич В. К. Основні засоби: характеристика та класифікація // Економічні науки. – 2011. – Вип. 8. – С. 230-236.
33. Коваленко О.В. Напрями підвищення ефективності використання основних фондів підприємства / О.В. Коваленко, І.В. Громова // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2014. – Вип. 7. – С. 20-27.
34. Кодацька Н. О. Сучасні методи оцінки ефективності відтворення основних засобів підприємства / Н. О. Кодацька, С. В. Сергєєва // «Молодий вчений». – 2018. – № 11 (63). – С. 433-436.
35. Кодацька Н.О. Економічне мислення: гендерний аспект / Н.О. Кодацька // Причорноморські економічні студії. – Одеса. – Вип. 8. – 2018. – С. 28-31.

36. Костенко Т.Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства : Навч. Посібник для внз. / Костенко Т.Д. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 400 с
37. Крайник О. П. Фінансовий менеджмент : навч. Посіб. / О. П. Крайник, З. В. Клепова. — Львів : Держ. Ун-т «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2000. — 260 с.
38. Кузнєцов В. Великий словник бухгалтера / В. Кузнєцов, О. Михайленко. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Харків.: Фактор, 2005. – 32 с.
39. Кундря-Висоцька О. П. Бухгалтерський фінансовий облік : навч. Посібник / О. П. Кундря-Висоцька. - Київ : УБС НБУ, 2012. -399 с.
40. Курінна О. В. Теоретичні аспекти оптимізації структури капіталу підприємства / О. В. Курінна // Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «ЕКОНОМІКА». – 2012. – № 12. – С. 94-100.
41. Лега О. В. Аналіз основних засобів: теоретичні аспекти / О.В. Лега, Р.П. Триль. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/2905/tom12016.pdf#page=332> (дата звернення 10.11.2020).
42. Луценко О. А. Аналіз фінансових джерел відтворення основних фондів сільськогосподарських підприємств / О. А. Луценко // Вісник економіки транспорту та промисловості. – 2013. – Вип. 41. – С. 179-182.
43. Лытнева Н.А. Бухгалтерский учет : [учебник] / Н.А. Лытнева, Л.И. Малявкина, Т.В. Федорова. – Москва. : ФОРУМ ; ИНФРА-М, 2006. – 496 с.
44. Мазуркевич І.О. Теоретичні аспекти відтворення основних засобів на підприємстві / І.О. Мазуркевич // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 4. – С. 53-56.
45. Малюга Н.М. Об'єкти бухгалтерського обліку згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємства і організацій: словник / Н.М. Малюга, О.О. Зеленіна. – Житомир : ЖДТУ, – 2009. –56 с.

46. Михайлов М.Г. Бухгалтерський облік в бюджетних установах: навчальний посібник / М.Г. Михайлов. – Київ.: Центр учбової літератури, 2011. – 15 с.
47. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_014.
48. Мужевич Н.В. Вибір оптимального методу амортизації на будівельну техніку / Н.В. Мужевич // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 6. – С. 272-277.
49. Надворняк Я.М. Порівняльний аналіз методів нарахування амортизації як джерела відтворення основних засобів / Я.М. Надворняк // Економіка АПК. – 2008. – № 11. – С.84 – 89.
50. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі» від 12.10.2010 р. № 1202. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10>. (дата звернення 16.09.2020).
51. Наумова Н. В. Эффективное управление капиталом и источниками его покрытия на промышленных предприятиях региона / Н. В. Наумова, Б. И. Герасимов, Л. В. Пархоменко. – Тамбов : ТГТУ, 2004. – 104 с
52. Неміш Ю.В. Поняття «основні засоби» у сучасних наукових дослідженнях / Ю.В. Неміш // Аграрна економіка. – 2012. – Т. 5. – № 3–4. – С. 181–187.
53. Новый тлумачний словник української мови: У 4 т. – Київ.: Аконіт, 1998. – Т. 2. – 911 с.
54. Омельченко О.Ю. Облік основних засобів і операцій по їх оподаткуванню: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит»/ О.Ю. Омельченко – К., 2006. – 23 с.
55. Оспіщев В. І. Сучасний підхід до класифікації основних засобів на підприємствах роздрібної торгівлі / В. І. Оспіщев, Є. Є. Єремія // Економічна

стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2010. – Вип. 1. – С. 146-152.

56. Панчук Л.В. Економічна сутність основних засобів, їх класифікація та оцінка / Л.В. Панчук // Формування ринкової економіки. – 2014. – № 5. – С. 513-521.

57. Педченко Н. С. Амортизаційна політика підприємства в контексті реформування податкової системи / Н. С. Педченко, Л. А. Лугівська // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. : Економічні науки. – 2014. – № 6. – С. 74. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2014_6_12 (дата звернення 17.10.2020).

58. Податковий кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов. (офіц. текст). – Київ.: Паливода А.В., 2015. – 512 с.

59. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [Електронний ресурс] : затв. наказом Мін. фінансів України від 27 квіт. 2000 р. № 92 : текст із змін. станом на 24 лип. 2015 р. // Верховна Рада України : офіц. веб–портал. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00..>

60. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банку України» від 20.12.2005 р. № 480 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0040-06>. (дата звернення 10.11.2020).

61. Педченко Н. С. Удосконалення механізму оподаткування нерухомого майна в контексті формування бюджетного потенціалу регіону / Н. С. Педченко, В. Ю. Ігнатенко // Бізнес-інформ. – 2013. – № 9. – С. 137 – 143.

62. Рибченко М.Ф. Проблеми та шляхи вдосконалення обліку основних засобів / М.Ф. Рибченко // Держава та регіони. – 2007. – № 6. – С. 134-137.

63. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А.Смит. -[Пер. с англ. Е.М. Майборода] / отв. ред. Л.И. Абалкин. - Москва. – Наука, 1993. - 570 с.

64. Сопко В. Деякі питання термінології та класифікації засобів праці / В. Сопко, В. Карєв // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – №3. – С. 11-15.
65. Сук Л.К. Фінансовий облік : [навч. Посіб.] / Л.К. Сук, П.Л. Сук ; 2-ге вид., перероб. І доп. – Київ, 2012. – 647 с.
66. Сухарський В.С. Економічний словник – довідник / В.С. Сухарський. – Тернопіль.: Богдан, 2002 – 56 с.
67. Утенкова К.О. Відтворення основних засобів та його фінансове забезпечення у сільському господарстві : дис. ...к. е. н. : спец. 08.07.02 / К.О. Утенкова ; Харківський національний аграрний університет 110аб. В.В. Докучаєва. – Харків, 2006.
68. Фаминский И. П. Внешнеэкономический толковый словарь / И.П. Фаминский. – Москва : ИНФРА-М, 2008. – 512 с
69. Череп А.В. Ефективність використання основних фондів підприємства/ Череп А.В. // Держава та регіони. – 2009. – № 6. – С. 212-215.
70. Черкасов О. О. Організаційно-економічне відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Черкасов Олександр Олександрович ; Полтав. держ. аграр. акад. - Полтава, 2016. - 21 с.
71. Чухно А. Господарський механізм та шляхи його вдосконалення на сучасному етапі / А. Чухно // Економіка України. – 2007. – № 3. – С. 60-67.
72. Шляга О. В. Відтворення основних фондів підприємств: сутність, види, джерела / О.В. Шляга, Б.В. Масюк // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2014. – №7. – С. 120-128.
73. Югас Е. Економічна сутність та класифікація основних засобів підприємства / Е. Югас // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 9. – Ч. 1. – С.115-118

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 – Тракткування сутності поняття «основні засоби» в економічній літературі

Автор / джерело	Тракткування
В.С.Сухарський [70]	Основні засоби (основні фонди) – це засоби праці виробничого і невиробничого призначення (будівлі, споруди, машини, передавальні пристрої, інвентар і т.п.), що беруть участь у процесі виробництва в продовж багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, і поступово (в міру зношення) переносять свою вартість на вироблену продукцію
В.В. Бондарчук [12]	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)
В. Кузнецов, О. Михайленко [42]	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх в процесі виробництва чи поставки товарів, надання послуг, здачі в оренду іншим особам чи для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання яких більше одного року (чи операційного циклу, якщо він перевищує рік)
Н.М. Малюга, О.О. Зеленіна [49]	Основні засоби – сукупність засобів праці, які функціонують у сфері матеріального виробництва в незмінній натуральній формі протягом тривалого часу та переносять свою вартість на заново створений продукт частинами в міру їх зношення
А.Б. Борисов [13]	Основні засоби – засоби праці виробничого та невиробничого призначення. Характерною особливістю ОЗ, є участь в процесі виробництва тривалий час, в перебігу багатьох циклів, при збереженні основних властивостей і первинної форми, при цьому поступове зношування і їх вартість переносяться на продукцію, що виготовляється
М.Г. Михайлов [50]	До основних засобів належать матеріальні активи, які використовуються установою багаторазово і безперервно в процесі виконання основних функцій, надання послуг, строк корисного використання яких більше одного року і вартість яких без податку на додану вартість та інших платежів перевищує 1000 гривень за одиницю (комплект)
Ф.Ф. Бутинець [14]	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він перевищує один рік)
Ю.А.Бабаєв, П.Г. Вашків [6]	Основні засоби – це частина майна, використовувана як засоби праці при виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг або для управління організацією протягом періоду, що перевищує 12 місяців, або звичайний операційний цикл, якщо він перевищує 12 місяців.
Л.В. Панчук [60]	Основні засоби – сукупність матеріально-суттєвих цінностей, діючих в натуральній формі і протягом як матеріального виробництва, так і в невиробничій сфері.
І.П. Фамінський [72]	Основний капітал, основні засоби, основні фонди – сума капіталу, вкладеного в сукупність матеріально-речових об'єктів і цінностей, що використовуються в процесі виробництва для впливу на предмети праці і їх перетворення в придатні до споживання продукти. Основний капітал приймають участь в багатьох циклах виробництва, служить протягом довгого часу й переносить свою вартість на вартість вироблених з його допомогою товарів поступово, по мірі зносу шляхом нарахування амортизації.

Продовження табл. А.1

В. Сопко, В. Карєв [68]	Основні засоби – засоби праці, що експлуатуються довше ніж один рік і мають вартість понад встановлений ліміт; виняток становить лабораторне обладнання, повністю і багаторазово беруть участь у процесі виробництва; переносять свою вартість на готову продукцію частинами, по мірі зносу.
Н.Д. Бабяк [7]	Основні засоби – засоби праці, що є матеріально-речовими елементами, грошовим вираженням яких є основні виробничі і невиробничі фонди.
Й.С. Завадський [31]	Основні засоби – це засоби праці, що беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, і поступово, в міру зношення, переносять свою вартість на продукцію, що виробляється
С.М. Гречко [20]	Основний засіб – необоротний актив, що призначений для господарської діяльності, тобто планується використовувати в господарській діяльності
Н.А. Литнева, Л.І. Малявкіна, Т.В. Федорова [47]	Основні засоби – це частина майна, яка виступає у ролі коштів праці при виробництві продукції, виконанні робіт чи наданні послуг або для управління організацією на протязі періоду, що перевищує 12 місяців, або звичайного операційного циклу, якщо він перевищує 12 місяців
Л.К. Сук, П.Л. Сук [69]	Основні засоби підприємства, установи – це сукупність матеріально-речових цінностей, що діють у натуральній формі протягом тривалого часу як у сфері матеріального виробництва, так і у невиробничій сфері
Н.І. Верхоглядова, В.П. Шило, С.Б. Ільїна [16]	Основні засоби – це засоби праці, які використовуються (експлуатуються) впродовж тривалого часу, при цьому зберігаючи свою первісну фізичну форму, і переносять свою вартість на вироблений продукт частинами, протягом декількох виробничих циклів унаслідок фізичного та морального зносу
А.М. Коваленко [15]	Основні засоби – це матеріальні активи з очікуваним терміном корисного використання більш ніж один рік (або на протязі операційного циклу, якщо він більше ніж рік), які підприємство утримує в цілях: використання під час виробництва або поставки товарів, надання послуг, надання в оренду іншим особам; виконання адміністративних та соціальних функцій
О.Г. Агрес [1]	Основні засоби – це засоби праці у формі матеріальних активів, які утримує підприємство з метою використання у виробничому процесі або здійсненні адміністративних чи соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання яких становить більше ніж один рік, не змінюючи при цьому своїх форм і розмірів, вартість яких є не меншою від законодавчо встановленого розміру та поступово переноситься в міру фізичного спрацювання та (або) морального старіння на вартість готової продукції проведенням амортизаційних відрахувань
О.В. Коваленко, І.В. Громова [37]	Основні фонди – це частина засобів виробництва, які діють у процесі виробництва протягом тривалого періоду, зберігають при цьому впродовж усього періоду натурально-речовинну форму і переносять свою вартість на продукцію частинами у міру зносу у вигляді амортизаційних відрахувань
Ю.В. Неміш [56]	Основні засоби – це вартісно виражені ресурси, які утримуються суб'єктом господарювання з метою використання в процесі виробництва, постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення чи соціально-культурних функцій, очікуваний строк експлуатації яких становить не менше одного року, чи визначається межами операційного циклу понад один рік, вартість яких зменшується в процесі використання

Додаток Б

Підприємство ПОЛТАВСЬКЕ ОБЛАСНЕ КОМУНАЛЬНЕ
ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО ТЕПЛОГОГО
ГОСПОДАРСТВА "ПОЛТАВАТЕПЛОЕНЕРГО"

Територія ПОЛТАВСЬКА

**Організаційно-правова
форма господарювання** Комунальне підприємство

**Вид економічної
діяльності** Постачання пари, гарячої води та кондиційованого
повітря

Дата

за ЄДРПОУ

за КОАТУУ

за КОПФГ

за КВЕД

КОДИ
01.01.2020
03338030
5310100000
150
35.30

Середня кількість працівників: 846

Адреса, телефон: 36008, м. Полтава, вул. Комарова, 2-А

Одиниця виміру: тис.грн. без десяткового знака

Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):

за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку

за міжнародними стандартами фінансової звітності

v

Баланс
(Звіт про фінансовий стан)
на 31.12.2019 р.
Форма №1

Код за ДКУД

1801001

Актив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	40 259	40 580
первісна вартість	1001	41 577	42 180
накопичена амортизація	1002	(1 388)	(1 600)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	3 715	6 495
Основні засоби	1010	240 422	249 062
первісна вартість	1011	775 582	797 948
знос	1012	(535 160)	(551 886)
Інвестиційна нерухомість	1015		
первісна вартість	1016		
знос	1017		
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
інші фінансові інвестиції	1035		
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	1 464	1 341
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	285 860	294 478
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	26 885	30 634
Виробничі запаси	1101	26 875	30 621
Незавершене виробництво	1102		
Готова продукція	1103		
Товари	1104	10	13
Поточні біологічні активи	1110		
Депозити перестрахування	1115		
Векселі одержані	1120	1 000	
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	252 159	288 326
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130		
з бюджетом	1135	2 845	2 843
у тому числі з податку на прибуток	1136	2 845	2 843
з нарахованих доходів	1140		
із внутрішніх розрахунків	1145		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	59 244	35 364
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	12 676	4 572
Готівка	1166		

Рахунки в банках	1167		
Витрати майбутніх періодів	1170	180	220
Інші оборотні активи	1190	46 727	46 915
Усього за розділом II	1195	401 716	408 874
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	8	
Баланс	1300	687 584	703 352

Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	87 324	88 363
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401		
Капітал у дооцінках	1405	115 439	113 543
Додатковий капітал	1410	42 954	43 081
Емісійний дохід	1411		
Накопичені курсові різниці	1412		
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	(11 686)	(9 274)
Неоплачений капітал	1425		
Вилучений капітал	1430		
Інші резерви	1435		
Усього за розділом I	1495	234 033	235 713
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	2 761	3 038
Пенсійні зобов'язання	1505		
Довгострокові кредити банків	1510	35 418	2 034
Інші довгострокові зобов'язання	1515		2 514
Цільове фінансування	1525	19	1 483
Усього за розділом II	1595	38 198	9 069
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600		35 997
Векселі видані	1605	99	
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	297 812	302 076
розрахунками з бюджетом	1620	5 206	4 261
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625	994	1 170
розрахунками з оплати праці	1630	2 619	3 533
одержаними авансами	1635	47 341	49 449
розрахунками з учасниками	1640		
із внутрішніх розрахунків	1645		
страховою діяльністю	1650		
Поточні забезпечення	1660	4 373	5 117
Доходи майбутніх періодів	1665	4 736	7 175
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670		
Інші поточні зобов'язання	1690	52 173	49 792
Усього за розділом III	1695	415 353	458 570
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800		
Баланс	1900	687 584	703 352

Керівник

Олексенко Олександр Сергійович

Головний бухгалтер

Антонова Тетяна Миколаївна

Додаток В

Підприємство

ПОЛТАВСЬКЕ ОБЛАСНЕ КОМУНАЛЬНЕ
ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО ТЕПЛООВОГО
ГОСПОДАРСТВА "ПОЛТАВАТЕПЛОЕНЕРГО"

Дата

КОДИ
01.01.2020

за ЄДРПОУ

03338030

Звіт про фінансові результати
(Звіт про сукупний дохід)
за 2019 рік
Форма №2
І. Фінансові результати

Код за ДКУД

1801003

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	883 719	886 421
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(853 747)	(923 649)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070		
Валовий:			
прибуток	2090	29 972	
збиток	2095		(37 228)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105		
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110		
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111		
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112		
Інші операційні доходи	2120	8 476	7 911
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121		
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122		
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123		
Адміністративні витрати	2130	(16 592)	(14 290)
Витрати на збут	2150		
Інші операційні витрати	2180	(25 782)	(6 987)
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181		
Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182		
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190		
збиток	2195	(3 926)	(50 594)
Дохід від участі в капіталі	2200		
Інші фінансові доходи	2220	5 001	150
Інші доходи	2240	7 299	2 728
Дохід від благодійної допомоги	2241		
Фінансові витрати	2250	(5 513)	(2 275)
Втрати від участі в капіталі	2255		
Інші витрати	2270	(2 066)	(1 892)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275		
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	795	
збиток	2295		(51 883)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300		
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	795	
збиток	2355		(51 883)

II. Сукупний дохід

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	(1 861)	(491)
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405		
Накопичені курсові різниці	2410		
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415		
Інший сукупний дохід	2445	787	(614)
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	(1 109)	(1 105)
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455		
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	(1 109)	(1 105)
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	(314)	(52 988)

III. Елементи операційних витрат

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	715 265	805 686
Витрати на оплату праці	2505	97 663	81 724
Відрахування на соціальні заходи	2510	21 270	17 809
Амортизація	2515	21 045	20 091
Інші операційні витрати	2520	40 026	18 479
Разом	2550	895 269	943 789

IV. Розрахунок показників прибутковості акцій

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600		
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605		
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610		
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615		
Дивіденди на одну просту акцію	2650		

Керівник

Олексенко Олександр Сергійович

Головний бухгалтер

Антонова Тетяна Миколаївна

Додаток Д

Підприємство Територія Організаційно-правова форма господарювання Вид економічної діяльності Середня кількість працівників: 846 Адреса, телефон: 36008, м. Полтава, вул. Комарова, 2-А Одиниця виміру: тис.грн. без десяткового знака Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці): за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами фінансової звітності	ПОЛТАВСЬКЕ ОБЛАСНЕ КОМУНАЛЬНЕ ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО ТЕПЛООВОГО ГОСПОДАРСТВА "ПОЛТАВАТЕПЛОЕНЕРГО" ПОЛТАВСЬКА Комунальне підприємство Постачання пари, гарячої води та кондиційованого повітря	за ЄДРПОУ за КОАТУУ за КОПФГ за КВЕД	КОДИ
			Дата 01.01.2019
			03338030
			5310100000
			150
			35.30

Баланс
(Звіт про фінансовий стан)
 на 31.12.2018 р.
 Форма №1

Код за ДКУД			1801001
Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	37 551	40 259
первісна вартість	1001	38 573	41 577
накопичена амортизація	1002	(1 022)	(1 388)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	10 600	3 715
Основні засоби	1010	219 933	240 422
первісна вартість	1011	737 436	775 582
знос	1012	(517 503)	(535 160)
Інвестиційна нерухомість	1015		
первісна вартість	1016		
знос	1017		
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
інші фінансові інвестиції	1035		
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	1 464	1 464
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	269 548	285 860
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	32 543	26 885
Виробничі запаси	1101	32 535	26 875
Незавершене виробництво	1102		
Готова продукція	1103		
Товари	1104	8	10
Поточні біологічні активи	1110		
Депозити перестрахування	1115		
Векселі одержані	1120	1 000	1 000
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	177 561	252 159
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130		
з бюджетом	1135	6 557	2 845
у тому числі з податку на прибуток	1136	6 557	2 845
з нарахованих доходів	1140		
із внутрішніх розрахунків	1145		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	79 795	59 244
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	12 833	12 676

Готівка	1166		
Рахунки в банках	1167		
Витрати майбутніх періодів	1170	207	180
Інші оборотні активи	1190	27 275	46 727
Усього за розділом II	1195	337 771	401 716
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		8
Баланс	1300	607 319	687 584

Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	87 128	87 324
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401		
Капітал у дооцінках	1405	115 930	115 439
Додатковий капітал	1410	39 378	42 954
Емісійний дохід	1411		
Накопичені курсові різниці	1412		
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	40 539	(11 686)
Неоплачений капітал	1425		
Вилучений капітал	1430		
Інші резерви	1435		
Усього за розділом I	1495	282 975	234 033
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	2 761	2 761
Пенсійні зобов'язання	1505		
Довгострокові кредити банків	1510	16 642	35 418
Цільове фінансування	1525	19	19
Усього за розділом II	1595	19 422	38 198
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600		
Векселі видані	1605	99	99
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	176 424	297 812
розрахунками з бюджетом	1620	3 548	5 206
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625	99	994
розрахунками з оплати праці	1630	2 856	2 619
одержаними авансами	1635	68 018	47 341
розрахунками з учасниками	1640		
із внутрішніх розрахунків	1645		
страховою діяльністю	1650		
Поточні забезпечення	1660	3 277	4 373
Доходи майбутніх періодів	1665	5 311	4 736
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670		
Інші поточні зобов'язання	1690	45 290	52 173
Усього за розділом III	1695	304 922	415 353
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800		
Баланс	1900	607 319	687 584

Керівник

Олексенко Олександр Сергійович

Головний бухгалтер

Антонова Тетяна Миколаївна

Додаток Е

Підприємство

ПОЛТАВСЬКЕ ОБЛАСНЕ КОМУНАЛЬНЕ
ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО ТЕПЛОВОГО
ГОСПОДАРСТВА "ПОЛТАВАТЕПЛОЕНЕРГО"

за ЄДРПОУ

Дата

КОДИ

01.01.2019

03338030

Звіт про фінансові результати

(Звіт про сукупний дохід)

за 2018 рік

Форма №2

I. Фінансові результати

Код за ДКУД

1801003

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	886 421	804 641
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(923 649)	(808 641)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070		
Валовий: прибуток	2090		
збиток	2095	(37 228)	(4 000)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105		
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110		
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111		
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112		
Інші операційні доходи	2120	7 911	15 103
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121		
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122		
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123		2 160
Адміністративні витрати	2130	(14 290)	(11 143)
Витрати на збут	2150		
Інші операційні витрати	2180	(6 987)	(8 437)
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181		
Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182		
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190		
збиток	2195	(50 594)	(8 477)
Дохід від участі в капіталі	2200		
Інші фінансові доходи	2220	150	115
Інші доходи	2240	2 728	1 422
Дохід від благодійної допомоги	2241		
Фінансові витрати	2250	(2 275)	(1 992)
Втрати від участі в капіталі	2255		
Інші витрати	2270	(1 892)	(1 513)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275		
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290		
збиток	2295	(51 883)	(10 445)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300		
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350		
збиток	2355	(51 883)	(10 445)

II. Сукупний дохід

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	(491)	316
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405		
Накопичені курсові різниці	2410		
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415		
Інший сукупний дохід	2445	(614)	(286)
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	(1 105)	30
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455		
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	(1 105)	30
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	(52 988)	(10 415)

III. Елементи операційних витрат

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	805 686	707 680
Витрати на оплату праці	2505	81 724	65 952
Відрахування на соціальні заходи	2510	17 809	14 565
Амортизація	2515	20 091	18 992
Інші операційні витрати	2520	18 479	20 399
Разом	2550	943 789	827 588

IV. Розрахунок показників прибутковості акцій

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600		
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605		
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610		
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615		
Дивіденди на одну просту акцію	2650		

Керівник

Олексенко Олександр Сергійович

Головний бухгалтер

Антонова Тетяна Миколаївна

Додаток И

Підприємство ПОЛТАВСЬКЕ ОБЛАСНЕ КОМУНАЛЬНЕ
ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО ТЕПЛООВОГО
ГОСПОДАРСТВА "ПОЛТАВАТЕПЛОЕНЕРГО"

Територія ПОЛТАВСЬКА

**Організаційно-правова
форма господарювання** Комунальне підприємство

**Вид економічної
діяльності** Постачання пари, гарячої води та кондиційованого
повітря

Середня кількість працівників: 850

Адреса, телефон: 36008, м. Полтава, вул. Комарова, 2-А

Одиниця виміру: тис.грн. без десяткового знака

Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):

за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку

за міжнародними стандартами фінансової звітності

Дата

за ЄДРПОУ

за КОАТУУ

за КОПФГ

за КВЕД

КОДИ

01.01.2018

03338030

5310100000

150

35.30

Баланс
(Звіт про фінансовий стан)
на 31.12.2017 р.
Форма №1

Код за ДКУД

1801001

Актив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	36 571	37 551
первісна вартість	1001	37 350	38 573
накопичена амортизація	1002	(779)	(1 022)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	12 427	10 600
Основні засоби	1010	211 572	219 933
первісна вартість	1011	710 600	737 436
знос	1012	(499 028)	(517 503)
Інвестиційна нерухомість	1015		
первісна вартість	1016		
знос	1017		
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
інші фінансові інвестиції	1035		
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	1 464	1 464
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	262 034	269 548
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	18 872	32 543
Виробничі запаси	1101	18 865	32 535
Незавершене виробництво	1102		
Готова продукція	1103		
Товари	1104	7	8
Поточні біологічні активи	1110		
Депозити перестрахування	1115		
Векселі одержані	1120	1 000	1 000
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	182 150	177 561
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130		
з бюджетом	1135	3 174	6 557
у тому числі з податку на прибуток	1136	3 174	6 557
з нарахованих доходів	1140		
із внутрішніх розрахунків	1145		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	114 898	79 795
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	19 100	12 833
Готівка	1166		

Рахунки в банках	1167		
Витрати майбутніх періодів	1170	168	207
Інші оборотні активи	1190	37 528	27 275
Усього за розділом II	1195	367 890	337 771
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300	638 955	607 319

Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	81 708	87 128
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401		
Капітал у дооцінках	1405	115 614	115 930
Додатковий капітал	1410	39 813	39 378
Емісійний дохід	1411		
Накопичені курсові різниці	1412		
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	40 864	40 539
Неоплачений капітал	1425		
Вилучений капітал	1430		
Інші резерви	1435		
Усього за розділом I	1495	277 999	282 975
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	2 761	2 761
Пенсійні зобов'язання	1505		
Довгострокові кредити банків	1510	4 814	16 642
Цільове фінансування	1525	2 179	19
Усього за розділом II	1595	9 754	19 422
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600		
Векселі видані	1605	99	99
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	233 063	176 424
розрахунками з бюджетом	1620	4 629	3 548
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625	692	99
розрахунками з оплати праці	1630	2 187	2 856
одержаними авансами	1635	42 287	68 018
розрахунками з учасниками	1640		
із внутрішніх розрахунків	1645		
страховою діяльністю	1650		
Поточні забезпечення	1660	2 719	3 277
Доходи майбутніх періодів	1665	5 886	5 311
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670		
Інші поточні зобов'язання	1690	59 640	45 290
Усього за розділом III	1695	351 202	304 922
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800		
Баланс	1900	638 955	607 319

Керівник

Олексенко Олександр Сергійович

Головний бухгалтер

Антонова Тетяна Миколаївна

Додаток К

Підприємство

ПОЛТАВСЬКЕ ОБЛАСНЕ КОМУНАЛЬНЕ
ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО ТЕПЛОВОГО
ГОСПОДАРСТВА "ПОЛТАВАТЕПЛОЕНЕРГО"

за ЄДРПОУ

Дата

КОДИ

01.01.2018

03338030

Звіт про фінансові результати

(Звіт про сукупний дохід)

за 2017 рік

Форма №2

I. Фінансові результати

Код за ДКУД

1801003

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	804 641	704 611
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(808 641)	(699 098)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070		
Валовий: прибуток	2090		5 513
збиток	2095	(4 000)	
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105		
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110		
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111		
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112		
Інші операційні доходи	2120	15 103	6 422
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121		
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122		
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	2 160	168
Адміністративні витрати	2130	(11 143)	(9 242)
Витрати на збут	2150		
Інші операційні витрати	2180	(8 437)	(4 211)
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181		
Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182		
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190		
збиток	2195	(8 477)	(1 518)
Дохід від участі в капіталі	2200		
Інші фінансові доходи	2220	115	430
Інші доходи	2240	1 422	2 621
Дохід від благодійної допомоги	2241		
Фінансові витрати	2250	(1 992)	(1 734)
Втрати від участі в капіталі	2255		
Інші витрати	2270	(1 513)	(2 757)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275		
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290		
збиток	2295	(10 445)	(2 958)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300		
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350		
збиток	2355	(10 445)	(2 958)

II. Сукупний дохід

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	316	(651)
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405		
Накопичені курсові різниці	2410		
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415		
Інший сукупний дохід	2445	(286)	(334)
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	30	(985)
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455		
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	30	(985)
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	(10 415)	(3 943)

III. Елементи операційних витрат

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	707 680	607 942
Витрати на оплату праці	2505	65 952	57 236
Відрахування на соціальні заходи	2510	14 565	12 690
Амортизація	2515	18 992	19 238
Інші операційні витрати	2520	20 399	14 603
Разом	2550	827 588	711 709

IV. Розрахунок показників прибутковості акцій

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600		
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605		
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610		
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615		
Дивіденди на одну просту акцію	2650		

Керівник

Олексенко Олександр Сергійович

Головний бухгалтер

Антонова Тетяна Миколаївна